

Familierettede tjenester i et flerkulturelt samfunn

Erfaringer fra familievernet og andre hjelpeinstanser

ANJA BREDAL & CAMILLA VISLIE

NOVA

Velferdsforskningsinstituttet

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Familierettede tjenester i et flerkulturelt samfunn

Erfaringer fra familievernet og andre hjelpeinstanser

ANJA BREDAL
CAMILLA VISLIE

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 5/2017

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Høgskolen i Oslo og Akershus 2017

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-619-0

ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-620-6

ISSN 0808-5013 (trykt)

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.com
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, HiOA
Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 67 23 50 00
Nettadresse: www.hioa.no/nova

Forord

Denne rapporten er skrevet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Vi vil benytte anledningen til å takke for et interessant forskningsoppdrag. En særlig takk går til Irene Handeland for svært godt samarbeid, inspirerende innspill og imøtekommenhet.

Vi vil også takke informantene i kommunale team, frivillige organisasjoner, trossamfunn og familievernet. Tusen takk for at dere tok så godt imot oss og delte erfaringer og refleksjoner med oss.

Anja Bredal har vært prosjektleder, deltatt i intervjuing og hatt hovedansvaret for rapporten. Camilla Vislie har deltatt i intervjuingen og hatt hovedansvar for kapittel 1 og 2, der også Jardar Sørvoll har bidratt. Vi takker Kirsten Danielsen for nyttige kommentarer.

Anja Bredal og Camilla Vislie
Oslo, juni 2017

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning og metode	11
Problemstillinger	11
Datamateriale og metode	12
Personvern og forskningsetiske hensyn	15
Om rapporten	16
2 Eksisterende kunnskap	17
Innvandrerens erfaringer med familievern	17
Familievernets tilbud til innvandrerfamilier	18
Muslimske familiers erfaringer med familierådgivning	21
Trossamfunns rådgivningstilbud.....	22
Konflikthåndtering og dialogmetodikk	23
Foreldreveiledning	25
Samlivskurs	27
Familieterapi og interkulturell kompetanse.....	28
Oppsummering	29
3 Familiearbeid i kommunale team, frivillige organisasjoner og trossamfunn	31
Brukernes tilgang til tjenestene	31
Brukernes utfordringer og instansenes tilbud.....	33
Foreldre og barn	34
Par og samliv	42
Sammensatte problemer	50
Refleksive vs rådgivende tilbud.....	53
Om familievern	54
Vold, meldeplikt mm.	57
Oppsummering	58
4 Erfaringer fra familievern	63
Klientenes tilgang til familievern.....	63
Klientenes utfordringer	65
Terapeutenes utfordringer.....	69
Kompetansebygging og tilpasning i familievern.....	79
Oppsummering	81
5 Diskusjon	83
Foreldrestøtte vs samlivsproblematikk.....	83
Offentlig vs frivillige organisasjoners rolle	85
Familierådgivning i regi av trossamfunn.....	87
Har familievern et underrepresentasjonsproblem?	88
Familievern som likeverdig offentlig tjeneste	90
Videre forskning.....	91
6 Anbefalinger	93
Summary	95
Litteratur- og kilder	99

Sammendrag

Bakgrunnen for forskningsprosjektet var et ønske fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) om å styrke kunnskapsgrunnlaget for familierettede tjenester for innvandrerbefolkningen, både i og utenfor familievernnet. Prosjektet skulle gi innsikt i hvilke hjelpetilbud som finnes for par, familier og enkeltpersoner med innvandrerbakgrunn når de har familierelaterte vansker, konflikter eller kriser: Hvilke problemer kommer de med, og hva slags tilbud får de? Familievernets erfaringer og utfordringer skulle også undersøkes, med sikte på å styrke familievernnet som likeverdig offentlig tjeneste.

Studien bygger på et todelt datamateriale. Det er gjort kvalitative intervjuer med 1) representanter for to kommunale psykososiale team, tre frivillige organisasjoner og fem trossamfunn (kristne og islamske) som driver familierettede tjenester overfor ulike grupper med innvandrerbakgrunn, og med 2) terapeuter ved tre familievernkontor. Familievernets terapeuter er primært intervjuet i gruppe, der fokus var på det frivillige terapeutiske tilbudet, mens øvrige informanter er intervjuet enkeltvis eller i par. Som familievernnet er de kommunale teamene rettet mot hele befolkningen, mens de øvrige hjelpeinstansene har brukere med øst-europeisk, baltisk, asiatisk og afrikansk bakgrunn. Instansene utenfor familievernnet anvender et stort spenn av arbeidsmetoder, som råd og veiledning, sjelesorg, konfliktløsning, praktisk bistand, nettverksarbeid, gruppe- og kursvirksomhet. Fire instanser jobber primært med foreldre/barn-saker, og to bistår primært i saker om parrelasjoner, mens fire gjør begge deler. Flere av instansene driver ICDP-kurs (foreldreveiledningsprogrammet International Child Development Program).

Oppfatningen av at personer og familier med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i familievernnet, deles av mange informanter. De peker på flere mulige forklaringer, som at disse gruppene ikke kjenner til at familievernnet finnes, har misforstått hva tilbudet er, eller ikke ønsker tjenesten. Det kan handle om en generell manglende tillit til offentlige instanser, og kanskje har mistilliten til barnevernet «smittet over» på familievernnet. En sentral påstand er at mange kun forbinder familievernnet med mekling, og derfor ser på tjenesten som «skilsmissekontor». Dette er erfaringer som trekkes fram av ulike familierettede tjenester på tvers av innvandrerens religiøse og

nasjonale bakgrunn. Det er avgjørende å undersøke disse forklaringenes gyldighet ved å innhente data direkte fra personer med innvandrerbakgrunn.

Denne undersøkelsen kan ikke gi sikkert svar på om personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i familievernnet, og hva dette i så fall skyldes. Studien peker imidlertid på at rekrutteringen til familievernets terapeutiske tilbud antakelig er generelt skjev med hensyn til klientenes sosio-økonomiske bakgrunn.

Datainnsamlingen tyder på at det finnes flere instanser i offentlig og frivillig sektor som jobber med foreldre og barn, enn det er tilbud til par – både når det gjelder majoritets- og minoritetsfamilier. Videre framgår det at trossamfunn og religiøse ledere er tydelig til stede i parrådgivningen, både i majoritets- og minoritetsbefolkningen.

Et av de mest påfallende funnene er at de ulike instansene langt på vei snakker det samme språket når det handler om barn og foreldreveiledning. Dette gjelder både kommunale team, trossamfunn og frivillige organisasjoner samt familievernnet. Alle vektlegger å hjelpe foreldrene med å verdsette egne ressurser og reflektere seg fram til egne løsninger. «Å ta det beste fra begge kulturer» er et vanlig perspektiv. Særlig kommer dette fram i det som kalles ICDP-diskursen.

På den andre side rapporterer familieterapeutene i familievernnet at pararbeidet kan oppleves særlig utfordrende når det gjelder familier med innvandrerbakgrunn. Det kan være vanskelig å få parene i tale i terapeutisk forstand, og en del klienter blir borte etter kort tid. De mente det var lettere å jobbe med hele familien og med foreldreveiledning. Informanter utenfor familievernnet hevdet på sin side at voksne er tilbakeholdne med å søke hjelp på egne vegne, at de venter lenge med å ta tak i egne parkonflikter, at det er lettere å komme med et barn som sliter.

Det går altså på ulike måter et skille mellom foreldreutfordringer på den ene siden og samlivsproblematikk på den andre når det gjelder tjenester som er særskilt rettet mot eller tilpasset til innvandrer- og minoritetsbefolkningen. Innen foreldreveiledning finnes det flere tilbud og en mer velutviklet og utbredt diskurs (forståelses- og talemåte). Tilbudet til par er derimot mer begrenset og mindre utviklet som faglig diskursivt felt. Studien argumenterer for at familievernnet i særlig grad bør arbeide med å tilpasse sitt parterapi tilbud til en mangfoldig befolkning og jobbe aktivt for å informere om dette overfor par med innvandrerbakgrunn.

Studien viser at familievernsterapeuter kan kjenne seg i villrede i møte med klienter med bakgrunn fra andre familie- og kjønnslogikker enn den som dominerer i Norge. Flere peker på at tjenesten ikke er tilstrekkelig tilpasset mangfoldet i befolkningen. På den andre siden rapporterer de om et stort trykk på tjenesten, om å jobbe med mange, nye oppgaver og grupper, samtidig som «produksjonskravet» i kjernevirksomheten er høyt. Desto viktigere er det å stille spørsmålstegn ved den oppfatningen som kan synes å prege tjenesten, på linje med andre offentlige instanser: At klienter eller brukere med annen etnisk bakgrunn enn norsk representerer en spesiell brukergruppe som kommer i tillegg til «vanlig drift». Det er grunn til å etterlyse en sterkere bevissthet rundt hva likeverdige offentlige tjenester innebærer for familievernet, at det er noe som skal gjennomsyre tjenesten som sådan, ikke ivaretas av enkeltmedarbeidere eller ad hoc prosjekter.

Undersøkelsen viser at frivillige organisasjoner driver et omfattende familierettet arbeid overfor brukere med innvandrerbakgrunn, og at det kan være vel så høy flerkulturell kompetanse i disse miljøene som i det offentlige familievernet. Dette gjelder også for enkelte lavterskeltiltak i kommunal sektor. Når det gjelder de frivillige organisasjonenes rolle, peker studien på at tilskuddsordninger kan supplere og støtte opp om mangfoldet i statens familiestøttende tiltak. For øvrig tas det til orde for å gjennomgå tilskuddsordningene med sikte på bedre tilpasning til mangfoldet av familieordninger og -logikker. Ordningene bør også gjøres bedre kjent i minoritetsmiljøer.

Videre identifiseres en viss forskjell mellom trossamfunnene. De to moskeene har satt i gang familiearbeid med basis i metoder som er utviklet i en majoritetskontekst: konfliktrådsmodellen og ICDP. Særlig de to katolske menighetene virker mindre orientert mot storsamfunnets institusjoner. De tre kristne prestene er også mer uforbeholdne når de gir uttrykk for verdier som de vet er kontroversielle i en norsk sammenheng. Rapporten viser til at islamske trossamfunn antakelig har et større behov enn de kristne for å legitimere virksomheten på familieområdet fordi de i større grad må forholde seg til forestillinger om at deres religion er kvinneundertrykkende og problematisk på andre måter.

For øvrig viser studien at minoritetsfamilier ofte kan ha sammensatte problemer som krever løsninger på tvers av hjelpeapparatets tradisjonelle arbeidsdeling. Familiekonflikter kan henge sammen med utlendingsrettslige, sosio-økonomiske og andre problemer. Dette er krevende saker, og det er

avgjørende at den enkelte instans ikke stykker opp problemene og sender vedkommende videre i systemet på egenhånd. Flexibilitet, tilpasning og brukerorientering er viktige stikkord. Ved å hjelpe på en mer tilpasset måte, bidrar både kommunale og frivillige hjelpeinstanser til mer sammenhengende hjelpekjeder.

1 Innledning og metode

Bakgrunnen for dette forskningsprosjektet var et ønske fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) om å styrke kunnskapsgrunnlaget for familierettede tjenester for innvandrerbefolkningen, inkludert familievernnet. Prosjektet skulle gi innsikt i tilbud som finnes for par, familier og enkeltpersoner, når de har familierelaterte vansker, konflikter eller kriser. Det ble også vist til at innvandrerfamilier synes å være underrepresentert blant brukerne av familievernnet. Direktoratet har derfor fått i oppdrag å styrke familievernets innsats mot familier med innvandrerbakgrunn, i tråd med prinsippet om likeverdige offentlige tjenester.¹

Mot denne bakgrunn omfatter studien intervjuer med representanter for ti hjelpeinstanser, inkludert kommunale team, frivillige organisasjoner og trossamfunn, samt med terapeuter fra tre familievernkontor. Dette er et begrenset materiale, som i sin kvalitative form er best egnet til å belyse ulike typer utfordringer som familier kan ha og hvordan familierettet arbeid kan drives, uten at vi kan si noe om omfang. Likeledes kan vi ikke si hvor representative de intervjuede terapeutene er for familievernnet, men erfaringene og utfordringene de forteller om, er antakelig relevante for tjenesten mer generelt. I en eksplorerende studie som dette, er det viktig å formidle nyanser og kompleksitet, og vi har derfor valgt å bruke relativt mange sitater i teksten. Vi vil også understreke, at det er *hjelpernes og terapeutenes* beskrivelser av brukernes situasjon som presenteres her. Det er ønskelig å følge opp med en bredere anlagt undersøkelse der brukerne selv kommer til orde.

I dette kapitlet presenterer vi undersøkelsens problemstillinger og gjør rede for datamaterialet og metode.

Problemstillinger

Hovedproblemstillinger for prosjektet har vært:

- Hvilke hjelpeinstanser (utenfor familievernnet) tilbyr rådgivning og annen hjelp til innvandrere som sliter med familie- og/eller samlivsproblemer, og hva er deres erfaringer?
- Hva slags erfaringer har terapeuter i familievernnet med klienter som har innvandrerbakgrunn?

---

¹ Tildelingsbrev til Bufdir 2015, side 6.

Både for hjelpeinstansene og familievernets del har vi hatt følgende underproblemstillinger:

- Hvem er brukerne, og hvilke utfordringer kommer de med?
- Hva er eventuelle barrierer for å søke hjelp i familiespørsmål?
- Hva kjennetegner de ulike tilbudene?
- Hvilke utfordringer møter hjelperne og terapeutene i sitt arbeid med å bistå familier?
- I hvilken grad oppfatter hjelpeinstansene at minoritetsfamilier kjenner til og bruker det offentlige familievernet?
- Hva slags kunnskap har instansene selv om familievernet, og i hvilken grad bidrar de til at flere familier med innvandrerbakgrunn søker familievernets hjelp?

Datamateriale og metode

KOMMUNALE TEAM, FRIVILLIGE ORGANISASJONER, OG TROSSAMFUNN

Oppdragsgiver ønsket at vi skulle innhente data fra ulike instanser som driver en eller annen form for rådgivning eller veiledning til personer, par eller familier med innvandrerbakgrunn som har familie- eller samlivsproblemer. Ved hjelp av egne forkunnskaper og forberedende samtaler med personer fra forsknings- og praksisfeltet, utarbeidet vi en grov oversikt over typer av aktører som kunne være relevante å ha med i prosjektet:

- Offentlige instanser (asylmottak, kommunale tjenester, bydeler)
- Frivillige organisasjoner
  - Organisasjoner med hele befolkningen som målgruppe
  - Organisasjoner som har spesialisert seg på innvandrerbefolkningen
- Trossamfunn

Videre var det interesse for ulike kategorier av innvandrere (flyktninger, arbeidsinnvandrere, familiegjenforente, tokulturelle par), ulike religiøse retninger og ulike landbakgrunner. Utgangspunktet for studien var en antakelse om at noen grupper skiller seg fra familievernets gjengse brukere, og at det trengs en ekstra innsats for nå disse familiene. Vi fant det derfor rimelig å fokusere på tilbud til grupper med opprinnelse i land der familie- og

sosialiseringsnormene skiller seg betydelig fra majoritetsbefolkningen, og som har tillegg utfordringer som følge av migrasjon. Rammen for utvalget ble derfor ikke-vestlige og øst-europeiske land, samt Balkan.

Basert på disse ulike hensynene, og gitt en begrenset prosjektramme, består vårt strategiske utvalg av kommunale tiltak, frivillige organisasjoner og trossamfunn. Fra frivillig sektor har vi to store, etablerte organisasjoner, mens en tredje best kan karakteriseres som nærmiljøorganisasjon. Videre har vi fem trossamfunn, der tre kristne (hvorav ett frikirkelig og to katolske) er representert med prester og to islamske med forstander og andre medarbeidere. De to informantene fra moskeer har fortalt om spesifikke prosjekter rettet mot familier, mens prestene er intervjuet om hvordan de veileder par og familier i sitt virke som prest. Til slutt er det to kommunale lavterskeltilbud til barnefamilier, med vekt på foreldreveiledning og psykisk helse. Disse kommunale teamene har hele kommunens eller bydelens befolkning som målgruppe, men i vår sammenheng er de valgt ut fordi de har en betydelig andel brukere med minoritetsbakgrunn. Brukerne av de øvrige tilbudene har særlig øst-europeisk, baltisk, asiatisk og afrikansk bakgrunn.

Når det gjelder de familierettede tjenestenes innhold, har noen av hjelpeinstansene hovedvekt på barn og foreldreveiledning, mens andre har fokus på voksne og parrelasjonen. Som vist i tabell 1, fordeler instansene seg som følger: Fire jobber primært med foreldre–barn-saker og to bistår primært i saker om parrelasjoner², mens fire instanser gjør begge deler.

Tabell 1. Oversikt over hjelpeinstansene, hovedinnretningen på tilbudet og antall informanter

	Barn	Par	Antall informanter
Kommunalt team	x		1
Kommunalt team	x		2
Frivillig organisasjon	x		2
Frivillig organisasjon	x	x	2
Frivillig organisasjon	x	x	1
Trossamfunn islam	x	x	1
Trossamfunn islam	x		3
Trossamfunn kristent	x	x	1
Trossamfunn katolsk		x	1
Trossamfunn katolsk		x	1
			15

² Dette betyr ikke nødvendigvis at de jobber med begge parter i parene.

Vi kommer nærmere inn på tilbudene i kapittel 3, men materialet dekker et stort spenn av råd- og veiledning, sjelesorg, konfliktløsning, praktisk bistand, endringsarbeid, gruppe- og kursvirksomhet. Med hensyn til kompetanse, har flertallet av informantene en helse- eller sosialfaglig utdanning, inkludert flere av de som jobber frivillig. Dette gjelder for eksempel de som leder ICDP-kurs³ i en av moskeene i utvalget. Noen av prestene har psykologi og såkalt pastoral medisin som del av sin presteutdanning.

Det ble gjennomført kvalitative intervjuer med én til tre representanter fra de ti instansene, enten i samme eller i ulike intervjuer. Til sammen er 15 personer intervjuet, hvorav ti hadde etnisk minoritetsbakgrunn, mens fem var etnisk norske. Intervjusamtalene ble utført ansikt-til-ansikt, tatt opp på lyd-bånd og transkribert, med unntak av ett intervju som ble utført på telefonen og notert ned. Intervjuene var semi-strukturerte og varte halvannen til to timer. Denne formen åpnet for at informanten kunne reflektere over erfaringer de hadde gjort seg, og for å forfølge tematikk som dukket opp underveis, samtidig som en del forhåndsbestemte temaer ble dekket. Noen av intervjuene foregikk på engelsk, da informanten foretrakk dette. Sitater fra disse intervjuene er oversatt til norsk av oss. Gjengitte sitater er for øvrig noe redigert, for å gjøre dem lesbare.

FAMILIEVERNKONTOR

Prosjektet skulle også belyse familievernets erfaringer og utfordringer i møte med klienter med innvandrerbakgrunn. Fokus skulle være på det frivillige terapeutiske tilbudet, og vi ønsket å gjennomføre datainnsamlingen ved hjelp av gruppeintervjuer. Et hovedhensyn var at utvalget skulle inkludere både terapeuter som hadde relativt mye erfaring med klienter med innvandrerbakgrunn og informanter som hadde mindre erfaringer. På denne bakgrunn ble tre familievernkontor i Østlandsområdet valgt ut i samarbeid med oppdragsgiver. Utvalget har en viss slagside mot større kontorer. Av praktiske årsaker ble det gjennomført gruppeintervju ved to kontor, der henholdsvis fire og fem terapeuter deltok, mens det siste kontoret er representert med individuelle intervjuer med to terapeuter. Til sammen deltok elleve informanter, hvorav tre var menn. Åtte er etnisk norske, mens tre har bakgrunn fra land som er relevante for denne studien, ved at enten begge eller én av

---

³International Child Development Program (ICDP) er et foreldreveiledningsprogram. Se nærmere omtale i neste kapittel.

foreldrene er født utenfor Norge. Den enkeltes fartstid i familievernet varierte fra 1 til 20 år. Terapeutene er i hovedsak psykologer og kliniske sosionomer med familierapiutdanning.

Tabell 2. Oversikt over intervju ved familievernkontorene

	Intervjuform	Informanter
Familievernkontor A	Gruppe	5
Familievernkontor B	Gruppe	4
Familievernkontor C	Individuelle	2
		11

Personvern og forskningsetiske hensyn

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk senter for forskningsdata (NSD), og data er behandlet i samsvar med gjeldende regler.

Et tema vi vil knytte noen kommentarer til, gjelder anonymisering av informantene. I et prosjekt som dette, er det en del avveininger å gjøre. På den ene side er det noen forhold som taler imot anonymisering. For det første kan informantene selv ha et ønske om å framstå med navn, fordi de ikke har noe å skjule, og fordi de tvert imot ønsker å få synliggjort sin kompetanse og virksomhet. For det andre vil det ofte være vanskelig, for ikke å si umulig, å sikre fullstendig anonymisering i et felt der mange har god oversikt over aktørene. For det tredje kan anonymisering i form av noen generelle kategorier, for eksempel «islamsk trossamfunn» medføre misidentifikasjon, ved at man tror det dreier seg om et annet trossamfunn enn det faktisk er. Kort sagt er det flere argumenter for å operere med åpne kilder, og la informantene få anledning til å godkjenne sitater, slik en journalist gjør det.

På den andre side, er det også flere hensyn som taler for anonymisering. For det første er anonymitet et helt sentralt prinsipp i forskning. Dette skyldes primært hensynet til enkeltmenneskers personvern, slik det er regulert i personvernloven, men også hensynet til kunnskapsproduksjonen. Det vil være større sjanse for å få gode data når en person kan snakke fritt uten tanke for å bli identifisert. Dessuten er kunnskapsproduksjonen oftest rettet mot et mer generelt nivå, der det ikke er den enkelte informant, men fenomenet, meningen og forståelsen, som er i fokus. I vår undersøkelse er det ulike typer familierådgivning i regi av organisasjoner og trossamfunn som er tema, ikke en beskrivelse eller evaluering av den enkelte, spesifikke orga-

nisasjon eller trossamfunn. Likeledes er vi ute etter å identifisere og reflektere rundt ulike utfordringer som terapeuter i familievernet kan stå overfor. Da er det ikke viktig hvilken terapeut eller hvilket kontor som opplever hvilke utfordringer.

Vi har derfor landet på å anonymisere våre informanter, så langt mulig. Verken informantene eller institusjonene de representerer, nevnes ved navn. Når det gjelder informantene fra familievernet, er disse anonymisert fullstendig. Det vil si at vi kun henviser til terapeuter, og i liten grad opplyser om andre karakteristika som kjønn. For de andre instansenes vedkommende har vi valgt å oppgi hva slags type hjelpeinstans den enkelte informant representerer – kommunalt team, frivillig organisasjon eller trossamfunn.

Om rapporten

Neste kapittel gir en oversikt over utvalgte forskningsarbeider, som vi anser som særlig relevante for vår studie. I kapittel 3 dreier det seg om familiearbeid i kommunale team, frivillige organisasjoner og trossamfunn, mens kapittel 4 handler om erfaringer fra familievernet. Kapittel 5 trekker opp noen temaer for nærmere diskusjon, før vi avslutter med anbefalinger i kapittel 6.

2 Eksisterende kunnskap

I dette kapittelet presenteres forskningslitteratur og enkelte andre kunnskapskilder som er relevant for prosjektets problemstillinger. Prosjektrammen har ikke gitt mulighet for en omfattende litteraturstudie. I stedet har vi valgt ut en del, primært norske, kunnskapsbidrag som er egnet til å kontekstualisere vår egen analyse.

Innvandrerers erfaringer med familievern

Familievernets tilbud til personer og familier med innvandrerbakgrunn er lite utforsket, ikke minst når det gjelder klientenes egne erfaringer. Det finnes imidlertid noe litteratur som bidrar med kunnskap og refleksjoner knyttet til temaet (jf. Lopez 2007; Danielsen og Engebriqtsen 2007; Odden m.fl. 2015; Bufdir 2016; Enerhaugen familiekontor 2016).

Lopez sin NOVA-rapport «Minoritetsperspektiver på norsk familievern» fra 2007 er basert på kvalitative intervjuer med 19 menn og 15 kvinner med innvandrerbakgrunn. Lopez finner blant annet at flere informanter ikke skiller mellom terapi og mekling, og noen har hatt forventninger om ekteskapsmekling og ikke foreldremekling. Lopez beskriver ulike konfliktforståelser som en utfordring når det gjelder mekling i minoritetsfamilier. Der mekleren har fokus på prosess og *konflikthåndtering*, synes informantene å ha forventninger til og behov for *konfliktløsning*:

Informantene har forventet konfliktløsning, hjelp, oppfølging og opplæring, og en mekler som tar høyde for den enkeltes spesielle situasjon, men opplever å bli møtt av en mekler som opererer innenfor et avgrenset mandat, med en universalistisk tilnærming, hvor individuelle rettigheter vektlegges. Et syn på at konflikter ikke kan løses, men håndteres ser ut til å prege meklers håndtering, og dette samsvarer dårlig med informantenes forventninger om hjelp. Informantene har hatt store behov for hjelp og klare forventninger til meklers kompetanse og rolle som sannhetsvitne, dommer og psykologekspert (Lopez 2007:9–10).

Lopez stiller dermed spørsmålstegn ved om meklingen «er egnet til å håndtere klientenes behov og situasjoner, og om klienter med minoritetsbakgrunn har andre behov enn norske klienter» (Lopez 2007:10).

Lopez finner at mange av informantenes situasjon er preget av sammensatte problemer, der utfordringer i ekteskapet inngår i et større hele, og der også psykisk uhelse er en del av bildet. Migrasjon er et viktig bakgrunnstykke, og de ikke-vestlige mannlige informantene beskriver det Lopez omtaler som «en maktforskyvning mellom kjønn som følge av migrasjon» (s. 9).

Videre uttrykker mange av hennes informanter at meklere i samværsaker møter dem med «norske» løsninger og forventninger og utviser liten forståelse for andre kulturer. Meklerne kan oppleves som belærende, og som idealiserende av norske kjønns- og foreldreroller. Spesielt noen mannlige informanter opplever at meklerne har stereotype oppfatninger av innvandrermenn som voldelige og undertrykkende. Opplevelsen av at problemer blir bagatellisert eller ikke forstått, formidles også av informantene i Lopez sin studie.

Lopez' studie framhever at vi trenger mer kunnskap om minoritetsgruppers behov. Den indikerer også at det kan være grunn til å etterstrebe større kultursensitivitet og kulturkunnskap i familievernnet. Med henvisning til Hjelde (1994:14) beskriver Lopez (2007:26) kultursensitivitet som en bevissthet omkring egen kulturell kompetanse og hvilke implikasjoner denne har for kommunikasjonen med klienter med minoritetsbakgrunn. Hun gjen- gir også følgende resonnementer rundt hva kulturkompetanse betyr:

Å ha kulturkompetanse innebærer ikke å kunne alt om alle kulturer. Det innebærer heller ikke at sosialarbeideren nødvendigvis kommer fra den kultur klienten kommer fra. Det innebærer snarere å være oppmerksom på at man kan ha ulike syn på både problem og løsninger og at man da bør ha fleksible arbeidsmåter. I kulturkompetanse inngår også å ha kunnskap om hva diskriminering og marginalisering kan innebære (Lopez' oversettelse fra svensk, Ahmadi og Lönnback, red., 2005:18 i Lopez 2007:140).

Rapporten er allerede ti år gammel, og den har i liten grad blitt fulgt opp med mer forskning.

Familievernets tilbud til innvandrerfamilier

Rapporten til Danielsen og Engebriksen (2007) er en evaluering av Regnbueprosjektet, «Forebyggende familiearbeid med minoritetsfamilier», som ble gjennomført i regi av Barne-, ungdoms- og familieetaten region øst ved Sentrum familievernkontor i Oslo. Formålet med prosjektet var å øke

familievernets samlede kulturforståelse og kapasitet til å forebygge konflikter. En sentral del av prosjektets metode var utdanning av personer som selv har minoritetsbakgrunn til å fylle rollen som familiekursholdere. Kursene berørte temaer som familieliv og barneoppdragelse, norske lover og regler, samt møtet med Norge og oppvekst i to kulturer. Sentralt i utformingen av dette utdanningstilbudet stod en prosjektgruppe bestående av ansatte i familievernet. Som et resultat av Regnbueprosjektet ble det utdannet 17 kursledere som ledet kurs med vekt på forebygging for til sammen 570 familier med samme landbakgrunn som kursleder.

Basert på intervjuer med kursholdere, foreldre som deltok på kurset, og ansatte i familievernet, løfter Danielsen og Engebrigtsen (2007) frem både positive og mer problematiske aspekter ved Regnbueprosjektet. De fremhever at kursene ble opplevd som et meget godt tilbud av alle involverte. Foreldrene som ble intervjuet så det blant annet som positivt at kursholderne hadde samme landbakgrunn og snakket samme språk som dem selv. Danielsen og Engebrigtsen er imidlertid kritiske til prosjektets organisering, innhold og resultater. For det første mener de at kurslitteraturen og kursets innhold mer allment fremstår som en problematisk blanding av «dialog» og «opplæring», der «norske løsninger» ofte fremstår som «best». (Danielsen og Engebrigtsen 2007:8). For det andre påpeker de noen svakheter knyttet til kursets organisering:

Prosjektet er også svært avhengig av noen nøkkelpersoner, noe som kan begrense nedslagsfeltet. Videre avdekket evalueringen at det ikke har foregått noen systematisk spredning av den kompetansen som er utviklet hos medlemmene i prosjektgruppen, til andre deler av etaten. Vi finner videre grunn til å påpeke at prosjektgruppen bare består av én representant fra minoritetsgruppene, og mens alle de etnisk norske er fast ansatt, arbeider alle minoritetsrepresentantene (bortsett fra prosjektleder) mer eller mindre på frivillige basis. Dette kan undergrave prosjektets målsetting om mangfold og likeverd. Videre er sider ved opplæring og oppfølging av gruppelederne noe mangelfull og kan komme i veien for prosjektets intensjon om å nå ut til mange familier med minoritetsbakgrunn. (Danielsen og Engebrigtsen 2007:8–9).

Forskernes påpekninger gir med andre ord inntrykk av at prosjektet var et ad hoc tiltak som hadde verdi for de som deltok, men i mindre grad bidro til å

styrke familievernets kompetanse og innsats mer generelt. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) har imidlertid gitt Barne-, ungdoms- og familiedepartementet (Bufdir) i oppgave å følge opp erfaringene fra prosjektet.⁴

Tendensen til at «nye» problemstillinger blir henvist til ad hoc prosjekter med begrensede ringvirkninger, løftes også fram i en nyere rapport fra familievernets nasjonale voldsteam (Enerhaugen familiekontor 2016). Teamet har kartlagt familievernkontorenes arbeid med vold i nære relasjoner, inkludert tvangsekteskap og æresrelatert vold, og finner blant annet at mye av satsingen har skjedd i form av enkeltprosjekter. Selv om dette kan være en viktig start, er det mer usikkert om slik ad hoc satsing medfører endring på sikt:

Vi sitter igjen med et inntrykk av at mye godt utviklingsarbeid ikke nødvendigvis skaper varig kunnskapsløft og systematiske endringer i måten familievernet som helhet arbeider med vold. Uten å ha forskningsmessig grunnlag for å si det er vår vurdering at informasjonen vi har hatt tilgang til peker i retning av at det er et større fokus på vold i familievernet, og at terapeutene generelt har mer kunnskap og handlingskompetanse nå enn for 15 år siden. Samtidig ser vi at kunnskap og handlingskompetanse minker over tid når prosjektfokus forsvinner og hjelpemodeller ikke understøttes av tilstrekkelige ressursmessige rammer. (Enerhaugen familiekontor 2016:102)

Rapporten viser for øvrig at ansatte ved familiekontorene anser arbeidet med minoritetsfamilier som spesielt utfordrende, samtidig som slike familier tar opp en stor andel av familievernets kapasitet i Oslo og de større byene.

Bufdir gjennomførte nylig en intern survey med tittelen «Kartlegging av familievernets tilbud til innvandrerfamilier» (Bufdir 2016). Ledere for 35 av 42 familievernkontor svarte på undersøkelsen. Hele 30 av disse anslår at innvandrere er «underrepresentert som brukere av familievernet» i deres område. Selv om de antatte begrunnelsene varierer noe fra kontor til kontor, tror mange det kan forklares med at disse gruppene ikke har tradisjon for å oppsøke offentlige instanser med sine problemer og/eller at de ikke er informert om tilbudet. Litt under halvparten av kontorene oppgir videre at de i «liten grad» arbeider aktivt for å tiltrekke seg klienter med innvandrerbakgrunn.

---

⁴ Tildelingsbrev til Bufdir 2013; Notat om forslag til videreføring v/ Severinsen (Homansbyens familievernkontor) 2014.

Det er også variasjon mht. hvor godt respondentene vurderer at deres tilbud er tilpasset innvandrere. Kun ett kontor mener tilbudet i «liten grad» tilfredsstillende innvandrergruppers behov, mens de resterende mener tilbudet i «noen grad» (23 kontor) eller i «stor grad» (10 kontor) er tilpasset innvandrere. Endelig er det ni ledere som mener den flerkulturelle kompetansen hos de ansatte er «lav», og 23 ledere som mener den er «tilfredsstillende». Kun tre ledere oppgir at den flerkulturelle kompetansen er «høy». Samlet sett viser surveyen at familievernkantorene har noe å gå på hva gjelder kulturkompetanse og tilbud til innvandrere.

Ådnes m.fl. (2011) har evaluert meklingsordningene etter barneloven og ekteskapsloven, herunder meklinger i familievernet og blant private meklere. I den kvantitative delen av studien finner de at foreldrenes etnisitet hadde noe betydning for utfallet av meklingen.⁵ Dersom én av foreldrene hadde annen etnisk opprinnelse enn norsk, var det mindre sannsynlighet for at avtale ble oppnådd ved mekling.⁶ Forfatterne sier at kulturelle forutsetninger og premisser i meklingsordningen kan bidra til at prosessen fram til avtale kan være vanskeligere når én eller begge foreldrene har utenlandsk bakgrunn. I den kvalitative delen av studien finner de at meklere uttrykte behov for kunnskap om ikke-vestlige kulturer og tenkning rundt familier og kjønnsroller, samt om foreldreskap og familieliv etter brudd i ulike ikke-vestlige kulturer. En utfordring som nevnes spesielt, er hvordan meklingsordningen kan justeres så at den blir bedre tilpasset minoritetsfamilier, samt behovet for kompetanse i forhold til mekling med ikke-vestlige innvandrere.

Muslimske familiers erfaringer med familierådgivning

Odden, Ryndyk og Ådna (2015) har intervjuet 15 muslimske menn og kvinner i Rogaland om deres erfaringer med samlivs- og familierådgivning. Resultatene er publisert i en rapport med tittelen «Minoritetsfamiliers tanker om og erfaringer med familierådgivning innad i og utenfor familien». Her kommer det fram at informantene har lite kunnskap om det offentlige

---

⁵ Grunnlaget for data om «etnisitet» er meklers registrering av saken, der han/hun kunne krysse av for enten «norsk» eller «minoritetsetnisk».

⁶ Dette gjaldt kun der mor *eller* far hadde annen etnisk opprinnelse enn norsk. De fant ikke tilsvarende sammenheng når begge foreldrene hadde annen etnisk opprinnelse, men forskerne presiserer at andelen saker der begge foreldre hadde annen etnisk opprinnelse var for liten til å se på slike sammenhenger.

familievernet, noe som antas å være et generelt fenomen. Forskerne setter dette i sammenheng med en antakelse om at minoritetsfamilier jevnt over har lav tillit til offentlige myndigheter, som for eksempel barnevernet, sammenlignet med majoritetsbefolkningen. I sin tur fører dette til at muslimske familier vegrer seg for å ta kontakt med familievernet. Dette kan henge sammen med flere faktorer, påpeker forskerne. De nevner fraværet av institusjoner som minner om familievernet i hjemlandet, en sterk tradisjon for å løse konflikter innenfor rammen av familien, liten informasjon om familievernets tilbud, svak kulturkompetanse hos terapeuter og meklere, samt frykt for at representanter for familievernet enten vil undervurdere eller overfortolke kultur og religion som kilder til konflikter.

Informantene i Odden m.fl. (2015) mente at familiens viktige rolle som konfliktløser var et generelt trekk ved muslimske miljøer. Begrepet «familie» kan her forstås på ulike måter fra informant til informant: noen referer til kjernefamilien mens andre sikter til en videre krets av slekt og storfamilie. Informantene mente at moskeer og imamer er av mindre betydning som rådgivningsinstans om parrelasjons- og familieproblemer. Studien har imidlertid, i likhet med vår, et begrenset datagrunnlag, og det er usikkert om denne konklusjonen er generaliserbar, selv om en rekke andre studier også påpeker familiens sentrale rolle i konflikt- eller krisesituasjoner i minoritetsfamilier (Nielsen 2011, Sundvall 2011, Sveaas & Reichelt 2011). Det er med andre ord behov for bredere studier av de sosiale mekanismene rundt det å søke hjelp innen og utenfor ulike minoritetsmiljøer.

Trossamfunns rådgivningstilbud

Fra tidligere forskning vet vi at moskeer og andre trossamfunn tilbyr rådgivning til familier og individer som har samlivs- og relasjonsproblemer. Religiøse rettslige instanser er sentrale blant annet mht. skilsmisse og mekling i den forbindelse. Det gjelder både det katolske Tribunalet, den jødiske Bet din og ulike varianter av sharia-råd i islamske trossamfunn (Liversage og Jensen 2011; Odden mfl. 2015; Taj 2013; Bredal og Wærstad 2014; Wærstad 2016). Intervjuer foretatt av Bredal i kristne, sikh og muslimske trossamfunn i 2013 kan tyde på at slik virksomhet er økende.

Ifølge medieoppslag deles denne oppfatningen av familievernet og andre deler av hjelpeapparatet. Her uttrykkes en viss bekymring for at trossamfunnenes rådgivning ikke i tilstrekkelig grad ivaretar den svake part i

familiekonfliktene. For eksempel hevdes det i en artikkel i Vårt Land fra februar 2015, at innvandrere fra såkalte «æreskulturer» i liten grad bruker familievernnet, men heller rådfører seg med storfamilien eller religiøse ledere.⁷ I reportasjen peker ulike fagfolk på risikoen for at trossamfunn gir råd som strider mot norske lover, feier vold og overgrep i nære relasjoner under teppet, eller behandler menn og kvinner ulikt. Mens reportasjen fokuserer på muslimer, er det verdt å minne om at de fleste religioner har sterke familieverdier. For eksempel vil ekteskapsrådgivning i katolsk regi ha som sentralt premiss at skilsmisse ikke er tillatt for katolikker. Det er også grunn til varsomhet når det gjelder å anslå omfanget av råd som strider mot norsk lov i familierådgivningen som utføres av trossamfunn. Per i dag eksisterer bare antagelser om at dette kan skje, og vi mangler kunnskap om religiøse rådgivningstilbud rettet mot innvandrere. Dette prosjektet bidrar således et lite steg på veien mot å tette et kunnskapshull, men bør følges opp av videre forskning.

Konflikthåndtering og dialogmetodikk

Når det gjelder kjønns- og generasjonskonflikter i familier med innvandrerbakgrunn, er den forskningsbaserte kunnskapen mer omfattende (for eksempel Bredal 2006, Bredal 2011, Engebriksen og Fuglerud 2009, Aarset og Sandbæk 2009, Aarset 2015). Denne litteraturen ligger utenfor rammene av vårt prosjekt, men vi vil kort nevne noen bidrag som mer spesifikt ser på metoder for konfliktmekling, dialog- og endringsarbeid i etniske minoritetsfamilier.

Farwha Nielsen (2011) i Danmark har utviklet en tverrkulturell konfliktmeklingsmodell basert på den norske konfliktrådstradisjonen. Hennes arbeid har igjen inspirert norske aktørers arbeid på feltet tvangsekteskap og æresrelatert vold, som for eksempel Drammensprosjektet (Drammen kommune/Politiet 2010). Nielsens modell retter seg i hovedsak mot hjelpere som kommer i kontakt med unge voldsutsatte kvinner i minoritetsfamilier, og ikke til familieterapeuter spesielt. For å forebygge brudd mellom den unge kvinnen og hennes familie, legges det vekt på dialog som metode og å se på de enkelte familiemedlemmenes livshistorie. Dialogen er også et middel for å få alle parter til å ta eierskap til løsningen. Det ses som nødvendig at mekler

---

⁷ <http://www.vl.no/nyhet/minoriteter-bruker-ikke-familievernkontor-1.689109# sett>: Lest: 8.9.2016.

setter seg inn i de kulturelle og religiøse forhold som gjør seg gjeldende i konflikten. Samtidig kan det være nyttig å innta en spørrende, reflekterende og undersøkende posisjon dersom man ikke har den nødvendige kunnskapen. Å ha kunnskap om bestemte tradisjoner og kulturell praksis betyr heller ikke at det er nettopp slik i den enkelte familie, eller for alle familie-medlemmer. Nielsen framholder at tradisjonelle konfliktrådsmetoder har blitt kritisert for å undervurdere maktrelasjoner. Et bevisst forhold til egen kultur og egne holdninger, samt maktforhold mellom partene, og mellom mekler og partene, er avgjørende i Nielsens metodikk. Hun legger til grunn at den voldsutsatte ofte vil være i en for sårbar situasjon til at hun eller han kan møte foreldrene, og at meklingen i så fall må skje indirekte. Ved direkte møter vil mekler måtte kompensere for maktforskjeller mellom partene.

Nødvendigheten av å ta høyde for maktskjevhet mellom den voldsutsatte og voldsutøverne, er også et sentralt poeng i Hydle og Bredals rapport «Erfaringer med dialog i tvangsekteskapssaker» (2011). Den er skrevet på oppdrag fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og bygger på intervjuer med ressurspersoner i ulike offentlige etater og frivillige organisasjoner. Studien bekrefter at det er stort behov og potensiale for familiearbeid i denne type saker, i betydningen informasjon, hjelp og støtte, og i noen tilfeller – dialog. Mange foreldre føler seg neglisjert av hjelpeapparatet, og det er enighet om at dette ikke hjelper den unge, snarere tvert imot. Hydle og Bredal maner imidlertid til varsomhet og realisme i arbeidet med familiene. Når det gjelder målet for dialogarbeidet, foreslår Hydle og Bredal å skille mellom *praksisendring* og *holdningsendring*. En avgrenset dialogprosess kan ikke nødvendigvis innfri begge typer mål. Grunnleggende holdningsendringer tar tid, og kan kreve andre tiltak innenfor en ramme av endringsarbeid i familien. Det er viktig å tydeliggjøre deltakernes forventninger til et dialogforsøk, og dempe urealistiske forventninger, sier forskerne. De anbefaler at dialog ikke defineres i motsetning til brudd mellom den unge og familien, siden brudd kan være en forutsetning for å få i gang en forsvarlig dialog. Endelig presiseres det at politiet må trekkes inn for å vurdere trusselbildet og ivareta sikkerheten til den utsatte.

Bye m.fl. (2016) har utarbeidet rapporten «Sikkerhets- og familiearbeid for unge utsatte for tvangsekteskap og æresrelatert vold», på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Den tar for seg sikkerhets- og familiearbeid i det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge utsatt for

tvangsekteskap og æresrelatert vold, som finnes i fem norske kommuner.⁸ Basert på intervjuer med beboere og ansatte i botilbudet, samt ansatte i politi og familievernkontor, beskriver forskerne utfordringer og muligheter i skjæringspunktet mellom sikkerhetsarbeid og familiearbeid. Rapporten viser blant annet til at familievernkontor i de aktuelle byene driver individuell terapi med beboere som ønsker dette, i tillegg til at «de har mulighet til å følge opp beboeres familie». «Per i dag mangler det systematikk for dette,» sier forskerne. Siden dette prosjektet pågikk delvis samtidig med vårt, har vi valgt ikke å fokusere på denne delen av familievernets arbeid.

Foreldreveiledning

Flere av aktørene vi har intervjuet i denne studien gjør bruk av foreldreveiledningsprogrammer. Dette gjelder både offentlige og private organisasjoner, inkludert trossamfunn. Det er da særlig ICDP (International Child Development Program) som anvendes. ICDP er et foreldreveiledningsprogram som tematiserer samspillet mellom barn og foreldre for å styrke omsorgskompetanse hos omsorgspersoner. En variant av ICDP er tilpasset foreldre med minoritetsbakgrunn, der det legges vekt på «å bygge bro mellom deres tradisjonelle omsorgsverdier og praksis og de nye verdier og rettigheter som de vil møte i det norske samfunn» (Hannestad & Hundeide 2005:4). I denne varianten er det opprinnelig lagt opp til å bruke en ressursperson fra foreldrenes egen etniske gruppe som snakker målgruppens morsmål. I en (egen)evalueringsrapport finner Lorraine Sherr m.fl. (2011) at ICDP-veiledning har «en viktig effekt på minoritetsmødre ved at de blir mer positive, og dermed roligere. De snakker mer med barna, og prioriterer i større grad og gi forklaringer. Barna oppleves som roligere, og relasjoner innad i familien blir styrket» (s 15).

Rambøll AS sin kunnskapsstatus om foreldrestøttende tiltak viser at innvandrerfamilier er underrepresentert i tiltakene, og at det er «behov for studier som undersøker hvilke justeringer både i selve tiltaket og i rekrutteringsprosedyrene som gjør at familier med innvandrerbakgrunn i større grad får et tilbud som de ønsker og har mulighet til å benytte, og som gir best mulig effekt» (Rambøll AS 2013 s.26).

---

⁸ «Botilbudet er et midlertidig tilbud til unge over 18 som har brutt med familien på grunn av tvangsekteskap eller æresrelatert vold, og som skal tilby beskyttelse og miljøterapiarbeid for å gjøre beboere praktisk og psykisk rustet til å leve atskilt fra familien.»

Fafo-rapporten «Foreldreveiledning – virker det?» gir et overblikk over ulike foreldreveiledningsprogram og andre foreldrestøttende tiltak, blant annet ICDP-veiledning (Bråten og Sønsterudbråten 2016). Bråten og Sønsterudbråten påpeker her at selv om det er et mål å ta hensyn til kulturell bakgrunn i flere av foreldreveiledningsprogrammene, vet vi lite om hvordan dette praktiseres og erfares. Bråten og Sønsterudbråten (2017) har også sett på veiledningserfaringer fra to nylig utviklede versjoner av ICDP, én tilpasset foreldre som frykter radikaliserings og én for foreldre i asylmottak. Foreldrene i mottak som er intervjuet oppgir at veiledningen gir dem trygghet som foreldre, at de kommuniserer bedre med barna og får bedre kjennskap til norsk barnevern som de har fryktet. Bråten og Sønsterudbråten anbefaler derfor ICDP-veiledning av foreldre i mottak, til tross for at de samtidig ser at foreldre som er i en stresset, usikker og sårbar livssituasjon kan ha begrenset utbytte av veiledningen.⁹ Når det gjelder utfordringer, adresserer forfatterne bl.a. maktforskjellen mellom veiledere og foreldre. Mer spesifikt identifiserer de tre mulige relasjoner mellom veilederne og foreldrene, hvorav den såkalte *streverelasjonen* er en tilnærming til minoritetsforeldre som de finner hos noen veilederpar, ofte der begge veiledere er etnisk norske. Disse veilederne «tenderer til å definere deltakende foreldre basert på foreldres kjønn, landbakgrunn, religion og opptreden i gruppen, for så å bygge sin strategi, måten de håndterer for eksempel en krevende og dominerende far på, på denne definisjonen» (s.141). Dette til forskjell fra veiledere som inntar foreldrenes ståsted basert på følelser og kunnskap. Bråten og Sønsterudbråten trekker fram det vi vil kalle et refleksivitetsparadoks. Det er paradoksalt, påpeker forskerne, at veiledere som skal hjelpe foreldre å ta barnas ståsted gjennom å oppøve evnen til refleksjon, selv ikke reflekterer over eget ståsted, eller kan ta foreldrenes ståsted i møtet med dem. Forskerne poengterer at refleksjoner omkring maktforskjeller og ulike ståsted er viktige og bør tematiseres i opplæringen. Studien indikerer, i likhet med Lopez sin studie av familievern, at det kan være grunn til å etterstrebe større kultur- og maktsensitivitet, også innenfor foreldreveiledningsprogrammene.

---

⁹ Hva gjelder versjonen tilpasset foreldre som frykter radikaliserings, var det ikke mulig å rekruttere foreldre, hvilket forfatterne ser i sammenheng med at foreldreveiledning som «allmennforebyggende tiltak og en spesialisert målgruppe av foreldre med konkrete bekymringer for radikaliserings, er en dårlig match» (Bråten og Sønsterudbråten 2017:14).

Samlivskurs

Veiledningskurs rettet mot familien forteller noe om forestillinger og normer knyttet til par- og familieforhold. Mortensen og Thuens (2007) rapport om forskning på modeller for samlivskurs trekker et skille mellom kurs utviklet av livssynsnøytrale aktører på den ene siden og kristne organisasjoner på den andre. De finner at ekteskapet som ramme rundt samlivet vektlegges i større grad i kurs utviklet av kristne aktører. Videre synes disse kursene å vektlegge religiøse og moralske begrunnelser for å forhindre brudd, mens kursene utviklet av livssynsnøytrale aktører i større grad vektlegger konsekvenser for barna. Kommunikasjon er et sentralt tema i begge typer kurs, og til grunn ligger en idé om at kommunikasjonen kan påvirkes gjennom trening og øving, og at dette styrker parforholdet.

Vektleggingen av kommunikasjon i samlivskurs står også sentralt i en rekke tekster med utspring i et forskningsprosjekt om statlige samlivstiltak (Danielsen 2008, Danielsen & Muhleisen 2008, Danielsen & Muhleisen 2009, Danielsen, Ludviksen & Muhleisen 2012). I en analyse av kurset «Godt samliv» finner Danielsen og Muhleisen (2009) at det implisitte idealparet som ligger til grunn for dette samlivskurset, er et likestilt og heteroseksuelt par, der seksualiteten og vennskapet fungerer som det stabiliserende limet i forholdet. Videre er det varige og stabile familielivet et ideal, og det er barnets behov som utgjør premisset for samlivskurset (Danielsen & Muhleisen 2009, Ludvigsen & Danielsen 2009). Dermed blir den vestlige majoritetsbefolkningens versjon av parforholdet og parintimitet normgivende (Danielsen & Muhleisen 2008, 2009), hvilket kan føre til distansering og fremmedgjøring hos etniske og seksuelle minoriteter, hevder forskerne. Da kurset er utviklet og gitt av offentlige aktører, utgjør det en biopolitisk maktutøvelse, der staten former idealer for parforhold og foreldreskap, og indirekte konstruerer andre par og familieforhold som avvikende (Danielsen & Muhleisen 2009, Ludvigsen & Danielsen 2009, Danielsen, Ludviksen & Muhleisen 2012). Slik reises det også spørsmål om statens rolle i styrking og styring av familielivet. Videre påpeker forskerne at idealet om det kommuniserende, likestilte og heterofile norske paret, og synet på parforholdet som noe som gjøres og forbedres gjennom kommunikasjon, kan bidra til at konflikter og reelle motsetninger reduseres til et spørsmål om kommunikasjon og kan usynliggjøre maktulikheter og sentrale konflikter hos paret (Danielsen 2008, Danielsen & Muhleisen 2008). Det

oppfordres derfor til refleksjon rundt hvordan samlivskurs og andre familie-støttende tiltak er knyttet til samfunnsmessige diskurser.

Familieterapi og interkulturell kompetanse

Refleksivitet er også tema for flere av Øfstis (2008a, 2008b, 2010) forskningsbidrag der hun tar til orde for at de kulturelle ideene i terapeutisk praksis og det kulturelle ståstedet til parterapeuten må gjøres mer eksplisitt. Øfsti påpeker at den romantiske kjærligheten er en kulturell konstruksjon som ofte tas for gitt i parterapi. En slik implisitt og normgivende romantisk diskurs kan virke marginaliserende på andre kulturelle praksiser og samlivsformer. Hun argumenterer for en diskursiv terapi som tar høyde for å situere klientene i den sosiale og kulturelle verdenen og de diskursive praksisene de er del av, og som åpner for å snakke om alternative praksiser.

I masteroppgaven med tittelen *Er det alltid viktigst å kunne velge? Om å gi råd i familievern* identifiserer Syrstad (2008) noen diskurser som styrer terapeuter ved familievernkontoret. Hun finner at terapeutene preges av «en sosialkonstruksjonistisk forestilling om at kunnskap skapes i møtet mellom terapeut og klient, og at viten dermed er relativ og kontekstavhengig». Innenfor dette perspektivet er det viktig ikke å framstå som ekspert, men oppfordre til egen refleksjon. Terapeutene tar altså avstand fra å gi råd. Dette kan ses i sammenheng med det Lopez (2007) beskriver om minoritetsfamiliers forventninger til mekler som ekspert og dommer, hvilket kan skape utfordringer i terapiprosessen. Syrstad finner imidlertid at terapeutene kunne innta en mer rådgivende posisjon i møte med noen klienter, som når det gjaldt barn, voldutsatte, ressurssvake, men også menn og minoritetsfamilier. Syrstad påpeker at en ikke-styrende praksis kan bidra til «gode løsninger og økt selvrefleksjon for klientene», men at det også kan «skape flere forvirrede klienter» (s.83). Og videre også forvirrede terapeuter som «igjen verken vil være bra for terapeut/klientalliansen, eller for klientens møte med familiekontoret» (s.83).

Bergset (2011) tar spesifikt utgangspunkt i Lopez' studie (Lopez 2007) i sin artikkel om systemisk familieterapi og interkulturell kompetanse. Som Syrstad viser hun til terapitradisjonens opphav i sosialkonstruktivismen og framhever den «ikke-vitende» posisjonen som sentral innenfor denne retningen. Bergset antar at det er denne metodikken terapeutene som omtales i Lopez (2007) sin studie har brukt og viser til at Lopez setter spørsmålsteget

ved terapeutenes kulturkompetanse. Bergset selv mener imidlertid at en systemisk tilnærming er svært nyttig i møtet med minoritetsfamilier, da hun anser at den gir kompetanse til å kommunisere med mennesker med annen kulturell bakgrunn. Hun begrunner dette med at det konstruktivistiske perspektivet gjør terapeutene nysgjerrige på den andres konstruksjon av virkeligheten, i tillegg til å være oppmerksomme på egne konstruksjoner og se disse fra den andres perspektiv. Videre at den ikke-vitende posisjonen tillater at egen forkunnskap ikke stenger for klientens fortelling, og at man slik unngår å se klienten kun som kulturbærer eller å overgeneralisere. Der Lopez etterlyser kulturkompetanse hos systemiske terapeuter, mener altså Bergset at systemisk terapi i seg selv er en form for interkulturell kompetanse, og at den gode, systemiske terapeut er en selv-refleksiv terapeut.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på aktuelle kunnskapsbidrag knyttet til ulike deler av feltet familierettede tjenester til minoritetsfamilier. Vi har løftet fram forskning om familievernets rådgivningstilbud, foreldreveiledning til innvandrereforeldre, underliggende par- og familieforståelser i samlivs- og foreldrestøttende tiltak, samt familieterapeutens metodiske tilnærming til minoritetsfamilien.

Litteraturgjennomgangen viser imidlertid at det er behov for forskning på en rekke områder. Denne rapporten er ett bidrag i så måte. Vi kommer tilbake til øvrige kunnskapsbehov i våre anbefalinger til slutt i rapporten.

3 Familiearbeid i kommunale team, frivillige organisasjoner og trossamfunn

Dette kapitlet bygger på intervju med representanter for ti hjelpeinstanser som på ulike måter tilbyr rådgivning, veiledning og annen støtte til personer, par og familier som har relasjonsutfordringer. Som nærmere beskrevet i forrige kapittel, inngår både kommunale team, frivillige organisasjoner og trossamfunn. Hvem er det som søker og får hjelp hos disse instansene? Hvilke problemer sliter brukerne med, og hva slags hjelp tilbyr de ulike instansene? Dette er noen av temaene som berøres i kapitlet. For ordens skyld minner vi igjen om, at det er *hjelpernes* beskrivelser av brukernes situasjon som presenteres her, og at brukernes egne oppfatninger ikke omfattes av studien.

Først skal vi se på hva informantene sier om hvem som finner veien til deres tilbud, og hvordan de finner veien.

Brukernes tilgang til tjenestene

Flere av våre informanter er opptatt av at personer med innvandrerbakgrunn jevnt over har mindre kunnskap om det norske systemet. De kan være skeptiske til offentlige instanser generelt, og til å søke hjelp utenfor familien, spesielt. Dette kan medføre at de venter lenge med å ta kontakt, som denne informanten fra en av moskeene forklarer:

Ja, ofte er det sånn at de venter for lenge, så problemene er blitt store. Det ville vært bedre om de tok kontakt før det har utviklet seg så stor avstand mellom dem. Men det er jo dette med at de er redde for å ta kontakt, fordi folk snakker ... (Moské)

Som vi ser, legger informanten vekt på frykten for at problemene skal bli kjent utenfor den nærmeste familie-kretsen. Dette er også noe Odden m.fl. (2015) fant i sin studie om muslimske familier, som vi presenterte i kapittel 2. I vår studie går denne forklaringen igjen, men på tvers av brukernes religion og landbakgrunn. Andre forklaringer på at folk er tilbakeholdne, kan være at de er uvant med at offentlige myndigheter bistår eller blander seg inn i privatsfæren. Generell skepsis til staten er et sentralt trekk ved innvandrere fra øst-europeiske og baltiske land, framhever en av informantene med

særlig erfaring fra disse gruppene. Hun og kollegaen påpeker det komparative fortrinnet ved å ha barnefaglig kompetanse, men ikke være del av staten:

Vi er en frivillig medlemsorganisasjon – det motsatte, kan du si, av det mange har opplevd fra det statlige i sine hjemland.¹⁰ (Frivillig organisasjon)

Hun understreker videre at mange av brukerne snakker begrenset norsk, og at de som arbeidsinnvandrere ikke deltar på introduksjonskurs, til forskjell fra flyktninger. Dermed går de glipp av kunnskapen om det norske samfunnet som formidles der:

De kommer rett til jobb, får ikke introduksjonskurs eller andre ting. Og dette er stort sett arbeiderklassen som er lite interessert i psykologi og pedagogikk. De er ikke vant til å be om hjelp. (...) Kanskje er de litt mer positive når barna har problemer, på skolen for eksempel, og hvis de trenger psykolog, pedagog eller logoped. Da er de klar for å hjelpe barna, men ikke for seg selv. (Frivillig organisasjon)

Også en av informantene i et kommunalt team framhever at ressurssterke og høyt utdannede foreldre er overrepresentert blant de som kontakter dem, både når det gjelder majoritets- og minoritetsbefolkningen. Dette er folk som vet hva en psykolog er og er mer vant til å kontakte offentlige tjenester, påpeker hun. I likhet med familievernet, har informantene i dette kapitlet det til felles, at deres tjenester er frivillige, og det å søke hjelp krever en viss egeninnsats. Særlig når det gjelder de kommunale tilbudene, kan det imidlertid skje at foreldre blir henvist eller oppfordret til å ta kontakt. Dette kan være en god måte å få tilgang til tilbudet på, når manglende kunnskap eller tillit ellers ville holde dem borte:

Det vi ser er lurt, er at helsesøster eller skolen spør om de kan ta den telefonen for dem: Er det greit at vi ringer opp, og så kan de ringe deg? Og mange takker ja, fordi det kanskje er litt vanskelig å ta den telefonen selv. Men når vi ringer, så er de veldig positive, og så gjør vi en avtale ganske kjapt. Vi ser at det er mange som kanskje gruer

---

¹⁰ Informanten forklarer at det finnes noen få private psykologer og terapeuter med baltisk eller øst-europeisk bakgrunn i Norge, men folk er uvant med å betale for psykologhjelp og har ikke råd. Noen reiser tilbake til hjemlandet for å få psykologisk hjelp der. Et tilbud som er i vekst, gjelder psykologiske tjenester på Skype fra psykologer hjemme på eget språk.

seg litt første gangen, men når de først har kommet hit så slapper de av: Å, det var ikke noe farlig å komme allikevel. Og da er de veldig motivert etterpå. (Kommunalt team)

Henvisninger kan altså på sitt beste bidra til å senke terskelen, ved at en instans hjelper brukeren videre i hjelpekjeden, i stedet for å overlate dem til seg selv. Det er like fullt forskjell på å bli oppfordret eller hjulpet, på den ene side, og å bli presset eller truet, på den andre, understreker våre informanter:

Det vi er veldig opptatt av, er at de [skolen] ikke skal si sånn: enten så tar dere kontakt med [teamet], eller så ringer vi barnevernet. For det funker så sykt dårlig. (...) Da må vi jobbe en del med: Hva er det **dere** ønsker? Jeg jobber ikke for skolen, eller for barnevernet ... (Kommunalt team)

For øvrig driver de kommunale teamene oppsøkende virksomhet, for eksempel på foreldremøter, i barnehagene og skolene. Flere brukere rekrutteres på denne måten, og ved at informasjonen sprer seg i sosiale nettverk. De kommunale teamene vektlegger ellers beliggenheten, dels at de tilhører bydel, dels at de er samlokalisert med helsestasjonen som når ut til mange foreldre og anses som en «ufarlig» tjeneste med høy tillit. Tilsvarende framhever flere av de andre instansene at de har større nærhet til brukerne sine, enn offentlige tjenester har.

Brukernes utfordringer og instansenes tilbud

Når vi nå skal se nærmere på hva slags familie- og relasjonsproblemer våre informanter bistår med, og hvordan, har vi i første omgang valgt å dele framstillingen i to. Først ser vi på barn og foreldrestøtte, dernest på par- og samlivsproblematikk. Siden informantene i stor grad er samstemte om problembeskrivelsene, og langt på vei deler de samme tilnærmingene til foreldrestøtte, har vi vektlagt å bruke sitater fra flere ulike instanser. Når det gjelder samlivstemaet, er det imidlertid færre instanser som har erfaringer, og trosamfunnene er dominerende i denne delen av vårt materiale. I siste del av kapitlet ser vi på noen aspekter som går på tvers av skillet mellom foreldre- og partilbud, nemlig problemenes kompleksitet, noen spørsmål knyttet til metodikken, samt hva informantene sier om familievern.

Foreldre og barn

FRYKT FOR BARNEVERNET

De møter en annen type mentalitet i Norge når det gjelder barneoppdragelse. Mange er redd for barnevernet, det er den store skrekken. Det er også en problemstilling vi møter. (Prest)

Denne presten refererer konkret til innvandrerfamilier fra Øst-Europa. Frykten for barnevernet er imidlertid en gjenganger i samtlige intervjuer, som en utbredt og dominerende problemstilling for mange grupper med innvandrerbakgrunn. Som en annen informant uttalte det slik: «Det er som en skygge, vet du. Den frykten er veldig stor». Temaet er også sentralt hos de kommunale teamene:

Ja, det er kanskje den største ... Det er mye større frykt for barnevernet i den ikke-vestlige befolkningen. Det synes jeg er en rød tråd. Og dermed er det også skumlere å ta kontakt. Og det er jo noe vi snakker mye om på ICDP: hva er barnevernet, hva gjør de og hva gjør de ikke? (Kommunalt team)

En av de frivillige organisasjonene sier at de får flest henvendelser om barnevernet, og at disse blant annet kommer fra foreldre som ikke forstår hvordan barnevernet jobber eller hva de mener, når de gir råd:¹¹

Det er mange som spør: Hvorfor undersøker barnevernet på en sånn måte, og stiller sånne typer spørsmål? For eksempel var det en mamma som fortalte at en barnevernsansett hadde forbudt henne å gråte foran barna: Jeg kan ikke gråte på møtet med barna. Men ingen fortalte mammaen hva hun skulle gjøre med tårene. De som kontakter oss opplever ofte barnevernsansatte som lite empatiske, at de ikke forklarer ting, og at det de tenker på, er at norsk oppdragelse er bedre enn vår.

Intervjuer: Så du må forklare og prøve å hjelpe dem å forstå hva dette handler om?

---

¹¹ Informantene fra denne organisasjonen forteller at en del øst-europeiske foreldre også er redd for helsestasjonen. De føler seg kontrollert og frykter at de vil bli meldt til barnevernet.

Ja, og hjelpe dem å lære å kontrollere og mestre følelser. Og forberede seg til møtene med barnevernsansatte, for det kan bli misforståelser på grunn av kulturforskjell. (Frivillig organisasjon)

Også en av prestene løfter fram barnevernproblematikken som sentral for foreldre i menigheten hans. Han sier at han er opptatt av å forklare foreldrene at barnevernets rolle er legitim, og at Bibelen legger vekt på å beskytte barn. Det er imidlertid stort behov for å informere foreldrene om at barnevernet ikke griper inn uten grunn, og for å forhindre at slike situasjoner oppstår, mener han:

Vi må følge norske lover, men det er også misforståelser. Ofte ser folk på barnevernet som noe ondt som tar barna. Men i Bibelen ... der står det at barn skal få beskyttelse og hjelp. (...) Hvis barnevernet tar et barn, er det en alvorlig beslutning, og vi forsøker å forhindre det. Vi snakker om barns rettigheter, og foreldres, hvordan man skal behandle barn. (Prest)

GRENSESETTING OG GENERASJONSKONFLIKTER

Når det gjelder mer spesifikt hva foreldrene sliter med og ønsker hjelp til, er grensesetting og disiplinering sentrale stikkord. Informantene er i stor grad på linje i sine beskrivelser av oppdragerutfordringer i ganske ulike minoritetsmiljøer, her representert ved en kommunalt ansatt, en prest og en medarbeider i en frivillig organisasjon:

Det går veldig mye på grensesetting. Det er en sånn typisk utfordring. Det er mange barn som får lov å bestemme veldig mye. Og mange foreldre som gjør alt for at barna skal ha det bra, ikke sant. Så strever de litt med å ha rutiner, og så tar barna litt over makta. Og da ser vi det at det blir vanskelig å være mamma og pappa. Særlig etter hvert når de blir større og ... Fordi fortsatt så har de den at pappa bestemmer og er sjefen hjemme, som du kanskje ikke har i de etnisk norske. Så det tenker jeg er stor forskjell på mange av de to-språklige familiene vi går inn i, at de ikke hører på mamma. Og det er mamma som er mest med ungene. Så det er hun vi må styrke, ikke sant, for å styrke at det er hun som bestemmer. (Kommunalt team)

[Intervjuer: Hva er hovedtemaene?] Å forstå barnas behov. Noen familier tror at det å gi barna materielle ting er det viktigste, som en iPhone 6 for eksempel. De vil gi barna et materielt sett bedre liv i et

vestlig samfunn, men ... Også hvordan man disiplinere et barn, korrigere, uten å bruke vold. (Prest)

Og så har du grupper som kommer fordi de har store utfordringer med ungdommene sine. Hvor ungdomsopprøret forsterkes kanskje, når man kommer hit og har en to-kulturell identitet. Og foreldrene blir enda mer redde for det opprøret som skjer da. Og som igjen kan lage en enda større avstand. (Frivillig organisasjon)

Et annet tema som flere informanter er opptatt av, på tvers av instanser, er den mistenkeliggjøringen og manglende anerkjennelsen som majoritetssamfunnet møter innvandrede foreldre med. Foreldrene opplever at deres oppdragerstrategier og måter å vise omsorg for barna fordømmes. Dermed kan foreldrene bli satt i en situasjon der de mister troen på seg selv og sin foreldrekompetanse. Da blir det særlig viktig for hjelperne å fokusere positivt:

Det er en slags forståelse i det norske samfunnet av at integrering handler om assimilering, egentlig. Og at den norske måten å oppdra barn på er best. Så da er det viktig å kunne si at det du har med deg kan være kjempeverdifulle, og: hva er det du ønsker å gi videre til barna dine som ville vært godt for deg? Og er det ting som du ikke ønsker å ta med deg? Men at det ikke er sånn at fordi noe er typisk eritreisk, for eksempel, så er det dårlig. (...) Jeg blir nok enda mer enn vanlig opptatt av å styrke opplevelsen av foreldrekompetanse. (Kommunalt team)

FORELDREVEILEDNING

Som nevnt, er det et overordnet inntrykk at de ulike hjelpeinstansenes tilnærming til foreldrestøtte og -veiledning har mange fellestrekk. Dette kan skyldes at flere bygger på den samme eller lignende metodikk. ICDP-metoden går igjen hos flere, som vi skal komme tilbake til, mens det ene kommunale teamet bruker metodikken *Være sammen*.¹² Informanten fra teamet forteller at de ofte bruker en plakat med oversikt over foreldrestiler, for å forklare forskjellen på «autoritær», «ettergivende» og «varm grensesettende» stiler. Begrepet grensesetting blir en inngang til å snakke om vold i oppdragelsen, forteller hun:

---

¹² Veiledningsopplegget «Være sammen» er utviklet til bruk i barnehager. Se www.vaeresammen.no.

Vi prater jo om grensesetting, ikke sant. 'Hva gjør du når barnet ikke hører?' Istedenfor å spørre 'Utøver du vold?' Da ville vi kanskje ikke fått så mange, for de vet kanskje ikke hva vold er. Og det er jo litt mer stigmatiserende å spørre om. Men vi prater om det å oppdra barn, og at det er normalt å bli sliten når man er småbarnsforeldre. Og noen ganger tøyser barna grensene veldig, veldig langt, og da er det normalt at man av og til blir sint. Det er klart at skjer det ofte, og man gjør ting som man kjenner er veldig feil, da er det godt å få noen verktøy for hva du kan gjøre isteden. Og da ser vi at de nikker. (Kommunalt team).

På lignende måter snakker informantene fra en av de frivillige organisasjonene om forskjellen på en lydighetsorientert og en mer selvstendighetsorientert oppdragelse, samtidig som de vektlegger verdien av det foreldrene har med seg:

De fleste kommer fra en lydighetskultur, men i Norge er ikke lydighet det som er i fokus. Det er viktig at barnet ditt får lov å si sin mening. Og hvorfor det? Det er sånne ting vi diskuterer. Og det er ikke sånn at alt du har med deg er feil, men hvordan kan vi best ... altså hente det du er vant til fra din egen kultur og blande det litt med det norske, så det blir det beste fra hver kultur. Det er det vi fokuserer på. (Frivillig organisasjon)

Lydighetsoppdragelse er også et tema for flere tokulturelle par, der mannen er etnisk norsk og kona har utenlandsk bakgrunn, ifølge en av prestene vi har intervjuet. Han ser det som sin jobb å hjelpe disse parene å overkomme den tidvis store kontrasten mellom oppdragerstiler og -idealer. Også han vektlegger synet på barnet som et eget individ, som har «sin egen verden»:

Moren er ofte mer konservativ og kollektivistisk, familieorientert, og faren er liberal og individualistisk. Jeg sier at de må møtes på midten, og at barna har sin egen verden og sine egne standarder, det må dere forstå. Dere må være autoritative personer, men også en venn, en bror ... for å skape en tillitsfull atmosfære. Ellers vil de aldri dele problemene sine med dere, bare med jevnaldrende. (Prest)

Godt samspill er et annet viktig stikkord, som går igjen. Det handler blant annet om å vri foreldrenes fokus bort fra barnets problematiske atferd og over på deres egen rolle som voksne. En kommunalt ansatt forteller om en familie, der utgangspunktet var at en av sønnene var mye sint i barnehagen.

Teamet har jobbet med foreldrene over tid og hjulpet dem til å forstå barnets situasjon bedre:

Der har mamma vært til en veiledningstime, og så har pappa og mamma vært sammen. (...) Vi skal på hjemmebesøk i dag og lage litt rutiner og sånn, for det var ting som ikke fungerte så bra. Men den første samtalestunden vi hadde med mamma, altså den ble veldig sånn ... og det gjelder jo etnisk norske også, når ungene har dårlig adferd, så er det litt sånn: Å, han er så håpløs. Så vår greie er vel å få det tilbake til: Hva kan du gjøre? Det er kanskje noe foreldrene gjør, som gjør at samspillet ikke blir bra nok, at barnet får aggresjon. Så hun moren satt jo her en dag og sa: Endelig falt brikkene på plass. Så gikk hun ut døra her, og så sier hun: Dere er som små engler, dere. (Kommunalt team)

Mens de kommunale instansene ser ut til særlig å jobbe med mindre barn, oppgir konfliktrådet i moskeen at de får en del henvendelser om konflikt mellom ungdom og foreldre. Her vektlegges også behovet for å styrke gjensidig forståelse og å finne kompromisser.

Et gjennomgående trekk er altså å bevisstgjøre foreldrene på egne ressurser. Informantene ser det som viktig å anerkjenne at foreldrenes handlinger er godt ment, men forklare at de likevel kan ha problematiske effekter på barnet. Og at regulering og grensesetting kan gjøres på andre måter. De vektlegger at det ikke handler om å ta avstand fra eller bytte ut alt man gjør og tror på, men om å tilegne seg kunnskap som kan gjøre oppdragelsen bedre og lettere i den nye konteksten. Som en medarbeider i en frivillig organisasjon sa om ICDP-gruppene de driver: «Dette er ikke en foreldreveiledningsgruppe som skal fjerne alt du har, men en som skal forsterke det du har.» Kollegaen hennes utdypet med å framheve ICDPs ressursperspektiv. Som andre etnisk norske informanter er hun dessuten opptatt av å påpeke mangfoldet i majoritetsbefolkningen, at også etnisk norske foreldre har hatt og har ulike normer og praksiser. Som eksempel nevner hun menn som praktiserer tradisjonelle kjønnsroller, som ikke kan vise svakhet eller gråte åpenlyst. ICDP er for alle foreldre, og alle har både ressurser og utfordringer i sitt foreldreskap:

Og det er ICDP. Det er en måte å bli klar over de ressursene du er i besittelse av, som person. Og så har du noen regler, som skal forklares. Men det er jo det å gi foreldrene forståelse av hvor bra forelder

de egentlig er. Det er jo det viktige med ICDP. Og så eventuelt gi noen redskaper til å utvikle det enda mer i forhold til grensesetting på en uvant måte. (Frivillig organisasjon)

Som nevnt, er det flere av instansene som driver ICDP-kurs. En studie av denne kursvirksomheten ligger utenfor vår prosjektramme, men vi vil avslutte denne kapittelbolken om foreldrestøtte med et eksempel på hvordan ICDP-tenkningen kommer til uttrykk i en minoritetskontekst, nemlig ICDP-kurs i regi av en moské. Hensikten er å tydeliggjøre noen trekk som vi mener går igjen i materialet som helhet, men som blir særlig tydelig i dette caset.

ICDP I MOSKEEN

For noen år siden opprettet denne moskéen et team for saker om familie og barn. Bakgrunnen var at stadig flere familier i menigheten fikk problemer med barnevernet, og at frykten for barnevernet spredte seg i miljøet. Deltakerne i teamet har helse- og sosialfaglig utdanning fra Norge og jobber frivillig. En av informantene forteller at arbeidet i starten bar preg av «brannslukking», der de ble med foreldre som støttepersoner på møter i barnevernet, snakket med advokater, og hjalp foreldrene med å forstå hva som skjedde: «Det er mange som ikke forstår, og så ender det med at de mister omsorgen. Det er en del tragiske historier der ute.» Dette arbeidet pågår stadig, men etter hvert så teamet at mange foreldre slet med de samme utfordringene rundt barneoppdragelse, konflikter med ungdommene sine etc. Da bestemte noen av medlemmene seg for å bli ICDP-veiledere, og moskeen holder nå ICDP-kurs for fedre og mødre. Vi skal se nærmere på hva de tre informantene fra moskeen forteller om kursopplegget og om foreldrenes utfordringer.

Når vår hovedinformant skal forklare bakgrunnen for ICDP-satsingen, tar han utgangspunkt i at opprinnelseslandets familieliv og barneoppdragelse skiller seg vesentlig fra den norske: «Det er to helt forskjellige oppdragelsesmåter, svært forskjellige.» Derfor mener han at det er viktig å komme på banen tidlig og hjelpe foreldrene til å forstå de store ulikhetene, noe som er bakgrunnen for ICDP-satsingen i moskeen. Også her er det grensesetting og overgangen fra en lydighetsbasert oppdragelse som er tema:

Det klassiske er ... tradisjonelt skal man være lydige overfor foreldrene, ikke si imot eller argumentere. Så er det jo alltid noen [barn] som argumenterer, og da prøver vi å si at i stedet for å se negativt på

det, heller se det som at barnet har sterke argumenter, en ressurs barnet har. Det er å sette ting i perspektiv. (Moské)

Informanten viser til ICDP-plakatene som henger i møterommet der kurset gjennomføres, og hvordan de ulike elementene henger sammen når foreldrene lærer å bygge gode relasjoner til og samspill med barna sine. Det viktigste er å hjelpe dem å utvikle et positivt syn på barnet, mener han:

De største utfordringene ... fordi, stort sett er det veldig lite av den positive delen. Selvfølgelig, foreldrene elsker jo barna sine over alt på jord, men ... Å gå ned og justere seg på barnets nivå og følge barnets initiativ, det har vært veldig lite av det, sånn tradisjonelt. Så barna kan stille spørsmålstegn ved hvor mye foreldrene elsker dem, hvis de alltid er negative til det barnet er opptatt av. Så vi sier: Følg barnets initiativ, for det vil seinere hjelpe deg til at de følger ditt initiativ. (Moské)

Bruk av vold i oppdragelsen er vanlig i opprinnelseslandet, ifølge moskéens ICDP-veiledere som snakker eksplisitt om dette i kursene. De forklarer at foreldrene kan oppleve det som en lettelse, fordi de allerede vet at det ikke er lov å bruke vold, men er usikre på hva de skal gjøre i stedet:

Når vi snakker om kulturforskjellene, så tar vi med de sensitive emnene, blant annet vold i oppdragelsen, for i [opprinnelsesland] er det vanlig. Så da avklarer vi at det ikke er lov, men også at det heller ikke har noen hensikt. Og vi gir alternativ, som for eksempel å ignorere, ta vekk goder, avtaler, belønninger. (...) De hører jo hele tiden om hva som ikke er lov, og da blir de jo ... for de har jo ingen alternativ, og de verktøyene de har kan de havne i fengsel for. Og når barna blir litt større og går på skolen og lærer hva som ikke er lov – så i noen tilfeller truer de foreldrene med at de skal melde til barnevernet. Da står foreldrene hjelpeløse, der de ikke har mulighet til å oppdra sine barn. Så når de tar ICDP, så sier de 'yess, nå har jeg fått koden til livet vårt'. (Moské)

Den generelle beskrivelsen er altså at det er store forskjeller på opprinnelseslandets og norsk oppdragelse, og at ICDP hjelper foreldrene å tilpasse seg nye forhold. Bildet av forskjell modereres imidlertid på to måter av ICDP-veilederne vi intervjuet. For det første, når spørsmålet om forholdet mellom islam og ICDP-kurset kommer opp. Er det noen forskjeller mellom ICDP og

moskeens syn, slik at kurset må tilpasses for å brukes i en islamsk sammenheng?

Absolutt ikke, og det er ikke noe konflikt i verdisyn, for det ICDP tar for seg, er å skape godt samspill, samhandling mellom barn og foreldre, og det er uavhengig av tro. Man kan forankre det i troen også, det er ikke noe kræsje. (Moské)

En av kurslederne utdyper hvordan ICDP og islams verdier passer overens, og forklarer hvordan de i noen sammenhenger kan trekke paralleller til islam for å forsterke budskapet i ICDP:

En av de viktigste handlingene i islam er jo bønn, og det var en episode der Profeten, fred være med ham, ba. Han bøyde hodet ned i bakken, sånn som vi gjør i bønnen, og da kom det et lite barn som klatret opp på ryggen hans. Vanligvis skal man bare ha hodet ned i et par minutter, men det varte kanskje en halvtime, så noen trodde at han var død. Etterpå spurte de hvorfor, og han svarte – det var en liten unge som klatret på ryggen min og jeg ville ikke forstyrre. Og det er jo hele ICDP! Hva er det med oss som ikke tar tid til våre egne barn, som ikke vil leke med barna våre? Så vi har sånne konkrete eksempler, og da bruker vi religionen og islam positivt. (Moské)

Forskjellen mellom opprinnelseslandets og norsk barneoppdragelse nyanseres også når de to ICDP-veilederne reflekterer rundt det de ser som den opprinnelige tradisjonen: «Jeg synes ikke det er så stor forskjell, når jeg tenker tilbake.» Deres perspektiv, som de også målbærer overfor foreldrene, er at det er større likhetstrekk mellom ICDP og opprinnelseslandets tradisjon, dersom man går tilbake i tid. I dette perspektivet, er noe av problemet, at foreldrene her har glemt eller kommet for langt bort fra opprinnelseskulturen. Ett eksempel som nevnes, er tradisjonen med at kvinner bar barnet på ryggen mens hun arbeidet i huset og ute, slik at det var mye fysisk nærhet mellom mor og barn. Her i Norge er det vanligere å trille barna i vogn. Også på andre måter skiller diasporalivet seg fra det som var opprinnelig, forklarer de:

Og så er det mye stress, og knapt med tid. Kanskje bruker noen mødre mer tid på kontakt med hjemlandet enn på barnet her. Og barna havner mellom to kulturer. Det er mange ting foreldrene ikke klarer å ta tak i. Sånn sett så føler jeg at i hjemlandet var det veldig mye kjærlighet, nær kontakt, her er det ... TV krever sin tid, dataspill ... det er så mye som tar oppmerksomhet. (...) Det er jo mye av det

jeg tror våre nomader i bushen gjorde mye av veldig tidlig. Det var mye glede og lek mellom barn og foreldrene fra tidlig av, som kanskje ikke er her i dag. Vi snakker mye om foreldrenes egen oppvekst, om at de sang mye og ... så spør vi: Synger du med barna dine? Og de svarer: Nei. (Moské)

«Jeg føler på en måte at vi vekker det som har frosset i hjernen til foreldrene», sier den ene veilederen. Hun mener at krig og uro i opprinnelseslandet har bidratt til at folk har glemt tradisjoner som de nå kan finne tilbake til, og som kan styrke dem som foreldre i et nytt land. I dette perspektivet er ikke ICDP noe helt nytt; det er mer snakk om å bevisstgjøre foreldrene om hva utfordringene er, og hvilke ressurser de allerede har. Slik vi tolker informantene, er denne talemåten en god illustrasjon på hvordan ICDP-metodikken vektlegger foreldrenes ressurser ved å framheve kontinuitet og egen arv, slik vi har sett at også de andre informantene gjør. For øvrig mener de også det er en fordel, at veilederne har samme bakgrunn og språk som kursdeltakerne. I videre forskning på ICDP-kurs for minoritetsforeldre vil det være interessant å sammenligne kurs der veilederne har minoritets vs. majoritetsbakgrunn, blant annet med tanke på Bråten og Sønsterudbråtens (2017) etterlysning av større bevissthet omkring maktforskjeller.

Par og samliv

Vi skal nå ta for oss hva informantene sier om brukere som sliter med utfordringer i samlivet, enten de kommer som par eller enkeltpersoner. I vårt materiale er det færre informanter med erfaring fra pararbeid enn fra foreldreveiledning, og trossamfunnene er i flertall. Dette kan henge sammen med vår rekrutteringsmåte, men det er et generelt inntrykk at det finnes flere tilbud om foreldreveiledning enn om parkonflikter, både i offentlig og frivillig sektor. Antakelig kompenseres dette i noen grad av private parterapeutiske tilbud, men gratis, sekulære lavterskeltilbud til par er stort sett begrenset til familievernet. Som Mortensen og Thuen (2007) har vist, er samlivskurs i religiøs regi også vanlig i majoritetsbefolkningen (se kapittel 2).

Et interessant unntak, er den ene frivillige organisasjonen i vårt materiale som driver sekulære samlivskurs for par der en eller begge har annen etnisk bakgrunn enn norsk. Vi har valgt å omtale dette i et eget avsnitt, på samme måte som erfaringene med kristen ekteskapsrådgiving og konfliktløsningen i regi av en moské.

MIGRASJON OG KJØNN

Flere er opptatt av hvordan migrasjon skaper utfordringer for familielivet, ikke bare barneoppdragelse, men også samlivet. Følgende sitat fra en av prestene gir et godt innblikk i situasjonen for særlig nyere arbeidsinnvandrere:

Det er gjerne mennesker som føler seg fremmed i Norge. Det er det ene. Samtidig som de kommer litt bort fra normalt familieliv i perioder. Ofte er det mannen som har kommet først, han har jobbet her mens kona og barna fortsatte å bo der. Og så ... de siste seks-åtte årene er det flere som har hentet familien hit. Mye kan dukke opp i den situasjonen. Mennene kan ha en hang til å ... de har bare levd i lag med andre menn i flere år, og det har kanskje vært en del drikking, uvaner, eventuelt også avhengighet [av alkohol]. Så forenes han med familien, og det viser seg at de har levd på to forskjellige planeter når det gjelder familieliv. (Prest)

Presten forklarer videre at en del par kan være usikre på om de skal bli i Norge eller dra tilbake. Kanskje splittes familien også på nytt, ved at en av ektefellene drar tilbake, mens den andre blir. De tar ikke nødvendigvis ut formell skilsmisse, bare separasjon, eller de fortsetter å være gift. I noen tilfeller har han erfart at kvinnen og barna som kom sist, er de som raskest slår røtter i det norske samfunnet, mens mannen fortsatt befinner seg «mentalt» i hjemlandet. Hvis mannen så blir arbeidsløs, kan han være innstilt på å dra tilbake, mens kona og barna vil bli.

Flere av informantene peker på utfordringer knyttet til at familie-medlemmenes migrasjons- og integrasjonsprosesser ikke går «i takt». Et beslektet tema gjelder overgangen fra et mannsdominert til et mer kjønnslikestilt samfunn, slik en annen prest forklarer det:

I forhold til familieliv har vi masse problemer på grunn av kulturkonflikt blant oss. Hos oss er samfunnet mannsdominert. Når folk kommer hit, lærer de en ny kultur og et nytt system, så det er ikke lett. For til nå er det mannen som har hatt inntekt, og det er lett å dominere når du har kontroll over økonomien. Men når folk kommer hit har de lik mulighet til å jobbe og sånt, så det blir litt kulturell konflikt i familielivet. Og det er ikke bare vår kirkes problem, også de andre pastorene i hele verden ... det er et veldig stort problem. Vi jobber mye for å forebygge skilsmisser. (Prest)

Denne presten viser til at mennene er vant til at kvinner adlyder menn, men at kvinnene i økende grad utfordrer mannens autoritet og i større grad ønsker at paret skal ta beslutninger sammen.

PAR VS STORFAMILIER

Som vi var inne på tidligere i kapitlet, har flere grupper tradisjon for først og fremst å løse parkonflikter i slekta. At storfamilien også kan være en del av problemet, er kjent fra blant annet studier av familieetablering blant etterkommere av pakistanske og indiske innvandrere til Norge (Aarset 2015). Her viser Aarset at flere par strever med lojalitetskonflikter og press fra sine respektive familier, for eksempel der en svigermor forventer lojalitet fra sin sønn, mens kona mener han ikke prioriterer parforholdet og kjernefamilien høyt nok. Dette konfliktstoffet bekreftes av en informant fra en av moskeene. Han ler og svarer:

Å ja! I mange familier er det jo sånn at ... de kulturelle greiene. Du er ikke bare gift mann og kone, liksom. Kanskje de to går bra sammen, men andre i familien ... Løsningen kan være at paret flytter for seg sjøl. Det var i en sak ... de bygde tilleggsbolig for svigerforeldrene, og da ble det så nært ... Og så skulle de selge den, og det ble ... den tomte fikk de av svigerforeldrene, ikke sant. Det vi anbefalte, var få en verdivurdering av tomte, selge og kjøpe for seg selv. (Moské)

TOKULTURELLE PAR

En av de katolske prestene har mest kontakt med par der mannen er etnisk norsk og kvinnen har asiatisk bakgrunn. Han sier at disse parene som oftest finner godt utav det med hverandre, men at dåp og konfirmasjon for barna er et sensitivt tema, hvis mannen ikke er katolikk. Et annet konflikttema er økonomi, særlig når kvinnen ønsker å hjelpe familien sin i opprinnelseslandet:

Fordi folk fra [land] har denne tendensen til å hjelpe familien i hjemlandet, og de fleste nordmenn forstår ikke det. Tross alt er disse familiemedlemmene arbeidsføre, men går ikke på arbeid. Så når ektemannen nekter kona å sende penger, gjør hun det i skjul. (Prest)

Også sosio-økonomiske forskjeller i paret kan være utfordrende. Informanten forteller om et norsk-asiatisk par der mannen var høyt utdannet, mens kona ikke hadde utdanning. Hun bekymret seg for at mannen skulle se ned

på og være utålmodig med henne, mens mannen selv ikke hadde slike tanker. Presten setter kvinnens usikkerhet i sammenheng med at hun er oppvokst i et sosialt hierarkisk samfunn, og han forsøkte å forklare henne at det ikke var grunnlag for bekymringen. Presten forklarer hvordan han veileder par som sliter med kulturforskjeller i parforholdet:

Jeg prøver å si at de kan trekke en linje i midten og fokusere på det de kan være enige om. Vi er alle ufullkomne og vi kan akseptere vår ufullkommenhet. For meg hører det med til ekteskapsforberedende kurs, at man ikke skal ... du må bestemme deg for å elske personen fordi du er tiltrukket og elsker ham eller henne, før, i dag og i morgen. Kjernen i ekteskapet er å forplikte seg. (Prest)

Som vi ser, viser presten her til ekteskapsforberedende opplæring som er obligatorisk for katolikker. I det neste avsnittet skal vi se nærmere på de kristne prestenes rådgivning til ektepar.

KRISTEN EKTESKAPSRÅDGIVNING

Familietemaet er veldig viktig for kirken. Når familien er forent og sterk, er kirken sterk. Og når familien er sterk, vil barna være glade, sånn at landet også tjener på det. (Prest)

Vi synes ekteskap er veldig viktig, og det utfordres spesielt her i Vesten fordi det er veldig individualistisk her. I [opprinnelsesland] er det ikke så store problemer fordi det er et sosialt samfunn der folk respekterer sine eldre og sine prester. (Prest)

Som disse sitatene illustrerer, er prestene de som tydeligst posisjonerer seg som verdibaserte og som eksplisitt er kritiske til det de ser som norske eller vestlige normer for familieliv. Slik også Mortensen og Thuens (2007) kunnskapsstatus om samlivskurs viser, står familiens enhet sentralt, og denne enhetens betydning er nært knyttet til troen. Her forklarer en prest som primært bistår par med bakgrunn fra arbeidsmigrasjon der familien ofte er splittet i perioder:

Når det gjelder parproblemer, legger jeg alltid to mål til grunn: For det første, at målet er at de skal være sammen og bo sammen. Jeg sier alltid at jeg får ikke gjort noe mer før dere bor sammen, og at det er et reelt ekteskap. For det andre prøver jeg å fokusere på det åndelig aspektet, at ekteskapet ikke bare er noe som angår menneskene, men også Gud. Det vokser og avtar, avhengig av vår relasjon til Gud.

Derfor må vi alltid begynne med oss, vårt forhold til Gud. Og det er jo grunnen til at de kommer til meg og ikke en psykolog. Uansett prøver jeg å pense det inn på den åndelige biten av det. (Prest)

En annen prest forklarer at skilsmisse ikke er sosialt akseptert, og at det å mislykkes med ekteskapet kan oppfattes som et svik mot troen. Derfor blir det vanskelig for parene å søke hjelp:

I vår kultur er jo det tabu ... Så de ser på det som en skandale. Ekteskap er ett av de områdene der du kan vise at du er lojal mot Guds Ord, mot kristenlivet, så de liker ikke å være åpne om problemene. Derfor kommer de veldig seint. (Prest)

Familiearbeid og -rådgivning inngår i prestegjeringen på flere måter, i mer og mindre organiserte former. En av informantene forteller at den eneste faste strukturen, er en gruppe for familier med samme landbakgrunn. De samles cirka én gang i måneden, og hovedmålet er å pleie religiøse og andre tradisjoner i familien, voksne og barn: «Det er en slags veiledning det også, men for hele gruppa. Om hvordan man kan praktisere deler av troen i hjemmet, om oppdragelse av barn knyttet til den religiøse biten.» Utover dette, møter og veileder han ektepar i mange, ulike sammenhenger:

Sammenlignet med en terapeut er jeg som prest i en helt forskjellig situasjon. Vi har jo ukentlig kontakt med folk, og det er veldig variert kontakt. Den vanligste måten jeg møter dem på, er jo at jeg preker fra prekestolen. Så snakker vi kanskje sammen på kirke-trappa etter messe, og det er kirkekaffe ... Nå i januar har vi pastorale visitter. De fleste familiene i menigheten inviterer oss hjem, der vi velsigner huset, ber sammen og spiser middag. Og da har vi gjerne en løs samtale rundt bordet. Og så er det jo skriftestolen – hvis noen sier det er krise og kommer til meg. Det hender også at jeg inviterer meg selv inn i forbindelse med at en av partene opplever et problem. Da føler jeg det er unaturlig å invitere dem til kontoret, men kan dra hjem til dem, ta et glass vin og ha en sånn uformell prat. (Prest)

Katolsk kirkerett krever at alle som skal gifte seg i den katolske kirke gjennomgår et ekteskapsforberedende kurs. Dette er et såkalt sakramentsforberedende kurs som går over noen måneder. Ifølge kateketisk plan for Oslo bispedømme skal det legges til rette for at kurset kan gjennomføres på

flere språk (s. 29).¹³ Også i den frikirkelige menigheten gjennomføres det ekteskapsforberedende kurs. Presten viser oss en bok om ekteskap og konfliktløsning i ekteskapet, som er utarbeidet av en klinisk pastoral rådgiver i den amerikanske delen av denne kirka. Boka har en rekke kapitler om ulike aspekter ved ekteskapet og småbarnsfasen, som for eksempel Bibelens grunnleggende prinsipper for ekteskap, storfamiliens betydning for ekteparet, kommunikasjon og økonomi. Moskeene har ikke tilsvarende tradisjon for ekteskapsforberedende kurs, men en informant forteller at hans moské har arrangert kurs om alt som har med ekteskap å gjøre, fra forlovelse til skilsmisse. Vekten har da ligget på islams regler om ekteskap og skilsmisse, og begrunnelser for disse. I neste avsnitt ser vi nærmere på hvordan en av moskeene jobber med parkonflikter i sitt konfliktråd.

MOSKE MELLOM TRADISJONELLE OG «NORSKE» METODER

Ved den ene moskeen vi besøkte, fikk vi opplyst at ektepar som er i konflikt, oftest henvender seg til imamen. Vi har som nevnt, ikke intervjuet imamer i dette prosjektet. Derfor skal vi i dette avsnittet konsentrere oss om noen erfaringer fra konfliktrådsarbeidet til den andre moskeen. Her oppga informanten at de fleste sakene er om ekteskap og skilsmisse. Det kan være par som har store konflikter, og der rådet har klart å hjelpe dem. Det krever imidlertid at begge parter ønsker hjelp, for som han understreker: «Vi har ikke offentlig makt, kan ikke pålegge noe. Så vi har mer en rådgivende rolle.»

Når han forklarer hvordan konfliktrådet jobber, legger informanten vekt på de formaliserte rammene. Som konfliktmekler innkaller man begge parter til separate formøter før partene møtes for dialog. Her vil mekleren passe på at partene snakker én om gangen, og bidra til å dempe konfliktnivået. Meklerne har taushetsplikt og skal være nøytrale tilretteleggere for en dialogisk prosess der partene skal finne en løsning sammen. Han vektlegger at man ikke kan være mekler dersom man kjenner partene, og at det ikke er aktuelt å komme hjem til noen av partene. Han understreker at metoden er norsk, til forskjell fra den mer hierarkiske og instruktive tilnærmingen som preger det han omtaler som en tradisjonell konfliktløsningstradisjon:

---

¹³ Katolske kirke kateketisk plan.

Vi pleier å si at vi jobber på norsk måte – den norske modellen. Det vi lærte fra konfliktrådet er annerledes enn det som er vanlig i [opprinnelsesland], mer dialogpreget. (...) Vi har veldig troa på den dialogmåten å gjøre det på. Det viser seg jo at hvis jeg sier ‘du må gjøre sånn’, da går det ikke så bra, men hvis man sier: ‘kan ikke du gjøre sånn? Kan ikke dere to prate sammen?’ ... For konflikten er jo mellom de to, ikke oss andre som er tredjepart, og vi kan ikke ... (...) Men i [opprinnelsesland], der er man jo mer vant til at storfamilien .. de løser konfliktene seg imellom ... og sier ‘du må gjøre sånn’. Så hvis det er et ektepar, så er det storfamilien... selv om de to som har konflikt kanskje står på samme sted. Vi gjør motsatt, vi er til stede, veileder, stopper hvis det blir for heftig, men de to som har konflikt må finne løsningen, det er jo de som skal håndtere det i ettertid.

Som vi ser, vektlegges den nøytrale, tilretteleggende meklerrollen, og partenes autonomi. Informanten opplyser for øvrig at de enkelte ganger tar med imamen inn i meklingsrommet, hvis det er spørsmål om hva islam sier, for eksempel om reglene for skilsmisse. Det kan innvendes at et trossamfunn, og ikke minst imamen, har makt ved å være autoritative kilder til religiøse påbud og normer. Likeledes kan man spørre om konfliktrådet er tilstrekkelig bevisst på maktrelasjonene mellom partene i en konflikt. Dette er imidlertid et spørsmål som har blitt tatt opp i forbindelse med konfliktrådsmetoden generelt. Det har vært tematisert hvorvidt den i tilstrekkelig grad tar høyde for maktforskjeller, om den feilaktig forutsetter at parter kan møtes som likeverdige, eller om mekler bør kompensere for maktulikheten, slik Farwha Nielsen (2011) legger til grunn i sin metode for tverrkulturell konfliktmekling (se også Hydle og Bredal 2011).

Vektleggingen av «det norske» ved metoden, i kontrast til opprinnelseslandets/ tradisjonelle konfliktløsningsmetoder, reflekterer nok en reell forskjell. Det reflekterer antakelig også et behov for å styrke arbeidets legitimitet utad, i en kontekst der moskeer ofte møter skepsis, ikke minst når det gjelder syn på familiekonflikter. Samtidig vekker det spørsmål om hvordan familiearbeidet i andre deler av moskeen foregår. For eksempel når en kvinne søker hjelp fra imamen i forbindelse med parkonflikter eller med et ønske om skilsmisse. Vil da imamen legge de «norske» eller de tradisjonelle prinsippene for konfliktløsning til grunn? Vi understreker at vi ikke har intervjuet imamen eller noen av brukerne og at dette derfor kun er et teoretiske

spørsmål, som ikke minst er relevant for andre moskeer som ikke har et «norsk» konfliktråd.

Ellers vil vi kort nevne at moskeen nylig ble bedt om å forestå tilsyn i forbindelse med samvær. Dette er en ny erfaring, som moskeen påtok seg etter henvendelse fra fars advokat. I denne forbindelse peker informanten på et interessant aspekt, nemlig at i en gruppe der skilsmisse ikke har vært vanlig, er det lite kompetanse på å organisere felles omsorg for barn eller samvær etter samlivsbrudd. Han mener at det er lite tradisjon for fortsatt kontakt og samarbeid mellom fraskilte.

FLERKULTURELT SAMLIVSKURS

En av våre informanter skiller seg ut ved at hans frivillige organisasjon har utviklet et samlivskurs på sekulært grunnlag som er særlig rettet mot par der en eller begge har innvandrerbakgrunn. Opplegget er utformet etter samme modell som ICDP, ved at man først utdanner kursholdere som så holder kurs for parene. Organisasjonen har utdannet kursledere med bakgrunn fra en rekke land, både i Asia, Afrika og Europa. Informanten mener at kulturkompetanse og spesifikke kurs er avgjørende for å nå fram til personer med et vesentlig annerledes syn på ekteskap og parforhold enn det norske. Han hevder at norske samlivskurs ikke er relevante for disse parene, mens han og hans kursholdere «vet hvilke knapper de skal trykke på». De grunnleggende forskjellene handler blant annet om at det i disse gruppene ikke er tradisjon for å tenke at parforholdet er noe som kan og må jobbes med. Kanskje er det heller ikke vanlig å tenke på seg selv som par:

For mange er det første gang de har sittet sammen, opplevd noe sammen, bare de to. Vi hadde for eksempel et par som hadde vært gift i 14 år. Da de skulle gi tilbakemelding på kurset til slutt, sa kona at dette var den andre gangen som de hadde hatt det hyggelig sammen, som par.

Informanten beskriver en kulturell kontekst der storfamilien har større betydning enn paret og kjernefamilien. Her trekker han også fram sin erfaring med ICDP-kurs, der det for eksempel kan vise seg at mors autoritet overfor barna undergraves av besteforeldrene som bor i samme husstand. Dersom man skal jobbe med mors foreldrekompentanse må man forstå at hun er prisgitt andre i storfamilien, og særlig svigerforeldrene som står høyere i kjønns- og generasjonshierarkiet enn henne, framhever han.

Et annet sentralt tema på disse samlivskursene handler om likestilling mellom mann og kvinne, og da handler det om mer grunnleggende ting enn arbeidsdeling i hjemmet; etikk, empati og gjensidig respekt. Informanten sier at det er mennene som er den største utfordringen. Noen menn ser ikke på kona som en partner, men som tjener, mener han. Så det er viktig å forklare at kvinner har de samme grunnleggende behovene som menn:

De tror at de som mann ... de vet ikke at alle har samme grunnleggende behov. Hvis jeg har behov for å utvikle meg, så har min kone også. Hun har også lyst til å kjøre bil, få fine klær, og barna også har behov. Og så er det likestilling, og kommunikasjon. Der er det veldig stor svikt, for det er bare en som snakker og de andre må høre. Og konflikthåndtering. Det er jo positivt egentlig, at vi er uenige, men hvordan kan vi håndtere det på en positiv måte.

Et tema som opptar denne informanten spesielt, er skilsmisse. I likhet med informanten fra moskeen i forrige avsnitt, peker han på at dette er grupper med lite tradisjon for samlivsbrudd, samtidig som at skilsmisseprosenten øker betydelig i flere miljøer. Det innebærer at stadig flere par blir skilt i en kontekst der det er svært begrenset erfaring med å håndtere familieoppløsning, og der skilsmisse generelt har blitt forbundet med noe negativt. Det siste kan blant annet bety at partene, inkludert storfamilien, er mer opptatt av å fordele og frasi seg skyld, enn å finne gode løsninger. Når verken paret, storfamilien eller øvrige omgivelser har kompetanse på å «gjøre» skilsmisser, kan det lett medføre et høyt konfliktnivå og dårlige løsninger med tanke på barna, slik også informanten fra moskeens konfliktråd var inne på i forrige avsnitt.

Sammensatte problemer

Så langt i framstillingen av brukernes utfordringer og hjelpen de får, har vi fokusert på temaene foreldre/barn og par/samliv. Denne inndelingen gir imidlertid et begrenset og til dels skjevt innblikk i familienes situasjon og instansenes arbeid. Et annet sentralt trekk som flere av informantene peker på, er nemlig at mange brukere har svært omfattende og sammensatte problemer, noe Lopez også fant i sine intervjuer med brukere av familievernet (Lopez 2007). Her forklarer en medarbeider i en av de frivillige organisasjonene:

Fordi du begynner et sted ... og det er multiproblemer som åpner seg. Du kan begynne med et NAV-problem, og så viser det seg å være ... UDI og ... mannen og ... familien hjemme, og sykdom, og forskjellige ... Ja, så det kan åpne seg såne sluk, ikke sant. Det er ikke bare familieproblemer, men det er alt. Som igjen kanskje er utgangspunktet for konflikten i familien, ikke sant. Og da bruker man jo lang tid på å nøste opp. (...) Vi bruker litt tid på sorteringsarbeidet, og etter det kan vi begynne veiledningsprosessen. (Frivillig organisasjon)

Flere har erfart at når en familie eller person først har valgt å ta imot hjelp, vil tilliten være til stede for å ta opp problemer som de ellers ikke ville åpnet seg om: «Når vi først har fått en fot innenfor, så tørr de fortelle litt om de andre tingene òg.» Å nøste i problemkjeder kan derfor være avgjørende for å avdekke bredden i problemkomplekset, slik for eksempel denne kommunale medarbeideren beskriver det:

Det var en mor som hadde en datter som var overvektig, og hun var ikke særlig villig til å ta imot hjelp. Men så fikk vi, via helsesøster her, geleida mor inn. Da viste det seg at hennes største utfordring var at hun ikke hadde jobb, og det var helt grusomt for henne, så da fikk vi koblet henne på et jobb-tiltak. Så oppdaget vi plutselig at denne jenta hadde en bror, som var veldig engstelig. Nå skal vi jobbe med samtaler, og psykologisk førstehjelp. (...) Så vi ser at når de først kommer hit og åpner seg ... og den mammaen var jo veldig skeptisk. Men hun skjønnte at vi ville hjelpe henne med jobb, det som var bra for henne. (Kommunalt tilbud)

Flere framhever at disse problemkompleksene typisk går langt utover det den enkelte tradisjonelle offentlige instans har som mandat å bistå med. Det kan med andre ord se ut som at brukerne «passer» dårlig til hjelpeapparatets struktur og at de derfor kan oppleves som krevende. De risikerer å bli avskrevet som umotiverte for å ta imot hjelp. Våre informanters erfaringer antyder at det kanskje snarere handler om at vedkommende befinner seg i en så kaotisk situasjon, at han ikke er i stand til å ta imot hjelp til akkurat den biten av puslespillet som den aktuelle hjelpeinstansen har ansvar for. Både kommunale og frivillige instanser i vårt materiale vektlegger at de på sin side, har mandat til og rom for å tilpasse seg denne type bruker. Fleksibilitet og brukerorientering er viktige stikkord:

Vi jobber litt pragmatisk, sånn at hvis det er det som funker der, så er det det vi gjør. Uten å være for opptatt av «sånn jobber vi», det er mer brukernes behov som styrer. Vi gjør det som funker. (Kommunalt team)

Informantene vektlegger at de kan strekke seg lengre enn andre instanser. En sier at hun er «mer på tilbudssiden» overfor brukere som ikke kjenner det norske samfunnet så godt, mens hun forventer at brukere med majoritetsbakgrunn vil ordne mer selv. Det handler imidlertid ikke bare om brukerens kompetanse, men også om at den profesjonelle relasjonen er annerledes definert:

Hvis en nordmann hadde kommet inn og sagt: Hei, kan du ordne dette for meg, så er det et brudd på en slags relasjon som vi er enige om å ha. Mens her er ikke den ... den usagte relasjonen mellom oss kan også innbefatte det. Man tenker litt annerledes om disse tingene. For eksempel at jeg hilser på de på gata. Når jeg går gjennom [sted], så kan brukere komme og klemme meg. Mens hvis jeg møter norske, er jeg opptatt av å ikke møte deres blikk før de eventuelt hilser på meg, og da er det mange som velger å ikke hilse på meg. (Kommunalt team)

Noe av tilbudet som gis, er å kompensere for brukernes manglende «bruker-kvalifikasjoner», dels ved å lære dem å bli brukere, dels ved å støtte dem i kontakten med offentlige institusjoner. De kommunale teamene og prestene drar på hjemmebesøk, og flere av instansene følger brukere til offentlige kontorer. Som nevnt tilbyr den ene moskeen å stille med støtteperson i barnevernssaker. Informanten forteller at han også har fulgt med til mekling på familievernkontoret ved et tilfelle, der han bidro til å forklare hensikten med mekling og til å dempe konflikten mellom partene. En av de frivillige organisasjonene beskriver hvordan de bruker mye tid på å bistå brukere i møte med det offentlige. Behovet er stort, både på grunn av språkproblemer og manglende systemkunnskap, men også fordi klienter i større grad risikerer å bli utsatt for diskriminering, dersom de går alene:

Vi er i dialogmøter med barnevernet, vi jobber masse med klienten inn mot systemet. Fordi at det er såpass mange som er redde for å dra alene, i forhold til sanksjoner. Ofte, det er veldig vanlig, opplever noen klienter å ikke bli respektert når de tar kontakt selv. Så en av

våre hovedjobber er å kommunisere med det offentlige systemet i forhold til ulike saker; UDI, Fylkesnemnda ... (Frivillig organisasjon)

Refleksive vs rådgivende tilbud

Vi har snakket med informantene om hva slags metodikk de bruker i sin familiestøttende virksomhet. De assosierer sin tilnærming med ulike varianter av refleksive metoder, i motsetning til instruerende eller direkte rådgivende, som denne informanten forklarer det:

Vår hovedmetode er at vi bruker refleksjon, og vi undrer oss sammen med dem som ringer oss. De absolutt beste samtalene, er de hvor vi har stilt spørsmål, og innringer har kommet fram til løsningen selv. (...) Og den fantastiske situasjonen når vi kan se at: Jeg stilte noen spørsmål. Og du fant svarene selv. Da sitter vi veldig fornøyd på hver vår ende av tråden. (Frivillig organisasjon)

At brukerne må reflektere seg fram til, og selv ta beslutninger, er sentrale prinsipper i ICDP som flere av instansene bruker. Som vi var inne på i kapittel 2, og har illustrert tidligere i dette kapitlet, omtales ICDP typisk som en ressursorientert tilnærming som bygger på bevisstgjørende, i motsetning til instruktiv, metodikk.¹⁴ Også en av prestene forteller at han anvender tradisjonell veiledningsmetodikk som var del av hans utdanning i «pastoral ministry», hvor han lærte å legge ansvaret tilbake på brukeren:

Å gi veiledning betyr ikke å fortelle hva de skal gjøre, men gi dem alternativer og si noe om implikasjonene, fordeler og ulemper, og så er det opp til deg. (...) Det er psyko-spirituell. Så hvis en person ikke er spirituell, kan den psykologiske delen likevel være relevant. Det samme gjelder i disse spørsmålene om barn; det er mer psykologisk enn spirituell. (Prest)

En annen katolsk prest, derimot, er tydelig på at han gir råd i sitt familiearbeid, men han understreker at det er den enkeltes ansvar å ta de endelige beslutningene for livet sitt:

Jeg gir konkrete råd og veiledning, men avgjørelsen er jo overlatt til dem. Jeg tenker, at hvis noen vil godt, kan det ikke bli feil. Hvis noe

---

¹⁴ Bufdirs informasjonsbrosjyre.

https://www.bufdir.no/global/nbbf/Familie_samliv/Program_for_foreldreveiledning_informasjonsbrosjyre.pdf

ikke fungerer, så må man bare prøve noe annet. [Intervjuer: Ønsker de å få råd?] Ja, de fleste er rådvile. De vet gjerne hva de vil, men ikke hvordan de skal komme dit. De fleste trenger et spark i baken, for å komme av gårde. (Prest)

Flere forklarer at brukere med minoritetsbakgrunn i større grad enn etnisk norske, kan ønske at hjelperen gir klare råd. For eksempel forteller en kommunal medarbeider at hun har møtt flere brukere som er frustrert over at de ikke har fått praktiske råd fra familievernet eller andre tjenester. Selv har hun med tiden blitt tryggere på at det er greit å komme med råd så lenge de er basert på hennes kompetanse, og at hun ikke framstår som belærende.

Om familievernet

I denne delen av kapitlet skal vi se på hva informantene sier om brukernes oppfatninger om og erfaringer med familievernet. Informantenes egne kunnskaper om og synspunkter på denne tjenesten blir også berørt.

Gjennomgående mener våre informanter at familievernet først og fremst brukes i forbindelse med mekling, slik det framkommer i disse tre sitatene fra ulike informanter:

Det er virkelig sant at de besøker familievernkontoret kun ved samlivsbrudd. Fordi de må gå der. Det er da de henvender seg dit, aldri ellers. (Frivillig organisasjon)

Jeg tror de eneste som vet om det, er de som skal skille seg. Blant de andre er det lite kunnskap, og kanskje er det vanskelig å skille mellom barnevern og familievern. (Moské)

Fordi man har obligatorisk mekling der, så er det mange som opplever det som skilsmissekontor. Så det er en av de misforståelsene vi prøver å fjerne, og vi forklarer at det er et kontor der man kan få veiledning i konflikter. (Frivillig organisasjon)

Våre informanter er enige om at mange i innvandrerbefolkningen ser på familievernet som et «skilsmissekontor», men de har noe ulike meninger om hva begrepet innebærer. Mens noen mener det primært er en nøytral, deskriptiv betegnelse, som peker mot et kontor man må gå til når man skal skilles, tror andre at det ligger et mer negativt innhold i begrepet – et kontor

som fremmer skilsmisse. Det er uansett mye som tyder på at mange innvandrere ikke vet at familievernnet driver forebyggende arbeid i form av parterapi, eller at de også jobber med andre familierelasjoner og foreldreveiledning. Innvandrere er imidlertid ikke alene om å ha begrenset kunnskap om familievernnet, eller å forbinde tjenesten kun med mekling. En av informantene mener dette også gjelder for mange i majoritetsbefolkningen, inkludert ansatte i ulike offentlige etater, som skolen:

For mange lærere, for eksempel, er familievernnet noe veldig fjernt. Når det er snakk om foreldre som krangler mye hjemme, og en lærer sier: Kan jeg anbefale at de kan komme og snakke med dere? Da sier jeg kanskje: Jeg synes du skal snakke med familievernkontoret. Og de svarer: Ja, men de vil ikke skille seg. Nei, men familievernnet gjør andre ting også, må jeg forklare. Så jeg tror at mandatet til familievernkontoret er mer uklart for de, mens vi er ute på skolene hele tiden, og de vet hvordan jeg ser ut. (...) Så da blir nok terskelen lavere for å ringe oss. Også er det ventetid i familievernnet. Vi har jo ikke ventetid. (Kommunalt team)

Flere er som denne informanten, opptatt av at familievernnet ikke er så tilgjengelig, eller at de har begrenset kapasitet. Både kommunale og frivillige organisasjoner framstiller dermed sin egenart i kontrast til familievernnet, ved å vektlegge at de er annerledes, har bedre tid og et mer fleksibelt tilbud, slik vi fikk det beskrevet tidligere i kapitlet.

En av organisasjonene har flest kvinnelige brukere, og empowerment (myndiggjøring) er en viktig del av verdigrunnet. Fordi de er kjent for å hjelpe kvinner, blant annet i forbindelse med ekteskapsproblemer, kan de til tider få samme merkelapp som familievernkontorene:

Vi har blitt kalt skilsmissekontor her også. Altså, at dette er et sted hvor man kommer for å skille seg. Det har vært en del menn som har vært kritiske, fordi vi støtter kvinner i prosesser som er vanskelige. (...) Og hvis kvinnen har resonert seg fram til separasjon, så kan vi fysisk hjelpe til med å skrive ut separasjonsskjemaer, eller hjelpe til med å fylle ut. Og få mekling på familievernkontoret, for eksempel – hjelpe til å få disse timene og sånt som er nødvendig for å starte prosessen. Så da er vi også skilsmissekontor, liksom. (Frivillig organisasjon)

Familievernets rolle er ellers godt kjent blant de frivillige organisasjonene og kommunale teamene. Når det gjelder trossamfunnene, skiller informan- tene seg noe fra hverandre med hensyn til kunnskap og holdning til familie- vernet. Mens en av informantene fra trossamfunn ikke visste hva familie- vernet er, kjenner de øvrige informantene til institusjonen. Representantene for begge moskeene vektlegger et ønske om samarbeid. Kun én av våre informanter var eksplisitt negativ til familievernet. Dette er en prest som forbinder tjenesten med oppløsning av ekteskapet og familien. Han mener familievernets medarbeidere er for opptatt av individet. Selv ønsker han at parene i stedet skal komme til ham, og han vil strekke seg langt for å hjelpe dem med å holde sammen:

Vår erfaring er, for å være ærlig ... det ser ut som familievernet ikke er interessert i å bevare ekteskap, sammenlignet med hva vi gjør her. Hvis de [kvinner] forteller oss at de har vært mishandlet for eksempel, gir vi dem råd om å tolerere og tilgi og å finne en løsning ... ikke gå ut av ekteskapet. Men familievernet, de bryr seg ikke om ekteskapet, bare individuelle behov. De oppmuntrer kun til separasjon. Og de må det, siden loven krever det. Derfor må de [parene] gå dit for barnas skyld, ved separasjon, men vi har ikke separasjon. I det øyeblikket de kommer med problemet til oss ... hvis det ikke er fare ... vi forsøker å oppmuntre dem, be sammen, prøve på alle måter å slutte fred. Så det er forskjellen mellom oss to (...) Familievern- personen er profesjonell, det er arbeid, ikke personlig ... mens vi ser det som ... det er som om det er meg selv, vi går utenom arbeidstid, om det så er midnatt, vi bryr oss så mye. (Prest)

Å bevare ekteskapet er et overordnet mål for denne presten, noe han knytter til grunnleggende kristne verdier og opprinnelseslandets kulturelle normer. Han forbinder familievernet nærmest med det motsatte, som en profesjonell instans som truer ekteskapets enhet ved at de kun er opptatt av individuelle behov og særlig bidrar til at kvinner skiller seg. At denne holdningen er utbredt i flere miljøer, bekreftes av en annen informant, som primært jobber med kvinner, blant annet med bakgrunn fra samme region som presten vi nettopp siterte:

Jeg kan si at i det miljøet så er det vanlig å bruke hverandre, altså de eldre. Det er de tradisjonelle meklingsarenaene. Og religiøse ledere. Så det skal veldig mye til for at de skal ta kontakt med familievern- kontoret. Og skilsmisse er ikke noe du skal søke om. Du må forbli

gift. Så det er ikke så veldig lett å ta kontakt med familievernkontorene. (...) Jeg har hatt en del, særlig de med kristen bakgrunn, som har vært i kontakt med andre, pluss kanskje religiøse ledere, før de har tatt kontakt. Så i hvert fall for meg så er det slik at i noen miljøer er ikke min jobb veldig akseptabel. Fordi jeg ikke skal henvise til familievernkontoret. (...) For det er ikke sikkert at de som jobber der er kristne, og en ikke-kristen skal ikke veilede en kristen. De skal ikke ta imot råd eller veiledning fra en som ikke er kristen. Og sånn er det sikkert ganske mange som har det, sikkert i andre religioner og. (...) I min kultur, for eksempel, når du skal gifte deg, får du høre at det er viktig at du ikke gir ut informasjon fra ekteskapet. Så man oppfordres til å snakke «innenfor» om utfordringer.

Vold, meldeplikt mm.

Vi har spurt informantene om de kommer borti saker om vold mot barn eller i andre familierelasjoner. Som vi så i forrige avsnitt, ville en av prestene strekke seg langt for å bevare ekteskapet, også der en kvinne fortalte om mishandling. Denne informanten skiller seg ut i vårt materiale. De øvrige oppgir at de ikke har erfaring eller kun har hørt om noen få tilfeller. En katolsk prest forteller at han nylig signerte en bekreftelse for en kvinne som hadde blitt mishandlet av sin mann, som dokumentasjon når hun skulle søke om opphold på selvstendig grunnlag, etter den såkalte mishandlingsparagrafen i utlendingsloven. Han har også blitt kontaktet av kritesenteret i noen tilfeller.

En informant fra en av moskeene fortalte om ett tilfelle der de var blitt kjent med at en kvinne var utsatt for vold. I slike tilfeller henviser de konsekvent til politiet, opplyser informanten:

Når det er vold, da er det politiet. Da har ikke vi noe å bidra med. Det er ulovlig, og loven som gjelder da. I det store og hele har vi ikke lyst til å blande oss i, når det er lovbrudd. (Moské)

Informanten er tydelig opptatt av å vise at moskéen trekker en klar grense for hva som er akseptabelt. Dette trossamfunnet framstår med andre ord i kontrast til presten som var mest opptatt av å bevare ekteskapet. Samtidig avgrensner moskéen sin egen rolle. De henviser den utsatte til politiet, men overlater initiativet til henne selv og tilbyr tilsynelatende ikke noe utover dette. Dermed skiller trossamfunnet seg fra andre instanser som ville gitt utfyllende informasjon, tilby seg å følge vedkommende, eller henvist til andre som har denne rollen, for eksempel kritesenter eller advokat. Det er

åpenbart positivt at trossamfunn tar klar avstand fra vold og er klar over at dette er ulovlig og straffbart, men vi vet at terskelen for å oppsøke politiet er høy. Vi vil spørre om ikke instanser som jobber med familiekonflikter burde ta et noe større ansvar for å informere om voldsutsattes rettigheter, inkludert rett til bistandsadvokat for å vurdere anmeldelse. Her er det antakelig behov for mer informasjon til trossamfunnene.

Det er da også særlig hos trossamfunnene at vi sporer en viss usikkerhet om reglene for meldeplikt og avvergeplikt. For eksempel kan man spørre om en prest som kjenner til pågående familievold, men kun oppfordrer til at volden må stanse og den voldsutsatte må tilgi, er på kant med avvergeplikten etter straffeloven, som alle i befolkningen er underlagt. Samtidig vil vi minne om at prester og forstandere, i likhet med advokater, ikke er omfattet av opplysningsplikten overfor barneverntjenesten, som gjelder for en rekke yrkesgrupper i offentlige instanser (Stang m.fl. 2013).¹⁵

Oppsummering

«Yess, nå har jeg fått koden til livet vårt,» sa en av mødrene i moskéens ICDP-gruppe, mens en annen mor hadde følgende reaksjon på veiledning fra det kommunale teamet: «Endelig falt brikkene på plass.» Våre data tyder på at det ikke er tilfeldig med så sammenfallende tilbakemeldinger fra ganske ulike instanser, når det gjelder foreldreveiledning og -støtte. Videre vil vi peke på hvordan presten trakk paralleller til Bibelen for å underbygge barnevernets legitimitet, mens moskeens ICDP-veiledere brukte eksempler fra Profeten Muhammeds liv, for å styrke budskapet om synet på barn. Sammen peker disse sitatene mot det mest påfallende funnet i denne delen av studien, nemlig at de ulike aktørene langt på vei snakker det samme språket når det handler om barn og foreldreveiledning. Det gjelder ikke bare de instansene – en frivillig organisasjon, et kommunalt team og en moské – som driver med ICDP, men også den andre moskeens konfliktråd, veiledningstelefonen i regi av en frivillig organisasjon og presten med rådgivningsutdanning.

---

¹⁵ Prester har taushetsplikt etter forvaltningsloven. I hht straffelovens § 209-211 i kan en prest (m.fl. yrkesgrupper) straffes dersom hun/han «rettsstridig åpenbarer hemmeligheter, som er dem eller deres foresatte betrodd i stillings medfør». Taushetsplikten oppheves bare av den andres samtykke, ved trussel om at noen blir uskyldig dømt eller hvis man kan avverge en alvorlig forbrytelse (avvergeplikten, straffeloven. § 196). Se også: https://www.regjeringen.no/contentassets/871d823dbc294e57bcf31d84f0c3c3bae/forstandere_i_trossamfunn_v-953b_feb2012.pdf

Samtlige vektlegger å hjelpe foreldrene med å verdsette egne ressurser og reflektere seg fram til løsninger.

Likevel vil vi si at det vi kan kalle ICDP-diskursen, er spesielt iøynefallende i vår studie. I forenklet versjon lyder den som følger: Alle foreldre er glad i sine barn og vil dem vel. Alle foreldre har ressurser. Innvandrede foreldre har med seg oppdragerstiler som skiller seg vesentlig fra de norske, men som også har vært til stede i Norge tidligere. Disse er ikke dårlige, men annerledes. Gjennom informasjon, bevisstgjøring og refleksjon skal foreldrene finne ut hva de vil ta vare på av det gamle og ta til seg av det nye – det beste fra hver kultur. ICDP er en ikke-instruktiv metode. Samtidig er det delvis gitt hva som er god og riktig tilnærming til barn. Å justere «synet på barnet» står sentralt. Foreldrene lærer seg å ta barnets perspektiv, tolke positivt i stedet for negativt, og forstå verdien av «godt samspill». Idealer om lydighet skal erstattes med respekt for barnets egenart, og fysisk avstraffelse byttes ut med andre reguleringsmetoder. Endringer framstilles som en blanding av påkrevde, riktige og «smarte» tilpasninger til et samfunn der barn har en annen stilling enn i opprinnelseslandet. Det er ikke lov å slå barn, fordi vold er skadelig. Fysisk avstraffelse er dessuten ikke smart, fordi man bare avler motstand og fordi barn lettere reguleres på andre måter. Foreldreveiledning handler om å gi foreldrene bedre verktøy til å utøve sin autoritet og myndighet. Det er ikke snakk om å rokke ved det grunnleggende hierarkiet mellom foreldre og barn. I noen tilfeller vil det tvert imot handle om å gjenetablere foreldrenes autoritet, der «barna har tatt over makten».

Bråten og Sønsterudbråten (2017) etterlyste mer fokus på makt og posisjonering i relasjonen mellom ICDP-veiledere og kursdeltakere. I vårt materiale er ICDP-talemåten preget av en samfunnskontekst der innvandrede foreldre ofte framstilles på stereotype og diskriminerende måter. ICDP-diskursen er en maktsensitiv diskurs som vektlegger gjensidig respekt. Mot bakgrunn av negative stereotypier om voldelige og autoritære foreldre, er det forståelig og rimelig at ICDP legger vekt på ressurser og fellestrekk mellom foreldrenes tidligere og nye foreldreskap. Et godt eksempel er når moskeens veiledere framhever kontinuitet mellom opprinnelseslandets tradisjon og ICDP-verdiene. Likevel vil vi spørre om det noen ganger – i ICDP-arbeidet og annen foreldreveiledning – kan bli en tendens til å underkommunisere verdikonflikter og grunnleggende kulturforskjeller. For eksempel ved at man

fokuserer så sterkt på *metoder* og *verktøy* for oppdragelse, at det verdimeessige *innholdet* i sosialiseringen kommer mer i bakgrunnen. Her tenker vi for eksempel på normer for kjønnsroller og ærbarhet.

Når det gjelder tilbud til par utenfor familievernet, er det trossamfunnene som dominerer i vårt materiale, med unntak av en frivillig organisasjon som har utviklet egne samlivskurs for par med innvandrerbakgrunn. I denne undersøkelsen har vi ikke snakket med imamer, og informantene fra de islamske trossamfunnene kan ikke direkte sammenlignes med de kristne prestene. Det vil være svært nyttig å følge opp dette prosjektet med en mer systematisk studie av religiøse lederes involvering i familie- og samlivsproblemer, på tvers av trosretning og minoritet/majoritet. Særlig bør brukernes opplevelser undersøkes. Det er uansett interessant, at de to moskeene har satt i gang familiearbeid med basis i metoder som er utviklet i en majoritetskontekst, konfliktrådsmodellen og ICDP. De katolske menighetene virker mindre orientert mot storsamfunnets institusjoner. Prestene virker også mer uforbeholdne og bramfrie når de gir uttrykk for verdier som de vet er kontroversielle i en norsk sammenheng. Antakelig har islamske trossamfunn et større behov enn de katolske, for å legitimere virksomheten på familieområdet, særlig i lys av gjengse forestillinger om islam som en kvinneundertrykkende religion. I den sammenheng er det verdt å minne om at den katolske kirke har et strengere syn på oppløsning av ekteskapet enn islam ved at ekteskapet anses som et sakrament, en hellig handling, og skilsmisse tillates ikke.¹⁶ Som vi har sett, er familiesamhold en sterk verdi også i andre kristne menigheter.

Uten at vi har kartlagt dette systematisk, er det et generelt inntrykk at det finnes flere instanser i offentlig og frivillig sektor som jobber med foreldre og barn, enn det er tilbud til par – både når det gjelder majoritets- og minoritetsfamilier. Antakelig kompenseres dette i noen grad av private parterapeutiske tilbud. Like fullt er forskjellen interessant å notere. Likeså, at trossamfunn og religiøse ledere er så tydelig til stede i parrådgivningen, både i majoritet og minoritet, mens sekulære tilbud som er spesielt myntet på par med innvandrerbakgrunn er mangelvare. Dette kan tyde på at familievernet bør satse særlig på å tilpasse sitt parterapi tilbud og jobbe aktivt for å informere om dette overfor par med innvandrerbakgrunn.

---

¹⁶ Det er under visse betingelser mulig å annullere et ekteskap etter katolsk kirkerett.

Et siste poeng vi vil trekke fram, er at flere informanter rapporterer om minoritetsfamilier med sammensatte problemer. Dette er krevende saker, men det ser ut til å være avgjørende at den ene instansen ikke stykker opp problemene og sender vedkommende videre i systemet på egenhånd. Instansene beskriver en tilnærming der man kan si at de i stedet prøver å «holde problempuslespillet sammen». Ved å hjelpe på en fleksibel og mer tilpasset måte, «tråkler» de sammen hjelpeapparatet til mer sammenhengende hjelpekjeder.

4 Erfaringer fra familievernet

I dette kapitlet ser vi på hva terapeutene i familievernet sier om sine erfaringer med klienter med innvandrerbakgrunn. Spørsmålene har langt på vei vært de samme som for instansene utenfor familievernet. Vi har spurt terapeutene om hva slags utfordringer klientene kommer med, og hvordan de som terapeuter møter dem.¹⁷ Oppfatter de at disse gruppene er underrepresentert, og i tilfelle, hvorfor tror de det er slik? Ellers har vi lagt vekt på å få fram refleksjoner om hva som kan være utfordrende i terapisisuasjonen.

Temaene er altså ganske like i kapittel 3 og 4, men strukturen er litt forskjellig. I dette kapitlet har vi brukt skillet mellom brukernes utfordringer og familievernets arbeid, som hovedstruktur. En annen forskjell fra forrige kapittel, er at dette handler mest om parproblematikk. I tråd med oppdraget, har vi fokusert på terapikonteksten, men flere av informantene hadde begrenset erfaring fra vanlig terapi. Både av den grunn og fordi de samme problemstillingene kan gjelde for flere arbeidsmetoder, ba vi dem også trekke inn erfaringer fra andre former for kontakt med personer og familier med innvandrerbakgrunn. Dette kunne for eksempel være mekling, ICDP-kurs, eller individuell foreldreveiledning.

Klientenes tilgang til familievernet

Min erfaring er at det er en god del mekling, nesten fifty–fifty, og at noen velger å komme tilbake – da er det foreldresamarbeid de kommer for. Tror ikke jeg har et eneste par der begge har minoritetsbakgrunn i parterapi. Og det er jeg veldig overraska over, med tanke på beliggenheten vår.

Som illustrert ved dette sitatet, er det en gjengs oppfatning blant informantene, at klienter med etnisk minoritetsbakgrunn er underrepresentert i terapi, mens innslaget er betydelig større i mekling. Det er særlig parterapi der det synes å være få minoritetsklienter, mens foreldreveiledning er vanligere. Dette henger nok sammen med en rekrutteringskanal som nevnes av

---

¹⁷ Som i forrige kapittel, er det på sin plass å presisere at det er terapeutenes beskrivelser av brukernes situasjon som presenteres her, og at brukernes egne oppfatninger ikke omfattes av studien.

flere, nemlig at foreldre henvises fra andre offentlige tjenester med ansvar for barn, som helsestasjon, skole og ikke minst, barnevernet, slik vi også hørte fra de kommunale teamene i forrige kapittel. Det kan dreie seg om at foreldrene anbefales å gå til foreldreveiledning eller at de mer eller mindre eksplisitt trues med at de kan miste omsorgen for barna om de ikke mottar hjelp. Særlig denne form for rekruttering via barnevernet er forbundet med betydelig skepsis hos informantene:

Jeg tror en veldig stor andel kommer gjennom barnevernet, litt sånn 'hvis du ikke går til familievern, så ...' Litt sånn truing ... Det er ganske mye av det. Vi er nok litt opptatt av å høre om de ønsker å gå hit. For det er frivillig, og man får ikke til noe endring hvis det er tvang. Mange er gode på å snakke oss etter munnen, men da blir det jo ikke noe endring hjemme. Men det kan jo være de får lyst når de har vært her en stund.

Selv om trusler og tvang oppfattes som problematisk, er henvisninger som sådan ikke en negativ utvikling, framhever flere terapeuter. Økning i henvisninger skyldes både at flere andre tjenester kjenner til familievernets tilbud, og at klientgruppa er blitt mer mangfoldig. Å bli henvist kan være kjærkomment for personer som ikke kjenner systemet eller er uvant med å søke hjelp. Her har resonnetet mye til felles med de kommunale informantenes refleksjoner i forrige kapittel.

En del klienter rekrutteres gjennom de ansattes kontakt med andre instanser, som når de holder foredrag eller ICDP-kurs i samarbeid med andre. Videre vises det til pappa- og mammagrupper på skoler, samt kontor-tid for familievernets terapeuter på helsestasjonen. En av informantene forteller at familievernkontoret han jobber på, hadde flere utadrettede prosjekter før, for å rekruttere klienter med innvandrerbakgrunn. I det siste har imidlertid den såkalte kjernevirksomheten blitt prioritert:

Jeg tenker vi må jobbe utadretta hvis vi skal treffe målgruppa. (...) Men vi har jo fått noen nye retningslinjer om at vi skal måles på hvor mange vi har inne på kontoret og ... så noe forklaring ligger nok der, at vi skal prioritere kjerneoppgavene. Å produsere timer går foran utadretta virksomhet som du ikke blir telt på.

Tilgjengelighet og nytenkning er noe som opptar flere av informantene: «Hva er det som gjør at vi ikke er hjemme hos klientene? Er det noen som

ønsker det, er det en måte å vise mer respekt, eller er det helt utenkelig for oss?» Slik reflekterer en av terapeutene i et gruppeintervju, mens en kollega forteller at hun dro på hjemmebesøk, da hun tidligere hadde privatpraksis som parterapeut. Noen viser til erfaring fra andre deler av hjelpeapparatet, der oppsøkende virksomhet er vanlig. Samtidig reflekterer de rundt hvordan ulike arbeidsmetoder står i forhold til familievernets egenart, og hvor langt man skal strekke seg for å imøtekomme ulike behov:

Det er vel kanskje veien å gå, men da blir det jo et spørsmål om hvor grenseoppgangen går, i forhold til hva vi skal være ... skal vi legge om alt? Vi har jo så mange diskusjoner, alt vi får som skal gjøres, samtidig som vi skal drifte ...

Klientenes utfordringer

Hva er det klientene kommer med til familievernet, og hvordan skiller dette seg eventuelt fra etnisk norske par og familier, slik terapeutene ser det? Først og fremst understreker våre informanter at det er stor variasjon og umulig å si noe generelt om klienter som har annen landbakgrunn enn norsk. Dette er et viktig forbehold, og det er tydelig at informantene kvier seg for å generalisere. Vi har imidlertid identifisert noen temaer som går igjen i terapeutenes refleksjoner. Disse har også fellestrekk med de øvrige instansenes erfaringer, jamfør forrige kapittel.

MIGRASJON

Et tema som flere nevner, er hvordan migrasjon skaper utfordringer for par og familier. For eksempel kan drømmer og ambisjoner for barnas framtid anspreke foreldrene til å være veldig ambisiøse på deres vegne, samtidig som de kanskje har med seg en relativt autoritær oppdragerstil. Her gjengir vi et lengre sitat fra en av terapeutene:

Det gjør noe med parforholdet å gjøre den reisen. Å være et par i Polen, for eksempel, og så komme hit. Det er også en type klasse-reise, mange elementer du går gjennom som par som har vært fasinerte å følge disse parene i. Jeg kjenner igjen dette med å være flinke, drive ungene videre, fortsette denne reisen og ... som gjør at jeg har jobbet mye med hele familien, hvordan alle berøres av å gjøre den reisen. (...)

Jeg synes det er mer vold i de sakene, mer sinne, alkoholmisbruk, høylytt ... voldsomme konfliktnivåer som både handler om hvor

vanskelig det er å komme hit og lage seg dette nye livet i det andre landet, og fortsette å være et par. (...) Det er en del av de sakene fra andre land i Europa og, som skiller seg fra norske par. De har jobba beinhardt for å komme hit, og har en sånn kjempedrive, men noen ganger kan de virke litt harde overfor ungene. De har kommet hit, liksom på tross av, og gir jernet framover, en del av dem. Noen av de sakene har vært om hva som er godt samspill i en familie, godt samspill med unger, hvordan se og møte unger. (...)

Og så hører man mye om diskriminering, rasisme, å føle seg satt til side, ikke få en plass, som er mye den der: Er du vaskehjelp? Er du håndverker og jobber svart? Og foreldre som føler seg så små, og som gjerne vil at i hvert fall ungene skal bryte ut av det. Det er såre saker. Det opplever jeg også at paret i felleskap kan reflektere rundt.

Forskjell eller utakt mellom ektefellene/samboerne er et gjennomgående tema som kommer i ulike varianter, slik vi også var inne på i kapittel 3. For det første er det par med ulik landbakgrunn, ofte der en av partene er etnisk norsk, mens den andre er utenlandsk. For det andre er det de transnasjonale parene, som enten er gift arrangert eller har funnet hverandre selv, der den ene er oppvokst i Norge mens den andre kommer fra opprinnelseslandet. De kan tro at de har mye til felles fordi de har samme landbakgrunn, men for noen viser det seg å være større forskjeller når hverdagen melder seg:

I en del asiatiske land, som India og Pakistan, der er det jo mange par hvor den ene er henta, og så er det sånn arrangert ekteskap. (...) Og mange er også fornøyd med det, selv om de kanskje bare fikk ti minutter på seg til å bestemme om de vil satse på hverandre eller ikke. Det er veldig spennende å jobbe med de parene. Det er ikke så mange, men noen er det jo. Og det er akkurat som du sier, at det blir så stort kulturkræsje mellom dem. For de har forhandla, de har skrevet mailer til hverandre, over lang tid før den ene kan komme til Norge, og så får de skikkelig sjokk. Og når de får barn, så er det oppdragelsesstilen som er totalt forskjellig. Hvor han prøver å leve mer norsk og er litt mer reflektert rundt det der, og hun ringer til mora si i Pakistan hvis det er noe med ungene, i stedet for å ta det opp dem imellom, som par.

En annen variant av utakt, er der den ene parten kommer til Norge først, for så å hente den andre og barna. Men også par som migrerer til Norge samtidig

kan ha forskjellige tilpasnings- og endringsprosesser etter ankomst, fremhever denne terapeuten:

Det er mange som kommer samtidig, la oss si et par, med de definisjonene fra eget land ... sånn at vi er likeverdige, men ikke likestilte. Så knytter kanskje hun relasjoner til samfunnet og til arbeidslivet, og ... Noe av det som går tapt i en flukt, er sosiale relasjoner ... private relasjoner også, for vi er de vi er også i kraft av å være kollega, bror, søster, partner, og det går i takt med en sånn flukt. Så blir man på en måte ingenting, før man blir noen ting. Særlig for han som skal være forsørger, eller en som tar vare på sin familie ... Å forene de to i en norsk kontekst, det er ikke enkelt. For man gir henne veldig valuta, så flott, anerkjenner hennes innsats.

Som det siste sitatet peker mot, kan utakten bli særlig utfordrende, dersom det handler om det kjønnsrollemønsteret som paret har med seg, eventuelt kombinert med et sosialt statusfall. En av terapeutene snakker om at hun opplever å møte det hun kaller «litengjorte menn», der kvinnen har funnet seg mer til rette i det norske samfunnet og mannen føler seg redusert og misforstått. Det minner med andre ord om det Lopez (2007:16) omtaler som maktforskyvning mellom kjønnene som følge av migrasjon. Dette utdypes også av andre terapeuter, her i et sitat fra et individuelt intervju:

En del har veldig krenka selvbilde. Kanskje de har hatt en status som politi for eksempel, og kommer til Norge, og hvem er du her da? Det er statusfall, de virker deprimerte, og ... Det går litt igjen, det med ære og status, særlig hos menn ... hvis du er fra et land der du skal forsørge familien eller et land der du er lege eller ... at du opplever et klassefall. (...) Det er en del som er ganske sinte fordi de opplever at kvinnene får all støtte: Hun lyver jo bare og så får hun støtte fra den norske staten, og jeg blir ikke trodd og sitter igjen med ingenting. Altså helt motsatt av hva det ville vært i et annet land, hva de er vant med. (Individuelt intervju)

For øvrig er det ikke alltid slik at det er mannen som er mest tradisjonell med hensyn til kjønnsroller. Flere av terapeutene forteller om mannlige klienter som er frustrert over at kona er mer tradisjonell i sine forventninger til ham som mann, eller til barneoppdragelse:

Jeg har en pakistansk familie som er henvist fra barnevernet fordi det har vært vold. Og han sier: Jeg er norsk, jeg er oppvokst her. Hun er

blitt henta fra Pakistan, og hun har jo en klar oppfatning om at: du må forsørge meg, gi meg penger til mat og klær og ... Men han tenker: nei kom deg ut, lær deg norsk. Og allerede der tenker hun: hva har du henta meg til, skulle ikke du ta vare på meg?

STORFAMILIE

Norske par er veldig opptatt av seg, du og jeg, de to enkeltpersonene. Og jeg må spørre om det finnes andre, søsken, eller besteforeldre, eller andre viktige. Mens det kommer gratis når jeg snakker med par med ikke-vestlig bakgrunn. Der kommer fortellingene om slekta litt mer automatisk inn. Det sier jo også noe om hva vi har å jobbe med.

Som denne terapeuten peker på, kan parets problemer strekke seg utenfor kjernefamilien. Dette er ikke noe nytt for familievernet, men storfamiliens og slektas betydning er tydeligere til stede i en del av minoritetssakene, mener informantene:

I en av parsakene jeg har hatt nå i det siste, der har vi jobba med seksualitet, men like mye med hvor mye besøk de skal gå i til de to familiene, der han mente at de måtte stille opp på alt med alle søsknene, mens hun hadde et dårlig forhold til svigerfaren. Hun ønsket ikke å bli med på alle samlinger der, og det var ganske mye, i helgene og ... Så hvordan kunne man finne en balanse på at hun kunne bli med såpass at det ikke ble en skam. (...) De hadde samme landbakgrunn, men hun var blitt mer vestlig, så det der med barneoppdragelse, og religion... hun praktiserte ikke så mye. Men jeg har også en familie som er Jehovas Vitne der jeg jobber mye med de samme temaene, bare at der er det i forhold til de andre i menigheten og Rådet og ... Så det er egentlig ganske likt, og de er jo helt hvite og fra Oslo.

En annen del av dette bildet, er kvinner som kommer alene for å få råd om skilsmisse, der de kanskje har vært gjennom en lengre meklingsprosess i storfamilien, og der de nettopp ønsker bistand fra noen utenfor:

Jeg har blitt brukt mye i forhold til kvinner som er aleine og kvinner som er i en krise, at de egentlig vil ut av et ekteskap, der jeg har vært rådgiver i en oppstart, på det å ta opp temaet, eventuelt med en mann som ikke kommer til å tåle det. Mange av disse kommer etter en lang prosess fordi de har klart å lære seg mer norsk, fordi de tør å stole på vår taushetsplikt eller tolkens. Og så begynner de å gripe det der med

... Vestens måte å håndtere et problem, nemlig at man går og snakker om det. Og mange av dem er møkk lei familiemekling og innblanding, fra hele verden, du sitter på telefonen i timevis ... Og så kommer de hit og sier å det er deilig å være ferdig med det.

Terapeutenes utfordringer

I intervjusamtalene etterspurte vi terapeutenes utfordringer i terapi og annen kontakt med klienter med innvandrerbakgrunn. I det følgende tar vi for oss noen temaer som gikk igjen, og som til en viss grad henger sammen.

EKSTRA VANSKELIG MED PAR?

Ett tema som vakte en del diskusjon, var terapeutenes erfaring med at par med minoritetsbakgrunn hadde en tendens til å avslutte tidligere enn klienter med majoritetsbakgrunn. Flere delte også en opplevelse av at det var vanskeligere å jobbe med par enn med foreldrerollen, slik denne informanten gir uttrykk for:

Par kommer nok mer på den vanlige måten [på eget initiativ, uten henvisning], men det virker som de gir seg lett, kaster inn håndkleet. Som om vi ikke klarer å finne en felles ... arena, et felles språk. (...) Men jeg har også jobba en del med familier, og det har jeg opplevd som mer fruktbart enn å jobbe med par. Jeg klarer ikke å vite helt hvorfor, men hvis det er tenåringer som ... det å jobbe med å myndiggjøre dem, sette det på dagsordenen, jeg opplever det mer som at vi kommer noen vei. Kanskje det mest utfordrende er det med parene, for jeg synes de fort farer ut igjen.

Det er flere forslag til hvorfor pararbeidet er vanskelig. En av terapeutene som selv har minoritetsbakgrunn, mener at familierapiutdanningen bygger på vestlige forståelser av hva familie og parforhold er:

Jeg tok familierapiutdanning på begynnelsen av 2000-tallet. Jeg husker at jeg allerede da tok det opp, hvordan familie konstrueres i utdanningen ... Den passer ikke ... den passer på Vesten... og det tror jeg gjelder fortsatt, og det er kanskje grunnen til at noen par fort faller ut. Jeg tror ikke vi klarer å ta tak i vår måte å konstruere et parforhold, det er mismatch i forhold til hvordan de har organisert parforholdet sitt. Jeg tror at det ligger veldig mye der. Du spurte hva man kan gjøre, og det må inn allerede i utdanningen ... alt fra seksualitet, respekt, alle disse universelle verdiene som har en annen omsetningsverdi for dem ...

Denne terapeuten mener altså at det ikke er samsvar mellom forståelsen av hva et par er i en vestlig kulturell kontekst og i familierapiutdanningen, og den forståelsen som noen klienter med innvandrerbakgrunn bygger sine parforhold og familieliv på. Det er fordi familierapeutene ikke har fått med seg tilstrekkelig verktøy til å forstå og bygge bro over denne «mismatchen», at de ikke klarer å etablere en felles arena, et felles språk. I et senere avsnitt forfølger vi spørsmålet om kulturforskjeller mer generelt når det gjelder terapi som metode. Her skal vi se nærmere på hva som er vanskelig, og kanskje særlig vanskelig når det gjelder par.

NORMATIV ELLER NØYTRAL?

Et spørsmål som flere av informantene var opptatt av, handler om dilemmaer i møte med familienormer som bryter med terapeutens egne eller det vedkommende oppfatter som samfunnets normer for familieliv. Skal man forsøke å få dem til å endre seg, eller skal man sette seg inn i deres preferanser og hjelpe dem med å få til det familielivet de ønsker? Og, hva hvis paret er uenige seg imellom; skal terapeuten ta stilling? Dette er komplekse spørsmål, og vi skal se på noen refleksjoner, her først i utdrag fra et gruppeintervju:

A: Hvem skal vi være? Vi skal selvfølgelig hjelpe den enkelte familie, men skal vi også se på oss som et integreringsverktøy? Altså, hva er oppdraget vårt, skal vi flytte disse klientene i oppfatning, og i levesett? Dette er også styrende for hvordan vi skal jobbe. Hvis vi for eksempel skulle gå inn i det som du nevnte i sted, og sette oss inn i alle måter å forstå familie på, så kunne vi selvfølgelig tilbudt en bedre tjeneste, men gjorde vi da samfunnsoppdraget vårt? Jeg vet ikke, men for meg er det et viktig spørsmål.

B: Jeg tenker at i utgangspunktet, så er vi vel egentlig gode på å spørre alle om .. hva man legger i den måten å leve på. Og tenke at alle har sin måte å forstå verden på og leve ut fra ... I utgangspunktet tenker jeg at det er å være en god familierapeut, å spørre: Hva betyr det for deg? Og at vi klarer å jobbe ut fra det som klienten kommer med.

Disse sitatene illustrerer to posisjoner eller tilnærminger til spørsmålet om normativitet. Terapeut As spørsmål viser til at det finnes en oppfatning om at familievernet bør formidle en viss normativ standard for familieliv. Der- som klientenes familiepraksis skiller seg betydelig fra denne standarden, vil terapien kunne få karakter av endrings- eller påvirkningsarbeid, som overfor

innvandrere formuleres som integrering. Her får vi assosiasjoner til Lopez' informanter (Lopez 2007) som opplevde at familievernets meklere møtte dem med «norske» løsninger. Bs resonnement, derimot, viser til en mer nøytral posisjon, der terapeutens oppdrag først og fremst er å hjelpe paret til å få et bedre familieliv ut fra deres egen normative standard. Slik vi forstår det, er denne måten å definere familieterapi på, beslektet med Bergsets (2011) resonnementer rundt systemterapiens konstruktivistiske opphav. Som vi så i kapittel 2, framhever hun «det ikke-vitende perspektivet» som gjør terapeuten nysgjerrig på den andres konstruksjon av virkeligheten.

Utfordringer rundt å være normativ ser ut til særlig å oppstå i møte med kjønnstradisjonelle par. Det kan være tilfeller der begge parter i paret er enige om kjønnsordenen, eller der de to er i utakt, slik vi har sett er karakteristisk for flere saker både i familievernet og andre familierettede tjenester. I det følgende skal vi se hvordan tre terapeuter resonnerer rundt konflikter mellom egne og parets/partenes forståelse av kjønnsroller. De to første sitatene (C og D) er fra samme gruppeintervju, mens terapeut Es utsagn er hentet fra et individuelt intervju:

C: Jeg må si at jeg opp gjennom årene har sett så mange asiatiske kvinner komme til Norge og gripe begjærlig alle de mulighetene som finnes i Norge, og ikke oppfylle forventningene fra mannen om å bære de tøflene. Og da er det jo et kjempespråk i forventninger til hva dette skal være, og ... kanskje var hun annerledes da hun kom, men hun blir formet av det norske samfunnet. Og hva kan vi annet gjøre enn å støtte henne på det?

D: Men, vi er vel litt ute å kjøre hvis vi har en normativ ... for det er vel litt av vår jobb, å finne ut av hvordan klienten ønsker å leve sitt liv. Vi må passe på at ingen blir utsatt for noe som er voldelig og kriminelt, men hvis et par ønsker å leve sånn, så er det jo opp til det paret. (...) Det er jo når det begynner å bli misnøye, at vi kommer inn, at han eller hun ikke lenger synes det er en bra ordning, da har vi jo... men hvis begge tenkte at ... da må vi jo av og til **holde oss fast** og tenke at dette er klienten sitt liv.

...

E: Jeg personlig er jo opptatt av likestilling, men jeg presser ikke det nedover hodet på familier som har en helt annen tenkemåte, som tenker at det er andre ting som er riktig. Hvis mamma vil ha den

rollen og pappa vil ha den, så sier ikke jeg at det er dumt. Det får de velge. Så kan jeg heller spørre, i en mekling for eksempel, der de skal avgjøre hvor barnet skal være: her i Norge er man avhengig av inntekt, kan det være at pappa må ha barna når du skal jobbe? For samfunnet er jo ikke lagt opp til at en kan gå hjemme. Og jeg kan si litt om hva vi vet om reaksjoner hos barna og ... Jeg er nok opptatt av å være litt naiv og spørre og være lyttende, og ikke være så normativ, men jeg kan samtidig være tydelig og klar hvis det kommer opp noe om vold eller ... Jeg tenker at man både kan være lyttende og åpen, **og tydelig.**

Her virker det som om terapeutene har felles at de er tilhenger av kjønnslikestilling. De skiller seg når det gjelder hvorvidt de mener det er legitimt eller faglig riktig å målbare disse normene eller ikke. Hva annet kan vi gjøre enn å støtte henne, spør terapeut C med referanse til et par der kvinnen ikke (lenger) deler mannens tradisjonelle syn på kjønnsroller. D på sin side framholder at man som terapeut bør være varsom med å formidle normative vurderinger, selv om hun gjør et visst skille mellom tilfeller der paret er enige og der de har ulikt syn. I Ds resonnement ser det ut til at det motsatte av å være normativ, å være nøytral, innebærer å holde inne sin skepsis, å «holde seg fast», eller «sitte på hendene» som en annen informant uttrykker det.

Vårt poeng her, er ikke å vurdere den enkelte informants posisjon med hensyn til normative dilemmaer. Ovennevnte sitater er snarere ment som inntak til en tematikk som flere av terapeutene er opptatt av, og som vi ser som sentral for familievernets arbeid med klienter med innvandrerbakgrunn.

PAR VS FORELDRE

Det dreier seg om en måte å resonnerer om normativitet på, som et valg mellom å ta stilling eller ikke ta stilling, der man enten holder seg fast og tier stille eller man tar bladet fra munnen og sier det man mener. Noe av det vi finner interessant, er at denne tankegangen skiller seg fra den måten terapeutene snakker om konflikter mellom barn og foreldre i familier med innvandrerbakgrunn. Vi skal forklare dette ved først å se på en utveksling mellom to terapeuter, som vi her kaller F og C, der C er den samme terapeuten som vi siterte over, om en sak som F fortalte om. Det gjaldt en konfliktfylt relasjon mellom en jente på 17 år og hennes mor, som for flere år siden hadde kommet til Norge fra Thailand da mor giftet seg med en norsk

mann. Ett av konflikttemaene var at mor opplevde at datteren ikke hadde respekt for henne:

F: Og når mor snakker om at jenta må vise respekt, så spør jeg: Hva er respekt for deg? Og hun svarte at da hun begynte å jobbe, leverte hun alt hun tjente til sin mor, av respekt for henne.

C: Det er jo en interessant måte å jobbe med en familie på ... altså, den moren er vokst opp i Thailand med lydighet og respekt ... Da er jo det en tilnærming som er veldig riktig, tenker jeg, å spørre mor hva det betyr for henne. Eventuelt kan man også spørre datteren: Hva tror du mamma'n din mener med respekt?

F: Ja vi drev jo og utforska det med lydighet vs. forhandlingskultur ...

Her beskriver terapeutene en måte å nærme seg en normativ konflikt mellom mor og datter på, som innebærer å få begge parter til å forklare og bli seg bevisst hva de legger i respekt. På denne måten bidrar terapeuten til å skape gjensidig forståelse mellom mor og datter for den verdikonflikten de står i, der mor vektlegger aldershierarkiet og datteren er vokst opp i Norge der relasjonen mellom voksne og barn er mer jevnbyrdig. Antakelig er hensikten at de begge kan justere seg og finne kompromissløsninger. Et spørsmål vi stiller oss, er om denne måten å jobbe på, som F beskriver som å *utforske* verdiforskjeller, er mindre nærliggende når det gjelder parrelasjoner generelt, og kjønnsordener generelt?

For å tydeliggjøre dette poenget, skal vi se på en siste utveksling fra det samme gruppeintervjuet. Det handler om ICDP-kurs som terapeut C driver i samarbeid med en annen kursleder. Kollega H har vært med på gruppa som observatør:

H: Det jeg fikk inntrykk av da jeg var med på den ICDP-gruppa ... var at det handler om å lage et rom der man kan utforske litt: Hva er det som er bra med den norske kulturen og hva er bra med den egne? Det var veldig fint.

C: Jeg tenker det er viktig å fokusere på ressurser, å være stolt av ... ikke fokusere på mangler, som om alt ved norsk oppdragelse er bra. For eksempel forteller vi om husarrest, og hun som jeg samarbeider med forteller at hun har blitt slått. Så det er kjempeviktig å vise at det ikke bare er de som skal bli som oss, som er perfekte, men også at vi

gjennomgår en endringsprosess med å åpne Norge for andre folk som tilfører oss mye.

H: I den gruppa, så virka det som at når dere forteller om egne erfaringer, så blir det litt at de slipper å forsvare seg, at de kan være mer åpne. Det blir en helt annen samtale, enn at liksom nå skal jeg fortelle deg hvorfor min kultur er bedre enn din. Det blir ikke en sånn kamp.

Som vi ser, opplevde terapeut H det som positivt at C og den andre kurslederen skapte et rom for utforskning, i motsetning til en arena for kamp. Det var snakk om å hjelpe foreldrene med å reflektere seg fram til positive sider ved både det egne, medbragte, og det nye, norske. C bekrefter at det er snakk om et ressursperspektiv og at kurslederne er åpne om negative sider ved norsk familieliv. H mener at slik nyansering og «selvkritikk» stimulerer til åpenhet hos deltakerne, i stedet for at de kommer i forsvarsposisjon. Kort sagt kjenner vi igjen ICDP-diskursen fra forrige kapittel.

«Det blir ikke en sånn kamp», sier H. Dermed framstiller hun kommunikasjonen som inkluderende, aksepterende og åpen. Referansen til «kamp» gir assosiasjoner til Bråten og Sønsterudbråten's begrep om «streverelasjon», som betegner en tilnærming til minoritetsforeldre som de finner hos noen ICDP-veilederpar, oftest der begge veiledere er etnisk norske. Bråten og Sønsterudbråten (2017) sier at streverelasjonen skiller seg fra de to andre idealtypiske relasjonene, nærhetsrelasjonen og proffrelasjonen, på to måter: «i) i hvor stor grad veilederen reflekterer over sin egen innvirkning, og ii) om de i møte med foreldre i hovedsak definerer dem eller anerkjenner dem» (Bråten og Sønsterudbråten 2017:120).

Vi opplever disse begrepene som fruktbare for en drøfting av hva slags relasjoner terapeuter etablerer eller har tilgjengelig, avhengig av hva slags tematikk det gjelder. Kanskje kan vi si at foreldreveiledningen/ICDP legger opp til en anerkjennende tilnærming, mens terapeutene i forhold til par lettere havner i en definerende tilnærming, og dermed i en streverelasjon til en eller begge partene i paret. Og dersom relasjonen til den ene parten blir anerkjennende, mens den overfor den andre blir en streverelasjon, er det antakelig særlig vanskelig å få til parterapi.

Vi skal avslutte denne diskusjonen med nok et sitat fra terapeut C, der det handler om hvordan familievernets parterapi i større grad kan tilpasses

mangfoldet av klienter. Her sammenligner hun foreldreveiledning og parterapi, på en måte som konkretiserer det poenget vi har forsøkt å trekke opp:

C: Andre steder jobber de mye med kulturtolker, og jeg lurer på om det hadde gått an å lage et opplegg som var tilpassa oss. For det er jo ikke bare språk, men begreper, kulturforståelse. Antakelig måtte man bruke like mye tid på kultur, sånn som man gjør i foreldreveiledning – hvordan er dette i ditt hjemland, hvordan passer dette inn med det norske som barna dine vokser opp? Hva er dine ideer med et parforhold, hvordan levde dine foreldrene, hvordan ser du for deg at barna dine skal leve som par.

Som C her antyder, er det mye som taler for at parterapien har noe å hente fra foreldreveiledningsfeltet, som blant annet fokuset på ressurser og gradvis endring. Finnes det, for eksempel, en større rikdom i mannens bakgrunn, kulturelle tradisjoner, slekt når det gjelder å være far og ektefelle? Situasjonen som beskrives av flere, er menn som tviholder på kjønnshierarkiet mens hans dominans rakner. Han er «litengjort», som en av terapeutene formulerte det. Her er det klare paralleller til generasjonshierarkiet i familien, der foreldre som innvandrer til Norge må venne seg til mer egalitære normer, og justere sitt syn på barnet og sin autoritetsutøvelse. Selv om det opplagt er forskjeller mellom foreldre–barn- og par-relasjonen, handler det i begge tilfeller om å takle autoritetstap og -endring, justere seg og omdefinere situasjonen. Går det an å hjelpe kvinner og menn med å *utforske* den situasjonen de er kommet i, når migrasjonen har medført at de går i utakt, med hverandre eller med storsamfunnet? Kan foreldreveiledningsmetodikken være en inspirasjon for parterapien slik at det blir lettere å etablere rom for utforsking av «hva som er bra med den norske kulturen og hva som er bra med den egne», for å bruke Hs ord fra sitatet om ICDP-gruppa over.

TERAPI OG KULTUR

Når det gjelder hva som kan forklare at klienter blir borte, eller at terapeutene synes det er vanskelig å få dem til å bli, kan det også henge sammen med selve arbeidsformen, forståelsen av og forventninger til terapi, slik denne informanten er inne på:

For meg handler det om hva de er innstilt på å jobbe med, hvilke forventninger de har når de kommer. Jeg vet ikke, de forventer kanskje noe annet. Det synes jeg er vanskelig. Hvordan forstår de det

å drive en terapi? Og det er jo store forskjeller der og, men jeg kan få det inntrykket noen ganger, at det er vanskelig å få dem med på et prosjekt som handler om å jobbe med sine egne indre følelser og begynne å snakke om: Hva tenker du om den andre? Hva tenker jeg om hva som skjer med meg når dette er sånn eller slik? Det synes jeg er vanskelig å få fram. Så det blir nok mer å jobbe med det de sitter i ... kall det konflikt eller hva det er ... (...) Jeg vet ikke, men det er en forskjell for meg, at det handler mer om å finne løsninger på et sånt løsningsorientert plan, og at vi ikke nødvendigvis skal gå videre. (...) Så jeg jobber mer sånn brannslukkingsaktig.

Dette sitatet løfter fram et tema som er vanskelig å få tak i, men som antakelig er viktig for å forklare hvorfor en del klienter faller raskt fra. Det handler om terapi som kulturspesifikk virksomhet. Her utdyper terapeuten hva han mener, med utgangspunkt i arbeid med foreldre:

Vi kommer ikke inn i et 'som om' univers hvor du kan leke med tanker eller forestille seg, men det blir veldig konkret og ... det ser jeg på mange av de parene ... Jeg har et par nå, der den ene er vokst opp her med bakgrunn fra et asiatisk land, og den andre er vokst opp i det landet og kom hit da de ble gift. Så de kjenner hverandres kultur, men den som kommer hit ... Jeg ser hvor lite som skal til for å bli opptatt av hva som er riktig, og hva kulturen skal være, det å være religiøs eller ikke, mer enn å snakke sammen om hvordan de to har det sammen. De er opptatt av idéen om at sånn er det å være kvinne og sånn er det å være mann, mer enn å kunne skape seg det terapeutrommet hvor de får lov til å tenke sammen om hva det vil si å være et menneske.

Slik vi forstår det, handler dette om at terapi, slik det er vanlig i familievernnet, forutsetter en viss disposisjon, for å si det enkelt. Det dreier seg om å være åpen for å kjenne etter og reflektere rundt hvordan noe oppleves for en selv, og for å lytte til hvordan det er for den andre, i stedet for å fokusere på hva som ifølge sosiale normer er riktig. Terapeuten inviterer partene til å snakke om hvordan samlivet er, og hvordan de ønsker det skal være, men får respons, fra den ene eller begge, basert på hvordan det *burde* være.

En måte å forstå terapeuten sine erfaringer er at det er her er snakk om klienter som ikke er med på eller behersker terapiens premisser. Klienten har gjerne bakgrunn fra hierarkiske samfunn der konformitet er sosialt verdsatt, og der det å stille kritiske spørsmål eller hevde egne interesser er mindre legitimt. Her vil det å følge normen framheves som det ideelle, og det er

religiøse og andre autoriteter som skal definere hva som er sant og riktig. Dette utelukker ikke at den enkelte person har egne behov og interesser som de forfølger, men det skjer mer i det skjulte, og særlig hvis man har en underordnet plass i alders- og kjønns hierarkiet (Bredal 2006). Å snakke åpent og direkte om egne behov, kan være vanskelig med en slik bakgrunn. Svært forenklet kan vi si at terapi slik familievernets terapeuter er vant til å drive den, forutsetter at klienten er innforstått med verdien av å problematisere det tatt-for-gitte og normative, og at han/hun i noen grad har et språk for dette. I dette perspektivet forklares klientenes frafall med egenskaper ved klienten.

I et annet perspektiv, vil forklaringen i stedet, eller også, søkes i terapeutens kompetanse eller disposisjoner. Er det gitt at familieterapi må gjøres på denne måten, eller kan man tenke seg at terapeuten justerer sin tilnærming slik at han eller hun i større grad når fram til klienten? Dette spørsmålet tas opp av en terapeut som har mange klienter med innvandrerbakgrunn, og som selv har flerkulturell bakgrunn. Hun framholder at en familieterapeut må være åpen for at noen klienter kommuniserer på en grunnleggende annerledes måte enn det vestlig familieterapi forutsetter, og at man må gå andre veier for å nå fram og etablere et kommunikasjonsrom:

Og så er det noe med at man begynner ikke å grave om masse personlige ting før man er blitt litt kjent. Men da, når vi først har fått den tilliten på plass, da kan det komme mye. Og det kommer gjerne mye historier ... Ofte setter jeg av dobbelttimer, for da kan vi bruke tid på de historiene, i stedet for å bli sånn: Nå skal vi komme til poenget. For de historiene er jo bare en annen måte å fortelle på. Ikke sant, vi er jo veldig opptatt av en litt annen tid – sånn rett på sak, være effektive. Men mange familier trenger tid på å fortelle hvem de er ... for eksempel fortelle om broren sin, for det sier noe om dem selv, om hvem de er. Det er en balansegang, man må jo ha litt progresjon, men man er nødt til å gi rom til noen av de historiene. For terapeutisk sett får man fram mye følelser og detaljer gjennom å høre på fortellinger som har en litt annen kronologisk oppbygging enn vi er vant til. Å være åpen for det, være tilgjengelig, nysgjerrig, finne ut hva dette handler om, og se at den historien som tok et kvarter, den hadde faktisk et poeng.

Her viser informanten til teorier om interkulturell kommunikasjon der det er vanlig å skille mellom høykontekst og lavkontekst, eller indirekte og direkte, kommunikasjonsstiler. Lill Salole (2013:80–81) forklarer denne forskjellen

som følger, i vår forkortede versjon:¹⁸ Høykontekstkommunikasjon er en kommunikasjonsstil der det som ikke blir sagt er viktigere enn det som blir sagt. Ordene har mindre betydning i budskapsoverrekkelser, og man må lytte til det som blir sagt mellom linjene. Stilen er ikke-konfronterende og vag, og kjennetegnes av bruk av metaforer og anekdoter. I ekstrem form tar kommunikasjonen form av å snakke i sirkel – «rundt grøten» – kanskje uten at det kommer et eksplisitt budskap. Ansvar for tolkningen av budskapet ligger hos mottakeren. Lavkontekstkommunikasjon bygger på motsatte prinsipper. Det er direkte kommunikasjon der ord er sentrale. Innhold presenteres typisk lineært, kronologisk og sekvensielt. Kommunikasjonen har individfokus og er faktaorientert, mens digresjoner, uthaling eller utstrakt metaforbruk oppfattes som ustrukturerte og irrelevante innslag. Det er avsender som har ansvar for å få fram budskapet. Salole knytter den høykontekstuelle stilen til blant annet arabiske, søramerikanske, afrikanske og sørasiatiske land, mens den lavkontekstuelle er vanlig i Norge og andre vestlige land.

Vi skal ikke påta oss å utdype implikasjonene for familierapeutisk metodikk, men det synes åpenbart at forskjeller i kommunikasjonsstil kan være med og forklare at terapeuter noen ganger ikke får klienter med seg inn i «det terapeutiske rommet». Inntrykket fra vår studie er at noen terapeuter er opptatt av slike utfordringer uten at de har et faglig språk for det. Terapeuter med særlig kompetanse på interkulturell familierapi har en fordel av å sette utfordringene inn i en faglig ramme.

KLIENTENES FORESTILLINGER OM FAMILIEVERNETS ROLLE OG MAKT

I forrige kapittel så vi at informantene fra de andre hjelpeinstansene tematiserte forskjellen på veiledning og råd. Også terapeutene har opplevd at klientene er mer ute etter direkte råd og kanskje en løsning, og at terapeuten tillegges en rolle der det hun sier er autoritativt:

Jeg synes ofte det jeg får høre, er at vi ikke er gode på å gi råd. At vi sitter her og snakker, at det også er noe med vestlig tenkning, at vi skal være samtalepartnere. En jeg kjenner fra [afrikansk land] sa til meg en gang: Men vi vil ha råd, ikke vær så utydelig, ha en mening, og jeg tenker ... Sånn sitter vi: 'hva tenker du selv?'

---

¹⁸ Framstillingen her bygger i stor grad på Saloles egne ord, men vi har utelatt anførselstegn for å gjøre det mer lesbart.

En tredje terapeut trekker paralleller til sine erfaringer fra psykisk helsevern, der pasienter med innvandrerbakgrunn kunne ha ønsket om at terapeuten som ekspert kunne «ordne opp» med sykdommen:

De kom liksom til doktoren ... og da var det en forventning om at du skulle være en ekspert og ta ansvaret for en endringsprosess. Når noe var vanskelig så gikk de til doktoren. Og det kan jeg oppleve litt her også. De kommer og presenterer noe som er vanskelig, og så vil de ha råd og at du skal ordne opp, sånn som en doktor gjør. Mens vi i mye større grad forsøker å mobilisere dem og hvordan de kan jobbe videre med dette. Så det kan bli litt sånn at vi snakker forbi hverandre. Og at de sitter igjen og føler at jeg fikk ikke noe råd, eller jeg fikk ikke noe hjelp. Det ble ikke fikset eller ordnet opp i dette. Så forventningene er nok veldig ulike.

Terapeutene opplever altså at en del klienter forventer en mer hierarkisk relasjon og en «doktor» framfor samtalepartner. Forestillinger om familievernets autoritet kan imidlertid også være med å forklare klienters skepsis til familievernet. En terapeut forteller om en iransk mann som kom sammen med kona. Han ville skilles, mens hun ville at ekteskapet skulle bestå. I samtale med mannen kom det fram at han var engstelig for terapeutens makt, og var redd for at hun hadde mulighet til å overtale ham til å bli i ekteskapet:

Det jeg oppdaget, var at han var så redd for å komme til meg. Fordi han var sikker på at jeg kom til å prøve å overbevise ham om at han måtte berge det ekteskapet. Og han sa flere ganger til meg at: Det er to ting som gjelder. Enten må jeg få skille meg i fred eller så kommer jeg ikke til å leve mer. For jeg klarer ikke å leve sammen med henne.

Kompetansebygging og tilpasning i familievernet

En terapeut forteller at hun gjennom karrieren har fått tilbud om kurs om «flerkulturell kompetanse». Hun har gått på noen kurs, men takket nei til flere. De mange avslagene skyldes dels at det har vært mange tilbud, dels hennes egen motstand. Hun mener det har vært en tendens ved disse arbeidsplassene, at ledelsen så dette som et spesialfelt som de ønsket at en eller noen få av medarbeiderne skulle ta ansvar for, noe hun ikke var interessert i:

Det var det som var kulturen, liksom: ‘Vil du være den som kan det flerkulturelle?’ Jeg holdt på å si, a la samekapitlet bakerst i historie-boka, ikke sant? Og sånn var det med vold også: Vil **du** ta vold, så kan **du** ta innvandrere?

Dette inntrykket bekreftes i andre intervjuer, og oppsummeres på denne måten av en terapeut som *har* spesialisert seg: «Kollegaene mine tenker nok litt sånn: ‘vi jobber med par, mens du jobber med minoritetspar’».

Flere av informantene mener at familievernet i større grad må tilpasses mangfoldet i befolkningen. Det kan for eksempel dreie seg om å knytte til seg ekstern kompetanse i form av kulturtolker, om å tenke mer bevisst på de fysiske omgivelsene og om å utfordre etablerte arbeidsmåter, her eksemplifisert med sitater fra to terapeuter:

Terapeut A: Og så har vi for eksempel ingenting på venterommet. Det er bare norske tekster som flasher på skjermen og ... vi har jo kanskje noen brosjyrer på andre språk, men det er jo mest norsk, norsk, norsk ... Norske leker, norske ord på veggene, innreda norsk, julepynt.

Terapeut B: At vi er mer til stede der folk er. Og så tror jeg vi må være villige til å jobbe på litt andre måter enn det vi lærer i terapi-utdanninga. At man av og til blir en støtteperson, noen ganger en systemveileder ... Noen ganger nesten den moren som de aldri har hatt, at du blir en viktig brikke i livet deres, at den profesjonelle rollen er profesjonell, men litt annerledes enn det som står i læreboka. Det er viktig å være ryddig, men også tørre å bli kjent, tørre å dele litt. Ikke ringe på privaten nødvendigvis, men ... Jeg tror egentlig det er ganske enkelt, om man skal bryte det ned, å være litt menneskelig. Hva kan vi finne ut av sammen?

I intervjuene kom det flere innspill til hvordan familievernet gjennom små og store grep kan bli mer mangfoldstilpasset. Det er med andre ord stort potensiale for at familievernets medarbeidere kan bidra til at tjenesten blir en likeverdig tjeneste, og det er uten tvil gode prosesser på gang rundt om i landet. Kanskje kunne Bufdir bidra mer til at konkrete grep og verktøy ble utvekslet mellom kontorene. Her vil vi nøye oss med å kommentere det siste sitatet over, som til forveksling ligner på utsagn fra informantene i forrige kapittel. Det handler om å være åpen for å tilpasse sine arbeidsmetoder og hjelperelasjonen til mangfoldet blant brukerne; ikke for å bli personlig eller uprofesjonell, men for å være profesjonell på flere måter.

Oppsummering

Det er en gjengs oppfatning blant informantene fra familievernnet, at klienter med etnisk minoritetsbakgrunn er underrepresentert i terapi, særlig parterapi, mens innslaget er betydelig større i mekling.

Når det gjelder hvilke særskilte temaer som par og familier med innvandrerbakgrunn kommer med, har vi løftet fram storfamiliens betydning og utfordringer knyttet til migrasjon. Forskjell eller utakt mellom ektefellene/samboerne er et gjennomgående tema blant de som kommer til familievernnet. For det første, er det par med ulik landbakgrunn, ofte der en av partene er etnisk norsk, mens den andre er utenlandsk. For det andre, er det de transnasjonale parene, som enten er gift arrangert eller har funnet hverandre selv, der den ene er oppvokst i Norge mens den andre kommer fra opprinnelseslandet. I slike tilfeller kan det vise seg at de kulturelle forskjellene er større enn paret forventet. En annen variant av utakt, er der den ene parten kommer til Norge først, for så å hente den andre og barna. Men også par som migrerer til Norge sammen, kan ha forskjellige tilpasningsprosesser etter ankomst. Slike forskjeller kan være særlig sterke dersom de utfordrer det kjønnsrollemønsteret som paret har med seg, eventuelt kombinert med et sosialt statusfall. Her pekes det blant annet på såkalt «litengjorte» menn, der kvinnen har funnet seg mer til rette i det norske samfunnet og mannen føler seg redusert og misforstått. Det er imidlertid ikke alltid mannen som er mest tradisjonell med hensyn til kjønnsroller. Mannlige klienter kan være frustrert over at kona er mer tradisjonell i sine forventninger til ham som mann, eller til barneoppdragelse.

Flere terapeuter har erfaring med at par med minoritetsbakgrunn avslutter tidligere enn klienter fra majoritetsbefolkningen, og at det kan være vanskeligere å jobbe med par enn med foreldrerollen. Vi har drøftet om dette kan henge sammen med noen andre forhold, som terapeutene reflekterer rundt. Ett tema gjelder de forståelsene av par og familie som ligger til grunn for familieterapiutdanningen og de faglige tradisjonene som terapeutene står i. Et annet peker mot grunnleggende trekk ved den terapeutiske metoden. Vi sier at vanlig familieterapi forutsetter en viss «disposisjon» hos klientene, ved at de i hvert fall til en viss grad, er med på å reflektere åpent rundt egne følelser og opplevelser, uten hensyn til hva som ifølge sosiale normer er riktig. Dersom klienten er oppvokst i samfunn der konformitet er idealet og der direkte kommunikasjon er illegitimt, kan det være vanskelig å etablere et

terapeutisk «rom» basert på vante metoder. Et siste tema gjelder terapeutenes dilemmaer rundt normativitet. Her kan det synes som om parsakene oppleves mer utfordrende enn saker om foreldre og barn. Særlig gjelder det der egne normer om kjønnslikestilling møter kjønnsstradisjonelle par, der terapeutens dilemma ser ut til å framstå ganske kategorisk, som et valg mellom å «holde seg fast» og tie stille eller å si det man mener. Vi påpeker som interessant, at dette skiller seg fra den måten terapeutene snakker om foreldreveiledning der det er mer fokus på klientens ressurser, fleksibilitet og gradvis endring. Det er mye som taler for at parterapien har noe å hente fra foreldreveiledningsfeltet.

5 Diskusjon

I dette siste kapitlet har vi valgt ut noen temaer for en avsluttende, samlet diskusjon. Dette er temaer som enten angår alle instanser vi har snakket med, eller bare noen. Hensikten med vårt oppdrag var å bidra med innsikt som kan styrke de familierettede tjenestene til innvandringsbefolkningen, og familievernet er helt sentral her. Vi har derfor særskilt fokus på denne tjenesten.

Foreldrestøtte vs samlivsproblematikk

Vi har intervjuet både instanser som primært driver foreldreveiledning og instanser som særlig jobber med parkonflikter, samt familievernets terapeuter som jobber med begge deler. I dette materialet har det på ulike måter dukket opp antydninger til et skille mellom foreldreutfordringer på den ene siden og samlivsproblematikk på den andre. For eksempel var flere av terapeutene inne på at det er vanskelig å få parene i tale i terapeutisk forstand, og at klientene kan bli borte etter kort tid. De mente det var lettere å jobbe med hele familien og med foreldreveiledning. Informanter utenfor familievernet hevdet på sin side at voksne er tilbakeholdne med å søke hjelp på egne vegne, at de venter lenge med å ta tak i egne parkonflikter, og at det er lettere å komme med et barn som sliter. Vi har gjort oss noen tanker om denne tilsynelatende kontrasten mellom det å søke og gi hjelp rundt foreldrerollen på den ene siden, og parkonflikter på den andre. Hva handler det om?

Det kan tenkes at det oppleves mer prekært å søke hjelp til et barn, fordi den egne bekymringen for barnet er så stor, eller fordi trusselen om barnevernet er så sterkt til stede for mange. Kanskje oppleves det mer legitimt å søke hjelp til et barn som sliter, mens det som angår det voksne paret oppleves mer privat. Et beslektet spørsmål, er om ekteskapet og parforholdet er et anliggende som i større grad enn foreldreskap, tilhører det religiøse eller åndelige området. I så fall – er det da den enkelte eller omgivelsene som er skeptisk til at hjelp søkes «utenfra»?

Et poeng vi har vært inne på både i kapittel 3 og 4, er at det på «foreldrestøttefeltet» finnes en velutviklet faglig diskurs, det vil si en måte å tenke og snakke om foreldreskap og barn på, som er sterkt til stede både i offentlig sektor og i sivilsamfunnet. Bakgrunnen er en betydelig satsing på foreldreveiledningskurs og intervensjoner, som delvis har inkludert

minoritetsbefolkningen, kanskje særlig gjennom ICDP-programmet.¹⁹ De ulike tiltakene er ikke nødvendigvis identiske, men de deler sentrale kjennetegn. For foreldre med innvandrerbakgrunn handler det blant annet om et ressursperspektiv, som fokuserer positivt på det foreldrene har med seg og bygger ned forestillingen om å måtte velge bort egen arv til fordel for «det norske». Vårt poeng her er at når det gjelder partemaet, har verken familie- eller andre instanser tilgang til en lignende faglig diskurs om ikke-vestlige innvandreres samlivspraksiser. Det finnes ingen tilsvarende utviklet tenke- og talemåte om ressursfokus, skrittvis endringer og «det beste fra to kulturer» når det gjelder parrelasjonen. «Synet på barnet» har ingen ekvivalent i «synet på partneren».

Som nevnt i kapittel to, finnes det flere samlivskurs på markedet, både i offentlig og privat regi. Utbredelsen kan imidlertid ikke måle seg med foreldrekursene, og viktigere i vår sammenheng – det fins omtrent ikke egne kurs for ikke-vestlige par. Dermed har det heller ikke vært «rullet ut» en tilsvarende bevissthet, kompetanse og tale omkring de utfordringer som partnere fra land med andre familie- og partradisjoner, kjønnsrollemønstre m.m. møter når de kommer til Norge. Vi spør om dette er med på å forklare at noen terapeuter i familie- og parterapi delvis kan være i villrede, delvis kan kjenne på spenning rundt normativitet i parsaker. De har ikke en ressursorientert, eklektisk diskurs til rådighet. Riktignok har vi i Norge en tilstedeværende valgfrihetsdiskurs når det gjelder familiers tilpasning til arbeidslivet og omsorg for barn (Brandt m.fl. 2005), men denne har i liten grad blitt trukket inn i diskusjonen omkring innvandrede minoriteter. Det ser ut til at likestillingsdiskursen er sterkere til stede i terapirommet, enten den italesettes eller ei.

Vi ser dette tydeligst når terapeuten møter et par som tilsynelatende er enige om å leve etter et kjønnskomplementært og hierarkisk kjønnsrollemønster. Og vi ser det der mannen insisterer på eller strever med en tradisjonell, dominerende maskulinitet. Det virker som om dette noen ganger, fra terapeutens perspektiv, kan oppleves som noe de må ta stilling til, et valg mellom å akseptere eller ikke akseptere de tradisjonelle kjønnsnormene. Legger man derimot ICDP-diskursen til grunn, ville fokus snarere være på å

---

¹⁹ Denne foreldreskapsdiskursen henger åpenbart sammen med bredere sosiale prosesser og diskurser knyttet til det senmoderne samfunnet, individualisering, selvutvikling, terapi mm. som vi ikke går nærmere inn på her. Se for øvrig Bråten og Sønsterudbråten 2016 for en interessant redegjørelse for foreldreveiledningens historie i Norge.

hjelpe paret med å manøvrere og justere samlivet i møte med et annerledes samfunn. For eksempel ved å anerkjenne mannens tap av status som eneforsørger, og støtte ham i å utvikle en mer hensiktsmessig maskulinitet i et samfunn som krever to inntekter. Kanskje ønsker både han og kona å holde fast ved komplementære og hierarkiske kjønnsroller, men justert for den norske konteksten. Eller som man sier i ICDP: Ta det beste fra hver kultur.

På denne måten foreslår vi at ICDP-diskursen kan brukes som prisme til å tenke rundt verdi- og normkonflikter innad i paret og mellom paret og terapeuten. Vi sier ikke at ICDP-logikken er direkte overførbart til samlivsområdet, men vi tror den kan være nyttig å «tenke med», med sikte på å utvikle kompetanse på interkulturell parterapi i familievernet og utenfor.

Offentlig vs frivillige organisasjoners rolle

Denne studien indikerer at frivillige organisasjoner driver et omfattende familierettet arbeid overfor brukere med innvandrerbakgrunn. Mye tyder på at det kan være vel så høy flerkulturell kompetanse i disse miljøene som i det offentlige familievernet. Det gjelder også for en del lavterskeltiltak i kommunal sektor. Samtidig har vi sett at kompetansen og tilnærmingene i stor grad er beslektet og flyter mellom de ulike sektorene. Vi har sett at det er klare paralleller mellom måten familievernet og de andre instansene beskriver familienes og parenes problemer. Når det gjelder tilbudet, skiller noen av de andre aktørene seg ut ved at de tilbyr mer allsidig hjelp på et bredere problemområde. Samtidig har vi også hørt om familievernere som tilpasser sin tilnærming til etniske minoritetsfamiliers sammensatte problemer.

Trossamfunnene skiller seg på sin side ut, ved at de er eksplisitt opptatt av å holde ekteskapet sammen. Særlig gjelder dette de kristne informantene. Her er det imidlertid en skjevhet i materialet ved at de muslimske trossamfunnene ikke er representert ved religiøse ledere. Muligens ville imamer være mer på linje med de kristne prestene enn de muslimske informantene vi har intervjuet, som representerer mer verdslig orienterte familieprosjekter i moskeene.

Et annet mønster, er at instansene utenfor familievernet bruker kontrasten til offentlige tjenester generelt eller familievernet spesielt, når de skal presentere seg selv. De vektlegger at de er mer fleksible og allsidige, har mer tid og ikke ventetid, og er nærmere bruker. Også de kommunale teamene vektlegger at de er lavterskel, fleksible, allsidige, brukerorienterte og

«ufarlige» – det siste særlig i kontrast til barnevernet. Minoritetsorganisasjonene legger i tillegg vekt på at de forstår brukerne bedre enn de offentlige tjenestene, og at de har tillit. Samtidig er måten de omtaler tilbudet de gir, ganske likt de andre instansenes. Uten å gå nærmere inn på dette, vil vi skissere noen typer av roller og relasjoner som frivillige organisasjoner og trossamfunn kan innta overfor offentlig sektor:

- Veiviser inn i, rekrutteringskanal, bygge bro/tillit gjennom informasjon og myteknusing, henvise og følge
- Samarbeidspartner
- Tilskuddsmottaker
- Bruker samme metoder (eks. ICDP)
- Supplement til
- Alternativ/korrektiv til
- Bygge egen identitet i kontrast til, ved å framheve hva de selv er som det offentlige ikke er
- Aktivt forhindre, bygge opp under myter og mistillit

I arbeidet med dette prosjektet har det vist seg at flere av de intervjuede instansenes virksomhet har utspring fra og/eller koblinger til prosjekter i familievernet og andre offentlige etater. Informanter med minoritetsbakgrunn kan fortelle at de enten er eller har vært tilknyttet et prosjekt eller samarbeid i regi av det offentlige. Samarbeidet framstår imidlertid som ad hoc og tar slutt når prosjektet er over, slik vi kjenner det fra Danielsen og Engebrihtsens studie av Regnbueprosjektet (2007). Så har aktørene selv utviklet og fått støtte til egne prosjekter gjennom offentlige tilskuddsordninger. Her har åpenbart kontaktene fra tidligere samarbeid vært nyttige. Inntrykket er at det til en viss grad har utviklet seg en sektor i randsonen av det offentlige familievernet, basert på tilskuddsmidler, som både kan virke uavklart og sårbart, sett utenfra. Vi blir også nysgjerrige på i hvilken grad familievernet har evnet å ta vare på kompetansen fra prosjektene.

I tillegg vil vi spørre om tilskuddsordningene er tilstrekkelig kjent i brede lag av befolkningen, også utover de samarbeids- og prosjektkanaler som nevnes over. Ordningenes funksjon med hensyn til arbeidsdelingen mellom frivillig og offentlig sektor, er også et tema som burde løftes. Kan det for eksempel være slik, at tilskuddsmottakerne er avhengige av å kunne

påvise en mangel i det offentlige for å begrunne sin eksistens? I så fall kan dette ha som uintendert negativ konsekvens, at tilliten til familievernet og andre offentlige tjenester bygges ned i stedet for opp. Vi aner i hvert fall en viss ambivalens mellom å etterlyse kulturkompetanse i mainstream hjelpe-tilbud, og å legitimere egen virksomhet ved å framstille denne kompetansen som uoppnåelig for andre.

Familierådgivning i regi av trossamfunn

Familierådgivning og -mekling i religiøs regi har lange tradisjoner i Norge (Hope m.fl. 2009). Kirkens familiekontor som i dag er en del av det offentlige familievernet, har bakgrunn fra denne tradisjonen. Likeledes er det åpnet for at prester i offentlig kirkelig stilling og prest eller forstander i registrert trossamfunn, kan godkjennes som meklere innen den obligatoriske meklingsordningen. En rask gjennomgang av listene over godkjente meklere viser at den inneholder et fåtall prester med statskirkelig tilknytning, og ingen forstandere eller prester fra andre trossamfunn.²⁰

Som vi har nevnt, har Den katolske kirke tradisjon for ekteskapsforberedende kurs og annet familiepastoralt arbeid. Vi har sett at prestene driver et betydelig rådgivnings- og støttearbeid, særlig med hensyn til samlivsutfordringer, men også foreldreskap. Det er interessant at Den katolske kirkes kateketiske plan viser til at par og familier også må loses over i andre tilbud og kompetansemiljøer:

Sjelesorg for par og familier med vanskeligheter er imidlertid også viktig. Kirken kan derimot ikke utvikle en rådgivningstjeneste for ektepar i krise som vil være utfyllende og stor nok til å dekke behovet. Man vil derfor i stedet arbeide for å gjøre kjent blant prestene de tilbud som finnes for dette rundt om i Norge, slik at de kan henvise mennesker med vanskeligheter til steder med kompetanse på disse områdene. Kirken på sin side vil arbeide for å styrke prestenes sjelesørgeriske kompetanse, deres evner til å møte mennesker i krise, og deres evne til å erkjenne når de skal henvise par til annen rådgivning enn den de selv kan gi. (Kateketisk plan s. 44)

Vi vet ikke hvilke tilbud det her siktes til, men det er interessant at Den katolske kirke ønsker at deres medlemmer skal søke hjelp utenfor kirken.

---

²⁰ <https://www.bufdir.no/Familie/mekling/meklere/> Lesedato: 24. mars 2017.

Videre har vi merket oss at Islamsk Råd i Norge har familierådgivning som eget tema på sin nettside:

Organisasjonen har merket stor pågang av muslimer som oppsøker IRN for å få hjelp med ulike familierelaterte problemstillinger. Som oftest er det kvinner som oppsøker for å søke råd, gjerne knyttet til problemer i ekteskapet. IRN har forsøkt å gi råd etter beste evne, enten i regi av imamkomiteen, styrets andre medlemmer, eller ved å henvise til medlems-organisasjonenes tilbud. Islamsk Råd Norge har gjennom sine medlemsmoskeer tilgang til gode og dyktige rådgivere som kan hjelpe, spesielt kvinner som oftest vegrer seg fra å søke hjelp fra andre tjenester. Det er blitt tydelig at det er behov for et mere strukturert tilbud på dette området, noe vi vil søke å jobbe med i fremtiden. Som et første ledd i dette arbeidet har imamkomiteen startet kartlegging av ulike problemstillinger, med sikte på å presentere løsninger som er i tråd med både norsk og islamsk lov.²¹

Rammene for vårt prosjekt har ikke tillatt nærmere undersøkelser om IRNs arbeid, men vi har brakt på det rene at arbeidet av kapasitetsgrunner foreløpig er på ad hoc stadiet. Dette arbeidet blir interessant og viktig å følge.

Den tydelige tilstedeværelsen av trossamfunn på par- og samlivsarenaen aktualiserer spørsmål omkring troens plass i sekulære familierapeutiske og rådgivningstilbud, inkludert familievernnet. Vi har sett at enkelte familierapeuter bringer spørsmålet om religiøsrettslig skilsmisse inn i mekling med muslimske ektepar. Dette er meklere som enten selv har bakgrunn fra muslimsk land eller som har særskilt flerkulturell kompetanse. Utover dette, gir vårt begrensede materiale inntrykk av at religion og åndelige aspekter er lite til stede i familievernets terapeutiske rom. Dette er også viktige problemstillinger å forfølge i en diskusjon om familievernnet som likeverdig offentlig tjeneste.

Har familievernnet et underrepresentasjonsproblem?

Denne undersøkelsen kan ikke gi sikkert svar på om personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i familievernnet, men det er en oppfatning som deles av mange. Samtidig mangler vi studier av familievernets brukere fordelt på sosial bakgrunn. Derfor vet vi ikke om innvandrere skiller seg fra brukermønsteret i befolkningen for øvrig, når det gjelder sosio-

---

²¹ Islamsk Råd i Norge, <http://www.irn.no/familieradgivning> Lesedato: 24. mars 2017.

økonomiske forhold. Det er imidlertid en antakelse, både i og utenfor familievernnet, at høyt utdannede personer fra middelklassen er overrepresentert blant de som bruker det frivillige terapitilbudet.

Et nærliggende spørsmål er om vi ser tendenser til eksotisering, når det blir så viktig å forklare hvorfor innvandrere ikke bruker familievernnet, mens andre grupper ikke etterlyses i samme grad. Tilsvarende spørsmål kan stilles til noen av forklaringene som gis på innvandrernes fravær, for eksempel tendensen til å søke hjelp i familien. For eksempel refererer Bråten og Sønsterudbråten (2016) til svenske studier som viser at foreldre generelt tyr til nærmeste nettverk når de trenger råd om foreldreskap:

Vi har ikke funnet nyere norske undersøkelser som kartlegger behov for veiledning blant foreldre flest. Nyere kartlegginger fra Sverige viser at de aller fleste foreldre i hovedsak bruker familie og venner når de søker råd om foreldrerolle og -praksiser.

(Bråten og Sønsterudbråten 2016:9)

Generelt er det et problem at innvandreres bruk eller ikke bruk av familievernnet ikke kan sammenlignes med majoritetsbefolkningen, fordi vi mangler data og studier. Når det er sagt, er det gode argumenter for å rette større oppmerksomhet mot hva som hindrer ulike deler av befolkningen i å få del i familievernets gratis hjelpetilbud. Vi har sett at det er en tendens til å finne forklaringene hos innvandrerne. Som vi så i kapittel 2, mener familievernets ledere at en eventuell underrepresentasjon kan skyldes at innvandrere ikke har tradisjon for å oppsøke offentlige instanser med sine problemer og/eller at de ikke er informert om tilbudet. Slike forklaringer går også igjen i vårt materiale. En sentral påstand er at mange kun forbinder familievernnet med mekling, og derfor ser på tjenesten som «skilsmissekontor». For noen henger det sammen med generell manglende tillit til offentlige instanser, og kanskje har mistilliten til barnevernet «smittet over» på familievernnet. Hvis personer med innvandrerbakgrunn ikke vurderer familievernnet som relevant, kan dette være basert på feilaktige oppfatninger, men det kan også være en godt begrunnet holdning, slik Lopez' (2007) ti år gamle studie tydet på. Kanskje er ikke familievernets tilbud tilstrekkelig mangfoldstilpasset, fordi deres metoder og tilnæringsmåter fortsatt er basert på kunnskap om familiekonflikter i majoritetsbefolkningen og på vestlige fagtradisjoner. Dette kommer vi snart tilbake til.

Her vil vi nøye oss med å kommentere det mange slår fast, at innvandrere i likhet med resten av befolkningen, *må* innom familiekontoret ved obligatorisk mekling. Selv om denne studien i liten grad har sett på dette møtet spesifikt, vil vi presisere at det er et viktig møte, av flere grunner. Dels fordi meklingen i seg selv bør være en likeverdig, tilpasset tjeneste. Dels fordi dette for mange er deres første møte med familievernet, og en anledning til å informere om og motivere for videre kontakt, og for å spre et positivt rykte om familievernet. Denne anledningen burde nok brukes bedre.

Familievernet som likeverdig offentlig tjeneste

Denne studien skal bidra til at familievernet blir en likeverdig offentlig tjeneste. Samtlige offentlige virksomheter har ansvar for å tilpasse tjenestetilbudet til mangfoldet i befolkningen, slik at alle får et tilbud uavhengig av bl.a. hvilket land man er født i, kjønn, funksjonsevne, religion eller seksuell orientering.²² Likestillingsombudet definerer likeverdige tjenester som en tilpassing til ulike brukeres behov. I en brosjyre til helsevesenet forklares dette som et brudd med en ofte usynlig norm og forestillingen om en gjennomsnittsbruker:

Det at ikke alle brukere opplever å få tilpasset helsehjelpen til sine behov, kan skyldes at det ofte eksisterer en norm i virksomheter om en gjennomsnittsbruker som tjenestene tilpasses til. For eksempel at brukere kan se, høre, lese, forstå, kjenner til en del begreper om sykdom og helse, og kommer seg fysisk frem til og i lokalene. Normen kan også være en bruker som er heterofil, kan norsk og ikke har synlige funksjonsnedsettelse. Mange brukere vil ikke passe til slike normer. Hvis en, bevisst eller ubevisst, tilpasser helsehjelpen til en gjennomsnittsbruker og gir det samme tjenestetilbudet til alle, risikerer en at brukere ikke får samme tilgang eller like god kvalitet på helsehjelpen. (s.10)²³

Flere av våre informanter i familievernet har vært inne på at gjennomsklienten i parterapi er en middelklasseperson med majoritetsbakgrunn. I kapittel 2 så vi at flertallet av familievernkontorenes ledere mener tjenesten

---

²² Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet: Meld. St. 6 (2012–2013) Melding til Stortinget. En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap

²³http://www.ldo.no/Global/Brosjyrer%20PDF/LDO_H%c3%a5ndbok_Likeverdige_til_trykk_10_10_111.pdf 26 Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) Om lov om forbud

i noen grad tilfredsstillende innvandreres behov. Terapeutene vi har snakket med, er på den ene side bevisst om mangelen på likeverdige, mangfoldstilpassede tjenester. På den andre side får vi inntrykk av at det store presset på familievern, om å jobbe med mange, ulike og nye oppgaver og grupper, samtidig som «produksjonskravet» på den såkalte kjernevirksomheten er høyt, kan være overveldende. Desto viktigere er det å stille spørsmålsteget ved den oppfatningen som synes å være utbredt i tjenesten, som i mange andre deler av samfunnet: At klienter eller brukere med annen etnisk bakgrunn enn norsk, representerer en spesiell brukergruppe som kommer i tillegg til «vanlig drift» eller kjernevirksomhet. Og som man kan overlate til enkelte medarbeidere, som en spesialitet, mens andre anses å jobbe med «vanlige par» og «vanlige saker» eller bare «par» og «saker». Eller for å si det brutalt, med en av våre informanter; som «samekapitlet» i historieboka, det vil si noe som ikke er en del av «vanlig» norsk historie, som blir behandlet for seg i stedet for å bli integrert i historieskrivingen.

Så kan det innvendes at det offentlige ikke kan gjøre alt, og at frivillige og private aktører skal være med på å sikre et tilbud som når alle. Tilskuddsordninger kan åpenbart supplere og støtte opp om mangfoldet i statens familiestøttende tiltak. Imidlertid tilsier prinsippet om likeverdige tjenester at offentlige tjenester ikke kan «kvittere ut» sine forpliktelser ved å systematisk overlate noen brukergrupper til sivilsamfunnet.

Videre forskning

I denne studien har vi innhentet data fra de som tilbyr hjelp og støtte til familier som sliter. Når det gjelder deres omtale av klientene og brukerne, er dette verdifull informasjon, men til syvende og sist er det basert på hjelpernes egne tolkninger. For å få mer kunnskap om hva personer, par og familier med innvandrerbakgrunn har behov for, må vi spørre brukerne selv. Lopez' studie er ti år gammel og hadde særlig fokus på mekling. Det er stort behov for en ny, mer omfattende undersøkelse av familievernets brukere med ulike bakgrunn. Likeledes er det viktig å undersøke tilsvarende gruppers erfaringer med andre hjelpetilbud på familiefeltet, ikke minst det arbeidet som gjøres i regi av trossamfunn.

I forbindelse med trossamfunnenes rolle reises aktuelle problemstillinger rundt religiøs familierett, mekling og religiøse «domstoler». I

Norge har temaet i noen grad vært diskutert i forbindelse med såkalte *Sharia-råd*, mens det har vært mindre oppmerksomhet rundt det katolske *Tribunalet* og jødiske *Bet din*. Disse religiøsrettslige instansene er sentrale blant annet når det gjelder skilsmisse (Bredal og Wærstad 2011, Liversage og Jensen 2011, Ferrari de Carli 2008). Det er behov for forskning på enkeltpersoners og pars erfaringer med denne virksomheten.

6 anbefalinger

Oppdragsgiver ønsket anbefalinger til hvordan myndighetene kan styrke tjenester og tilbud til familier med innvandrerbakgrunn som sliter med familie- og/eller samlivsproblemer, og til hvordan familievernnet kan styrkes som likeverdig offentlig tjeneste. I det følgende presenteres noen slike anbefalinger i stikkordsmessig form.

KOMPETANSE I FAMILIEVERNET

- Familieterapiutdanningene bør ha obligatorisk pensum som styrker mangfoldskompetanse og bidrar til familievernnet som likeverdig offentlig tjeneste. Blant annet trengs det mer kunnskap og oppmerksomhet rundt interkulturell terapi, inkludert betydningen av religiøse og livssynsmessige forhold.
- Det bør lages en rekrutteringsplan for å få flere terapeuter med minoritetsbakgrunn inn i familievernnet.
- Det bør vurderes hvordan relevante fagpersoner med utdanning fra utlandet, kan benyttes i familievernnet. Vi tenker her særlig på kliniske psykologer og familieterapeuter som ikke får godkjent utdanningen sin fullt ut i Norge, men kan jobbe med tittel som veileder/rådgiver. Eventuelt kan det utvikles skreddersydde kurs- eller videreutdanningstilbud for denne gruppa, for eksempel i forbindelse med ICDP og samlivskurs. Likeledes kan slike fagfolk trekkes inn i utviklingen av samlivskurs for par med innvandrerbakgrunn.
- Metodikk knyttet til kulturtolker, linkarbeidere o.l. bør prøves ut i familievernnet. Ifølge Bufdirs Handlingsplan for å bedre tillit mellom etniske minoritetsmiljøer og barnevern 2016–2021, skal direktoratet initiere et FOU-prosjekt om erfaringer med bruken av linkarbeidere i barnevernet og familievernnet, som grunnlag for å vurdere modellutvikling og enhetlig opplæring med sertifisering. Her vil det være viktig å undersøke hvorvidt slike funksjoner bidrar til å styrke kompetansen hos familievernets terapeuter.

KURS, TILSKUDD OG INFORMASJON

- Det bør utvikles samlivskurs spesielt rettet mot par som har utfordringer knyttet til migrasjon og transnasjonale liv, for eksempel inspirert av metodikken i ICDP.
- Det bør vurderes å utvikle egne kurs eller gruppetilbud for fraskilte kvinner som har utfordringer knyttet til å etablere et liv som enslig forsørger, der de risikerer å møte sosial stigmatisering fra egne miljøer og eventuelt også egen familie.
- Tilskuddsordninger for samlivstiltak bør gjennomgås med sikte på å gjøre dem mer relevante for innvandrerbefolkningen, for eksempel ved å legge til grunn et utvidet familiebegrep.
- Tilskuddsordningene bør gjøres kjent i brede lag av organisasjonslivet, med særlig vekt på minoritetsorganisasjoner.
- Trossamfunn bør få brukertilpasset informasjon om taushetsplikt, meldeplikt og avvergeplikt for forstandere, prester/imamer og andre som deltar i trossamfunnenes familiearbeid.
- Det bør vurderes om informasjonen om familievernet er hensiktsmessig og forståelig for publikum som ikke er kjent med tjenesten. Det kan for eksempel være behov for å tydeliggjøre skillet mellom mekling og familierapi, samt å vektlegge den forebyggende rollen. Informasjon på flere språk er viktig, også på venterommet.

KUNNSKAP OG FORSKNING

- Det bør vurderes om familievernet skal registrere brukernes innvandrerbakgrunn, for eksempel i tråd med SSBs kategorier, for å kunne få et korrekt bilde av eventuell underrepresentasjon og endring over tid.
- Det er stort behov for en undersøkelse av familievernets brukere med sikte på likeverdige tjenester. Slike studier bør omfatte både majoritets- og minoritetsbrukere for å kunne si noe sikkert om likheter og forskjeller. Likeledes er det viktig å undersøke brukeres erfaringer med andre hjelpetilbud på familiefeltet. Herunder er det behov for forskning på enkeltpersoners og pars erfaringer med mekling og rådgivning fra trossamfunn og religiøse rettslige instanser, dvs. såkalte *Shariaråd*, det katolske *Tribunalet* og jødiske *Bet din*.

Summary

This is the report from a research project commissioned by The Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir). The research topic was family counselling and other services for families, couples and individuals who experience relational challenges and conflict, with a particular focus on families of immigrant background. What kinds of services are available apart from the public Family Counselling Service?²⁴ And, what are the experiences of such services when it comes to dealing with the specific challenges and needs of ethnic minority clients? We have investigated the experiences of family therapists within the public Family Counselling Service and of professionals and volunteers within some other organisations. Thus, the data material consists of two parts:

- 1) Qualitative interviews with representatives of two municipal psycho-social teams, three NGOs and five faith communities (Christian and Muslim) that offer counselling and other services to families of immigrant origin. The NGOs and faith communities have users with origin in Eastern Europe, the Baltics, Asia and Africa. Four of the organisations work primarily with parent-children cases, while two primarily deal with couples, and four target both groups.
- 2) Group interviews and individual interviews with family therapists working in three public family counselling offices.

The interviewees agree that clients of immigrant background are probably underrepresented among the users of the Family Counselling Services. They also share some assumptions about the reasons behind this possible underrepresentation. According to our informants, immigrants may be less aware of these services or they are misinformed. For some, it may be a question of a general skepticism against state agencies, based on experience from their countries of origin. The interviewees also suggest that the negative reputation of the child welfare services has rubbed off on the family

---

²⁴ Family counselling is a public service available to anyone struggling to cope with family or relationship issues. The service is open to individuals, couples and families. It is free of charge, and no referral is necessary.

counselling services. Furthermore, a key factor is probably that many people associate the family counselling services with compulsory mediation²⁵ and thus conceive of them as “divorce offices”. The report recommends that these assumptions of underrepresentation should be further investigated and specifically from the viewpoint of the users themselves.

The study indicates that counselling services for parents are more common than counselling for couples, both for the population in general and for ethnic minority groups. Furthermore, faith communities and religious leaders seem to be quite prominent in the field of couple counselling and courses. Informants outside the family counselling services claimed that adults tend to be more reluctant to seek help for their own problems than if it concerns their children.

A central finding is that the different organisations tend to share a common language when they talk about counselling and support toward parents of immigrant background. In particular, we identify an “ICDP discourse” that is quite widely shared among our research participants, regardless of whether they are directly involved in ICDP-courses or not. This discourse focusses on valuing parental resources, and on encouraging the parents to reflect on their practices and come up with their own solutions. It explicitly refutes the notion that parents should dismiss all their “old” parenting skills. “Taking the best of both cultures” is a key element in this way of thinking which is also shared by family therapists.

On the other hand, some of the family therapists report that working with couples of immigrant backgrounds can be particularly challenging. It may be difficult to get the partners to engage in the therapy or they may leave earlier than ethnic Norwegian couples do. Furthermore, some family therapists find it challenging to tackle normative differences when it comes to couples’ traditional family values in general, and traditional gender orders in particular. Referring to the ICDP-discourse as a common framework for dealing with cultural difference in parenting, we point out that there is no parallel discourse when it comes to counselling couples. We suggest that the

---

²⁵ Married or cohabiting couples with joint children under the age of 16 must obtain a valid mediation certificate before they can be granted a separation or divorce. The aim of the mediation is to agree on parental responsibility, custody and visitation rights. https://www.bufdir.no/en/English_start_page/Family_counselling_services/Family_counselling/

ICDP thinking may be useful also in connection with couple therapy as it offers a more eclectic perspective on cultural and normative difference. One implication of this finding, the report argues, is that the family counselling services should work to adjust their couple therapy services to a diverse population and increase information about these services.

The study indicates that NGOs carry out a range of family support projects oriented at people of immigrant background. The report recommends a review of state funding arrangements in the area of family support to make sure that they are relevant for a diverse population and that information reaches out to NGOs targeting immigrant families. As regards the faith communities, we note that the two mosques run family projects based on from a majority context, namely from ICDP-courses and the Norwegian Mediation Service. The two catholic communities seem less oriented towards majority society institutions. Moreover, the Christian priests seem less reserved about expressing family and gender values that they know are controversial in a Norwegian context. We argue that Islamic communities probably have a greater need to legitimize their activities in the area of family relations, as Islam is often associated with women's oppression and other problems.

The interviewees underline that ethnic minority families' problems are often complex, as family conflicts may simultaneously relate to problems of immigration law, economy, health, etc. Thus, their needs may cut across the traditional division of labour between service providers and public agencies. Our informants in municipal teams and NGOs stress that these cases are demanding but they need to be tackled in a coherent manner. Flexibility, adjustment and user orientation are important key words.

Litteratur- og kilder

- Alternativ til Vold (2007). Rapport fra prosjektet familievold og etnisitet 2005–2007.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2016). Meld. St. 24 (2015–2016) Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter.
- Bakketeig, K. og Solberg, A (2009). Hva fremmer og hemmer familievernets arbeid med andre hjelpeinstanser? Upublisert rapport utarbeidet av Elisiv Bakketeig og Anne Solberg på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet NOVA, desember 2009.
- Bergset, K. (2011). Systemisk familierapi og interkulturell kompetanse. *Fokus på familien* 39 (03) s. 180–195.
- BLD (2013). Tildelingsbrev til Bufdir 2013
- Brandth, B., Bungum, B. & Kvande, E. (2005). ”Innledning: Valgfrihet i omsorgspolitikken”, s. 11–25. I: B. Brandth., B. Bungum, & E. Kvande. (red.) *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bredal, A. (2006). *Vi er jo en familie. Arrangerte ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater*. Oslo: Unipax.
- Bredal, A. (2011). *Mellom makt og avmakt: Om unge menn, tvangsekteskap, vold og kontroll*. (Vol. 4). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bredal, A., Wærstad, T. (2014). *Gift, men ugift. Om utenomrettslige vigsler*. Rapport (2014:006) Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bråten, B., Sønsterudbråten, S. (2016). *Foreldreveiledning – virker det?: en kunnskapsstatus*. Fafo-rapport 2016:29.
- Bråten, B., Sønsterudbråten, S. (2017). Forsøk med veiledning (ICDP) av foreldre med radikaliseringsbekymringer og foreldre i asylmottak. Fafo-rapport 2017:02.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) (2016). *Kartlegging av familievernets tilbud til innvandrerfamilier*. Upublisert notat.
- Bye, M.T., Eggebø, H., & Thunem, G. (2016). *Sikkerhets- og familiearbeid for unge utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold*. KUN-rapport 2016:3.
- Danielsen, H. (2008). Å få eit forhold til å fungere er ganske hard jobbing. Kommunikasjon, kjønn og kjærleik i heteroseksuelle samliv”. *Tidsskrift for kulturforskning*. 7 (2) s. 5 – 22.
- Danielsen, K., Engebrigtsen, A. (2007). *Regnbueprosjektet: en evaluering*. NOVA Skriftserie 5/2007.
- Danielsen, H., Ludvigsen, K. (2009). Samlivskurs som offentlig politikk. De- og refamilisering til barnets beste. *Sosiologisk tidsskrift*, 17 (2).

- Danielsen, H.; Ludvigsen, K. & Mühleisen, W. (2012). Governing couple-sexuality: publically funded couples` courses in Norway. *Culture, Health and Sexuality*. 14(6), s 645-658.
- Danielsen, H. & Muhleisen, W. (2008). Statens parkurs Godt Samliv. Ideal og normer for samliv og kommunikasjon. *Tidsskrift for samfunnsforskning* Volum 50 (1). s. 3-27.
- Danielsen, H., Mühleisen, W. (2009). Statens oppskrift på parseksualiteten, I: Wencke Mühleisen & Åse Røthing (red.), *Norske seksualiteter*. Cappelen Damm Akademisk. 6. kapittel. s. 79–99.
- Drammen kommune/Politiet (2010). «Når det umulige er mulig». Hvordan jobbe kunnskapsbasert og tverrfaglig mot vold i nære relasjoner? Sluttrapport med evaluering. Vold i nære relasjoner – æresrelatert vold 2007–2010. Et samarbeidsprosjekt mellom Drammen kommune og Drammen politistasjon.
- Engebrigtsen, A., Fuglerud, Ø. (2009). Kultur og generasjon: tilpasningsprosesser blant somaliere og tamiler i Norge. Universitetsforlaget.
- Familievernets nasjonale voldsteam (2016). *Arbeid med vold på familievern-kontorene. Muligheter, utfordringer og dilemmaer*. Prosjektrapport fra Enerhaugen familievernkontor januar 2016. Finansiert av Barne- og familiedirektoratet.
- Ferrari de Carli, E. (2008). Religion, juss og rettigheter: Om skilsmisse, polygami og shari'aråd. ISF Rapport 2008:5. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Hannestad, M., Hundeide, K. (2005). *Rapport fra "Foreldreveiledningsprosjekt for etniskeminderiteter basert på ICDP metoden 2004 – 2005*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Homansbyens familievernkontor (2014). *Notat om forslag til videreføring*.
- Hope, K. L., Loga, J. og Neby, S. (2009). *Mellom lokalisme og kompetanse. Evaluering av familiverntjenesten i Bufetat, region vest*. Rokkansenteret.
- Hydle, I., Bredal, A. (2011). *Erfaringer med dialog i tvangs- ekteskapsaker*. NOVA Rapport nr 27/11 (NOVA og Institutt for samfunns- forskning).
- Hydle, I. og Bredal, A. (2014). «Dialog i saker om kollektiv æresrelatert vold mot barn og unge» i H. Fauske, M. S. Kaya *Innvandrere på utsiden av samfunnet*. Abstrakt forlag.
- Liversage, A., Jensen, T. G. (2011). *Parallele retsopfattelser i Danmark: et kvalitativt studie af privatretlige praksisser blandt etniske minoriteter*. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Lopez, G. S. (2007). *Minoritetsperspektiver på norsk familievern. Klienters erfaringer fra møtet med familievernkontoret*. NOVA Rapport 9/07.
- Mortensen, Ø., Thuen, F. (2007). *Kunnskapsstatus om forskning på modeller for samlivskurs*. Bergen: HEMIL- senteret, Universitetet i Bergen (En rapport på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet).
- Nielsen, F. (2011). *Tværkulturel konfliktmægling - familiekonflikter blandt etniske minoritetsborgere*. København: Hans Reitzel forlag.

- Odden, G., Rynduk, O., og Ådna, G. M. (2015). *Minoritetsfamiliers tanker om og erfaringer med familierådgivning innad i og utenfor familien*, SIK-rapport 4/2015.
- Proba Analyse (2013). Evaluering av forsøk med linkarbeidere. Integrering gjennom bruk av ressurser fra eget miljø, Utarbeidet for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Rapport 2013 – 08.
- Rambøll AS (2013). *Robuste samliv. Forskningsoppdrag om kunnskapsstatus og evalueringsverktøy av foreldrestøttende tiltak i Norden*. (En rapport på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet).
- Sherr L, Skar A. S., Clucas C., Tetchner S, & Hundeide K, (2011). *Evaluation of the parental guidance programme based on the International Child Development Programme*. Rapport på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet.
- Skauli, G. Ø. (2008). *Mot en mer evidensbasert behandling i familievernet, En litteraturgjennomgang*. Rapport, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Stang, E. G., Aamodt, H. A., Sverdrup, S., Kristofersen, L. B., Winsvold, A. (2013). *Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt. Regelkunnskap og praksis*, NOVA Rapport 3/13.
- Sundvall, M. (2011). "Familjen kan aldri släppa taget" – erfaringer från familjearbete i et psykosteam i mångkulturell miljö. Fokus på *familien* 39(03), s.196-209
- Sveaass, N., Reichelt, S. (2011). Familiegjennforening i eksil - en utfordring for familierapeuter. *Fokus på familien*, 39(3) s. 210–213.
- Syrstad, E. (2008). *Er det alltid viktigst å kunne velge? Om å gi råd i familievernet*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole (Masteroppgave i familierapi).
- Reme, S. E., Berggraf, L., Anderssen, N., og Johnsen, T. B. (2009). Er religion neglisjert i psykologutdanningen? *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, Vol 46, nummer 9, 2009, side 837–842.
- Taj, F. (2013). *Legal Pluralism, Human Rights and Islam in Norway. Making Norwegian Law Available, Acceptable and Accessible to Women in a Multi-cultural Setting*. Phd- avhandling Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo.
- Thuen, F. (2003). Samlivsbrudd og psykisk helse: Forebyggende tiltak. *Tidsskrift for norsk psykologforening* 40/ 2003. s. 12-22.
- Thuen, F. (2009). Kjærlighet og vilje. *Fokus på familien*. 37 (1) s. 82-84.
- Thuen, F., Laerum, K.T. (2005 b). A Public/Private Partnership in Offering Relationship Education to the Norwegian Population. *Family Process*, 44 (2), 175–185.
- Wærstad, T. L. (2015). Protecting Muslim Minority Women's Human Rights at Divorce: Application of the Protection against Discrimination Guarantee in Norwegian Domestic Law, Private International Law and Human Rights Law. Phd-thesis, Faculty of Law, University of Oslo.
- Wærstad, T. L. (2014). «Hvordan bør voldgift basert på religiøs rett i familielivet behandles i norsk rett? Lærdommer fra Canada sett i lys av diskrimineringsvernet», I: A. Hellum & J. Köhler-Olsen (red.), *Like rettigheter - ulike liv*:

- Rettslig kompleksitet i kvinne, barne- og innvandrers- perspektiv.* Gyldendal Juridisk.
- Ødegård, G., Steen-Johnsen, K., Loga, J. og Ravneberg, B. (2014). *Fellesskap og forskjellighet. Integrasjon og nettverksbygging i flerkulturelle lokalsamfunn.* Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Øfsti, A. K. S. (2008a). Om å ta den romantiske diskursen for gitt. Fokus på familien. 36 (4) s. 362–374.
- Øfsti, A. K. S. (2008b). Some call it love. Exploring Norwegian Systemic Couple Therapists' Discourses of love, Intimacy and Sexuality. PhD avhandling, University of East London.
- Øfsti, A. K. S. (2010). *Parterapi. Kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Aambø, A., Hjelde, K. H. (2011). Migrasjon, kulturelt mangfold og familiearbeid. *Fokus på familien*, 39(03) s. 152–159.
- Aarset, M. F., Sandbæk, M. L. (2009). *Foreldreskap og ungdoms livsvalg i en migrasjonskontekst.* ISF rapport 2009:007.
- Aarset, M. F. (2015). Hearts and roofs. Family, belonging and (un)settledness among descendants of immigrants in Norway. PhD avhandling i sosialantropologi, UiO.
- Ådnes, M., Haugen, G. M.D, Jensberg, H., Rantalaiho, M. og Husum, T. L. (2011). *Evalueringsrapport etter barnelov og ekteskapslov.* Sintef-rapport A 20162 2011.